

Pekka Karjalainen

Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman
arvioinnin loppuraportti

HELSINKI 2004

*Julkaisu on saatavana myös Internetistä:
<http://www.ymparisto.fi/julkaisut>*

*Suomen ympäristö 703
Ympäristöministeriö
Alueidenkäytön osasto*

*Taitto: Ainoliisa Miettinen
Kansikuva: Porin kaupunki, Porin Pormestarinluoto*

*ISSN 1238-7312
ISBN 952-11-1715-X (nid.)
ISBN 952-11-1716-8 (PDF)*

Edita Prima Oy

Helsinki 2004

Esipuhe

Lähiöuudistus 2000 -ohjelma on Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmaan ja sen asuntopoliittiseen strategiaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmaan 2001-2003 perustuva opetusministeriön, sisäasiainministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, työministeriön, ympäristöministeriön, Valtion asuntorahaston, Suomen Kuntaliiton ja kuntien yhteistyöhanke lähiöiden kehittämisen tukemiseksi. Ohjelma käynnistyi keväällä 2000 ja päättyi maaliskuussa 2004.

Ohjelman tavoitteena on ollut etsiä käytännön hankkeiden avulla hyviä lähiökehittämisen käytäntöjä. Näkökulmiksi valittiin lähiöt yhdyskuntarakenteessa, rakennusten ja elinympäristöjen kehittäminen, lähiöt elämänympäristöinä sekä lähiöt ja tietoyhteiskunta, joihin liittyvää kehittämistä ohjelmaan valitut 15 hanketta havainnollistavat.

Ohjelman keskeisenä haasteena on ollut tuoda esille lähiöiden parantaminen kunnan ja kaupunkiseudun kehittämisen välineenä. Aukkaiden arkkinen hyvinvointi, elinympäristön hyvä laatu ja alueiden kilpailukyky koostuvat samoista elementeistä, ja niitä vahvistava lähiökehittäminen tulisi nähdä osana kilpailukykyä tukevan kaupunkipolitiikan toteuttamista. Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaa johtaneen yhteistyöryhmän loppupäätelmät ovat julkaisun liitteenä.

Lähiöuudistusohjelmaan liitettiin alusta alkaen itsenäinen arviointihanke, jonka lopputulos tämä julkaisu on. Siinä tarkastellaan eri kehittämishankkeiden toimintamalleja ja tuloksellisuutta sekä ohjelmaa kokonaisuutena. Arviointinsa pohjaksi tutkija Pekka Karjalainen Stakes/FinSoc:sta on haastatellut mukana olevat tahot, perehtynyt hankkeiden vuosiraportteihin sekä osallistunut ohjelman puitteissa järjestettyihin seminaareihin ja yhteistyöryhmän kokouksiin.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman yhteistyöryhmä kiittää arvioinnin tekijää Pekka Karjalaista, ohjelman sihteerinä toimineita Tuomas Eskolaa, Sauli Solhagenia, Irma Uuskalliota ja Kirsi Mäkistä sekä kaikkia kehittämishankkeissa mukana olleita tuloksellisesta työstä, jossa haasteista ei ole ollut pulaa. Uskon, että arviointiraporttiin tiivistetyt ohjelman tulokset auttavat uusien lähiöhankkeiden suunnittelussa sekä kannustavat jatkamaan lähiöiden kehittämistä.

Matti Vatiilo
Lähiöuudistus 2000 -yhteistyöryhmän puheenjohtaja

Sisältö

<i>Esipuhe</i>	3
1 Lähiokehittämisen muutossuunnat	5
1.1 Lähio kaupunkitilassa ja ajassa	5
1.2 Haasteena erilaistuvat kehityssuunnat – vastauksena lähiokehittäminen	6
1.3 Lähiokehittämisestä kaupunkipolitiikkaan	8
2 Lähiouudistus 2000 -ohjelma	11
2.1 Ohjelman tausta	11
2.2 Ohjelman tavoitteet	13
3 Arvioinnin toteutustapa	16
4 Paikallisten kehittämishankkeiden tuloksellisuus ja toimintamallit	17
4.1 Kehittämishankkeet lähikuvassa	17
4.1.1 Lähiöt yhdyskuntarakenteessa	17
4.1.2 Rakennusten ja elinympäristön kehittäminen	22
4.1.3 Lähiöt elämän ympäristönä	28
4.1.4 Lähiöt ja tietoyhteiskunnan kehitys	39
4.2 Toimintamuotojen kirjo – hajanaisia toimenpiteitä vai uudenlaisia linjauksia?	42
4.3 Vaikuttavuus	47
5 Innovaatiset piirteet ja toimivat käytännöt	49
5.1 Innovatiivisuus	49
5.2 “What works” eli mikä on toiminut käytännössä?	50
5.3 Kehittämisen kitkat	51
6 Hyödyntäminen ja juurruttaminen	53
7 Lähiouudistus toimeenpanijan silmin	55
7.1 Lähiouudistusohjelman haasteet	55
7.2 Katsaus projektien saavutuksiin	56
7.3 Yhteistyö ministeriöiden, Kuntaliiton ja ARAn kesken	56
7.4 Mikä on kangerrellut?	57
7.5 Mitä on opittu?	57
8 Kokoavia johtopäätöksiä	59
8.1 Johtopäätöksiä suhteessa arviointikriteereihin	59
8.2 Lähiokehittämisen hyvät käytännöt	63
8.3 Lähiokehittämisen jatkohaasteet	65
8.4 Lopuksi	66
<i>Kirjallisuus</i>	69
Liite 1. Haastatellut henkilöt projekteissa	71
Liite 2. Arviointihaastattelujen runko	73
Liite 3. Toimeenpanijoiden haastattelut	74
Liite 4. Projektien palaute vuosiraporteista	75
Liite 5. Lähiouudistus 2000 -ohjelman yhteistyöryhmän loppupäätelmät	77
<i>Kuvailulehdet</i>	81

Lähiökehittämisen muutossuunnat

1

1.1 Lähiö kaupunkitilassa ja ajassa

Lähiöt ovat olleet Suomessa 1950-luvulta alkaen keskeinen osa asumisen politiikkaa ja kulttuuria. Kun lähiöt 1950-luvulla muistuttivat metsäkaupunkia ja perustuivat puutarhakaupunki-ideologiaan, alkoi 1960- ja 1970-luvuilla betonilähiöiden ja tehokkuuden aikakausi. Lähiöt ovat olleet myös tämän kehityksen sosiaalisia näyttämöitä. Paitsi että ne ovat yhteiskunnallisen muutoksen sosiaalisia ja kulttuurisia tuotteita, ne ovat sitä myös materiaalisessa ja taloudellisessa mielessä. Lähiöt ovat syntyneet suunnitelmallisen ja tarkasti laskelmoidun aluerakentamisen menetelyn tuotteena.

Johanna Hankonen on selvittänyt (1994) suomalaisen lähiön kehityskaarta tehokkuuden yhteiskunnassa. Elementtien valmistustekniikan kehittyminen ei tarkoittanut pelkästään elementtien teollista tuotantoa, vaan kokonaiset talot ja lähiöt muodostuivat standardisoiduiksi tuotteiksi. Äärimmäisissä näkemyksissä kaupunkiympäristö nähtiin erilaisten hallinta- ja informaatiojärjestelmien täyttämänä kokonaisjärjestelmänä. Puhuttiin “teollisesti tuotetun struktuurikaupungin mukana kuljetettavasta tai vaihdettavasta asuntoyksiköstä” (mt., 181-182). Suomessa on ollut leimallista, että uudet arkkitehtoniset visiot ovat vahvasti muovanneet urbaania identiteettiä. Kaupungistuminen on kytkeytynyt läheisesti modernismiin, mikä on näkynyt uusien rakennusten arvostuksessa suhteessa vanhoihin (Uuskallio 1997, 6). Moderni funktionaalisuus kietoutui osaksi arkielämää ja sen toiminnallisuutta.

Suomessa on yli 300 lähiöksi luokiteltua asuma- aluetta, ja niissä asuu noin miljoona asukasta eli noin viidennes väestöstä. Puolet lähiöistä on rakennettu 1970-luvulla, lähinnä suurimpiin kaupunkeihin. Lähiöitä löytyy noin 50 suomalaisesta kaupungista. (Halme ym. 2001, 7.) Lähiöihin verrattavia vuokratulojen ryppäitä löytyy lisäksi kaikilta teollisuuspaikkakunnilta. Lähiörakentamisesta on keskusteltu koko niiden historian ajan. Lähiöitä on pidetty tylyinä, kaukana sijaitsevina ja palveluvarustukseltaan heikkoina paikkoina. Asukkaat sen sijaan arvostavat niiden luonnonrauhaa ja -läheisyyttä, lapsiturvallisuutta ja saasteettomuuttakin (Rönkä ym. 1994, 63; Seppänen 2001). Sitä ei käy kiistäminen, että lähiöt rakennettiin nopeasti elementtitekniikoilla, suunnittelussa turvauduttiin vakioratkaisuihin ja kokonaisuuksista saattoi tulla monotonisia. Lähiöt edustivat kuitenkin aikansa mitapuun mukaan korkeatasoista ja tavoiteltua asumisen mallia.

Lähiöiden määritelmät painottavat usein funktionaalisuutta, mutta ehkä tärkeämpää olisi selvittää, millaisiin suunnitteluideoihin ne perustuvat. Lähiöitä koskeva suomalainen tutkimuskirjallisuus ja erilaiset selvitykset puhuvat puutarha-, satelliitti-, tytär- ja kompaktikaupungista, metsälähiöstä sekä slummista ja betonilähiöstä. Näkökulmaa voi rikastaa ymmärtämällä lähiöt kaupunkimaisena asumisen muotona ja elämisen kontekstina. Lähiöiden suunnittelussa tarkoitus oli yhdistää parhaat puolet sekä kaupungin että maaseudun elämänmuodosta. Hankonen (1994, 19) sivuuttaa lähiöiden teoreettisen käsitteellistämisen ja määrittelee ne arkipuhekäytännön pohjalta: “Lähiöitä ovat ne kerrostalovaltaiset asunto-alueet, jotka on suunniteltu, toteutettu ja markkinoitu lähiöidean erilaisina sovellutuksina – myös ilman brittiläiseen perinteeseen liittyvää yhteisöllistä, naapuruston muodostamisen piirrettä”.

Lähiöasumisen kauniisiin tavoitteisiin ei aina päästy, vaan lyhyen optimismin

ja suurten odotusten kauden jälkeen lähiöt on nähty ongelmien perspektiivistä. Lähiöihin liittyvän huolen painopiste on vaihdellut ajan saatossa. Lähiöiden ongelmat on määritelty eri yhteyksissä esimerkiksi esteettisiksi, toiminnallisiksi ja sosiaalisiksi (ks. Roivainen 1999). 1990-luvun laman seurauksena lähiöiden sosiaaliset ongelmat tulivat julkisuuden ja tutkimuksen¹ kiinnostuksen kohteiksi. Keskustelua vauhdittivat havainnot työttömyyden ja köyhyyden keskittymisestä kaupunkeihin ja niissä tiettyihin lähiöihin. Samalla erilaiset sosiaaliset ongelmat näyttivät lisääntyneen. (Karjalainen ym. 2003, 229-230.)

Lähiökehittämisen kannalta merkityksellistä on, että ongelmille alettiin osoittaa osoitteita (ks. esimerkiksi Ilmonen ym. 1997). Kun syrjäytymisen sijoittuminen kaupunkitilassa nousi huomion kohteeksi, niin juuri lähiöt nähtiin paikkoina, joissa syrjäytyneet ihmiset asuvat. Uutta oli se, että itse lähiöt nähtiin syrjäytyneinä paikkoina. Nykyäänkin puhutaan syrjäytyneistä, marginaalisista tai heikoista asuinalueista sen lisäksi, että puhutaan syrjäytyneistä ihmisistä ja väestöryhmistä. Asumisen syrjäytyneellä asuinalueella on katsottu olevan syrjäytymisriski sinänsä. (Seppänen 2001.) Monissa tutkimuksissa on kuitenkin havahduttu siihen ristiriitaan, että mainituilla alueilla asuvat ihmiset eivät koe itseään syrjäytetyiksi, vaan he näkevät mieluummin asuinalueensa positiivisen alueidentiteetin kautta.

1.2 Haasteena erilaistuvat kehityssuunnat – vastauksena lähiökehittäminen

Lähiöiden kehittämistyötä on tehty jo 1970-luvun lopulta alkaen, jolloin käynnistettiin ensimmäiset kokeiluprojektit. Yhdyskuntatyön muotoja kokeiltiin heti lähiöiden valmistumisen jälkeen. Keskeinen ajatus näissä oli laajentaa sosiaalityötä yksilöstä yhteisöön sekä pyrkiä luomaan asukkaille vaikutuskanavia ja kehittää asukasdemokratiaa. 1980-luvun kaupunki uudistuskampanja korosti alueellisten hankkeiden yhteydessä poikkihallinnollisia työtapoja ja pienyhteisöjen merkitystä. Sofy-kokeilussa (1983-1993) pyrittiin kehittämään yhteissuunnittelumenetelmiä kuntasuunnittelun työvälineiksi. Mainitut kehityslinjat loivat pohjan lähiöiden perusparannuksille ja varsinaiselle lähiöuudistukselle. (Ympäristöministeriö 1999, 11.)

Tultaessa 1990-luvulle projektimuotoinen kehittäminen vakiinnutti asemaansa siinä määrin, että valtakunnallisen lähiöprojektin suunnittelu voitiin käynnistää. Lähiöiden tulevaisuus-työryhmän loppuraportissa (Ympäristöministeriö 1999, 11) tähän nähtiin useita syitä. Vanhimmat lähiöt olivat tulleet ikään, jossa asuntokannan korjaustarpeet alkoivat kasvaa. Toisaalta kiinteistöjen ylläpitokulttuuri kehittyi kohti jatkuvan ylläpidon periaatetta. Uutta tietoa peruskorjauksesta tuotettiin esimerkiksi vuonna 1992 alkaneessa valtakunnallisessa korjausrakentamisen tutkimusohjelmassa. Tässä Remontti-ohjelmassa toimi erillinen lähiölohko. Rakennusalan ajaututtua 1990-luvun alussa syvään lamaan myös uudisrakentamisen näkymät romahtivat. Sen sijaan korjausrakentamisessa valtion tukitoimin nähtiin korvaavien markkinoiden mahdollisuus.

Viirkorven (1997, 11) mukaan varsinainen potku lähiöuudistukselle tuli kuitenkin ulkoisen tekijän vaikutuksesta, eikä lähiöiden parannustarpeista sinänsä. Tämä tekijä oli työllisyyspolitiikka. Työttömyyden puolittamisen tavoitteen toteutumista haluttiin vauhdittaa lupaamalla valtiovallan taholta rahoitusta niin paljon kuin tarvittaisiin. Tämä avasi "ARAn piikin". Rakentamiseen ja fyysiseen ympäristöön liittyvien vaikuttimien lisäksi lähiöuudistusta perusteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen muutoksesta johtuvilla syillä. Tavoitteena oli siirtyminen avohuoltopainotteiseen hoivaan. Nähtiin, että avohuollon toimintamahdollisuuksien ja ihmisten itsenäisen suoriutumisen edistäminen vaativat korjauksia asunnoissa, rakennuksissa ja elinympäristössä laajemmin (mt. 1997, 10). Alueellisen segregation voimistuminen nähtiin siinä määrin riskinä, että joidenkin lähiöiden pelättiin joutuvat totaalisen "huonon kehän" kierteeseen ja että edettäisiin jo todetusta

¹ Esimerkiksi Suomen Akatemian kaupunkitutkimusohjelma, URBS 1998-2001 (ks. www.aka.fi)

pisteittäisestä pulmien kasautumisesta slummiutumiseen. Uusina seikkoina tulivat vielä esille tyhjien aravavuokra-asuntojen ongelma ja maahanmuuttajien sopeutumisen ongelmat. Huolta kannettiin myös poliittisesta vieraantumisen, koska laman jäljiltä joidenkin lähiöalueiden äänestysaktiivisuus ei noussut juuri työttömyysastetta korkeammaksi.

Valtion asuntorahaston valtakunnallinen lähiöprojekti aloitti toimintansa vuonna 1995. Edellisenä vuonna kartoitettiin kuntien halukkuutta osallistua projektiin. Alun perin tarkoituksena oli aloittaa kymmenen erilaisen alueen voimin, mutta koska kiinnostus hanketta kohtaa oli suurta, otettiin mukaan neljässä vaiheessa kesäkuuhun 1996 mennessä 49 lähiötä 42 kunnasta. Projekti perustui valtion ja kuntien väliseen puitesopimukseen, jonka mukaan ARA osoitti lähiöiden kohentamiseen tarvittavaa valtion asuntosektorin tukea kehittämissuunnitelmien edellyttämällä tavalla. Kunnat puolestaan sitoutuvat hankkeisiin omissa kehittämissuunnitelmissaan ja talousarvioissaan. Kuntien vastuulle jäi lähiöiden yleisten alueiden uudistaminen samanaikaisesti rakennusten perusparannusten kanssa. Kuntien tehtävänä oli myös paikallistoimijoiden (asukkaat, kiinteistönhoito, kiinteistöjen omistajat, elinkeinoelämä, hallintokunnat) verkottaminen ja organisointi sekä projektien vastuuhenkilöiden nimeäminen. (Eskola ym. 2000, 8-9.)

Projektin luonteen mukaisesti päätuloksia olivat kiinteistöjen ja asuin ympäristön korjaukset. Kuntien toimet olivat peruskorjaamista laajemmat, sillä huomiota kiinnitettiin asukkaiden osallistamiseen, hallintokuntien yhteistyöhön ja syrjäytymisen lievittämiseen. Viirkorven laatimassa väliraportissa (1997) tuodaan esille projektin ristiriitaisuus. Kohdealueiden pääongelmaksi määriteltiin melko yksimielisesti sosiaaliset ongelmat. Valtion rahoitustuki ja kuntien toimet kohdistuivat kuitenkin fyysiseen parantamiseen, jolloin projektin ydinolemuksen nähtiin olevan ristiriidassa pääongelmien suhteen. Toimien terävin kärki ei siten osunut ongelmien ytimeen. Sen sijaan lähiöuudistuksen prosessitavoitteet (alueellisuus, kokonaisvaltaisuus, yhteistyö, asukkaiden osallistuminen) omaksuttiin kohtalaisen hyvin projektien toimintatavoiksi. On kuitenkin muistettava lähiöuudistuksen lähtökohdat, eikä rakennuskannan korjaustarvettakaan voi kiistää. Myöhemmin voi todeta, että kun asumisen puitteet saatiin kuntoon, voitiin keskittyä prosessitavoitteisiin, kokonaisvaltaiseen kehittämiseen sekä sosiaalisiin haasteisiin. Kaupunkipoliittisesti merkittävää oli, että ARAn hankkeen alkaessa tiedostettiin se riski, että ilman uudistustoimia lähiöiden taantuminen verrattuna muuhun kaupunkitilaan lisäänty. Tarkemmin ARAn projektia on eritelty seuraavissa julkaisuissa: Viirkorpi 1997, Ympäristöministeriö 1997, Kaakinen 1999 ja Eskola ym. 2000.

Lähiöiden tulevaisuus -työryhmän loppuraportti (1999) on nimetty osuvasti: "Lähiöuudistus 2000 - oppia menneestä ja suuntia tulevaisuuteen". Siinä luotiin katsaus 1990-luvun lähiöuudistukseen, määriteltiin lähiöiden kehittämisen painopistealueet sekä Lähiöuudistus 2000 -ohjelman suuntaviivat. Todettiin, että lähiöuudistuksen lähtökohdat olivat muuttuneet sitten 1990-luvun puolivälin. Lama hellitti otettaan, mutta edelleen oli tarvetta kiinteistöjen ja ympäristön korjaamiselle. Samalla lähiöissä havaittiin tapahtuneen erilaistumiskehitykseen liittyviä ongelmia, joita oli vaikea ratkaista vain yleisillä valtakunnallisilla ohjelmilla tai lainsäädännöllä. Huomattiin myös, että paikalliset kehittämissuunnitelmat katalysoivat parhaimmillaan toimivaa yhteistyötä, mutta niidenkään varaan kehitystä ei voinut jättää jo resurssien vuoksi. Kansallisen lähiöpolitiikan todettiin realisoituvan paitsi eri sektorien yhdensuuntaisella toiminnalla myös lähiökohtaisin toimenpitein. Tavoitteeksi asetettiin toimintatapojen monipuolistaminen, strateginen kumppanuus ja positiivisten kehitysprosessien käynnistäminen. Keskeiseksi nähtiin toimiminen lähiön, kunnan ja valtakunnallisella tasolla. (mt. 1999, 35; ks. myös Ympäristöministeriö 1998.)

Kaupungistuminen ja lähiöiden erilaistuvat kehityssuunnat ovat saaneet edellä kuvatun lisäksi aikaan muutakin liikettä. Segregaatiokehitystä on seurattu ja lähiöiden ominaispiirteitä on valtakunnallisesti kartoitettu (ks. esim. Lankinen 1998; 1999;

2003; Uuskallio 1997). Euroopan Unionin Urban -yhteisöaloitteen virittämässä projekteissa on tuettu vuodesta 1995 alkaen² työllisyyttä, elvytetty paikallistaloutta sekä kehitetty sosiaalisen ja fyysisten ympäristön toimivuutta (Lapintie ym. 1999). Helsingissä lähiökehittäminen on painottunut Itä-Helsingin alueille Helsingin lähiöprojektissa sekä Urban I- ja II -ohjelmissa. Helsingin lähiöprojektin uusin toimintakausi ajoittuu vuosille 2004-2007. Tässä lähiöprojektissa on kehitetty monipuolisia ja moniammatillisia lähiötöyön tapoja fyysisten ympäristön kohentamisen ohella (Bäcklund & Schulman 2000; 2003; Karjalainen 2003). EU:n tavoite 2 -ohjelmassa on mukana lähiöalueita Itä-Turusta ja Oulusta sekä Hervanta Tampereelta.

Tutkimus- ja kehittämishaasteet ovat painottuneet ajan myötä myös sosiaaliseen koheesioon, suvaitsevaisuuteen, osallisuuteen, maahanmuuttajiin ja syrjäytymisen riskeihin kaupunkimaisissa olosuhteissa. Työllisyys, koulu- ja kulttuuripalvelut sekä asunto-olojen ja yhdyskuntien toimivuuden parantaminen ovat nekin osa laajaa kokonaisuutta. Voidaan myös pohtia kaupunkisyrjäytymisen olemusta globaalissa tietoyhteiskunnassa ja kysymystä, miten sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys voi toteutua lähiössä arkielämän tasolla. Kaupunkipolitiikan ja kaupunkisosaaliteyden kannalta keskeiseksi ovat tulleet moniammatilliset projektimuotoiset hankkeet, joissa haetaan työllistymismahdollisuuksia, uudenlaisia sosiaaliteyden yhteyksiä, kumppanuussuhteita ja yksilöllisen elämänpolitiikan tukemista (Karjalainen & Virtanen 1997). Kehittämishaasteiden on nähty painottuvan yksittäisten lähiöiden sijasta yhä enemmän kaavoitukseen, kaupunkisuunniteluun ja yhdyskuntien rakenteeseen liittyviin seikkoihin.

1.3 Lähiökehittämisestä kaupunkipolitiikkaan

Lähiökehittämisen ja etenkin kaupunkipolitiikan kannalta keskeinen kysymys on, onko kyse pelkästä projektityöstä, vakiintumassa olevasta tavasta tehdä alueellista kehittämistyötä vai onko projekteista kehkeytynyt oma instituutio normaali toiminnan yhteyteen. Esimerkiksi lähiöuudistushankkeissa oli mukana alueita, joilla projektimuotoista kehittämistyötä tehtiin jo 1970- ja 80-luvuilla. Helsingin lähiöprojekti puolestaan alkoi vuonna 1996 jatkaen aikaisempaa alueellista projektityötä. Projektin nykyinen kausi jatkuu vuoden 2007 loppuun. Urban -yhteisöaloitteen projektit aloittivat vuosina 1995 ja 1997. Urban II -ohjelman toimintakausi Helsingissä ja Vantaalla jatkuu vuoden 2006 loppuun saakka. Tavoite 2 -ohjelman hankkeet jatkavat nekin Turussa, Tampereella ja Oulussa vuoden 2006 loppuun. Samantyyppinen jatkuvuus näkyy useimmissa Lähiöuudistus 2000 -ohjelman paikallisissa projekteissa eli niiden voi sanoa olevan jatkumoa projektien ketjussa.

Projektit ovat myös poikineet projekteja. Monissa sosiaalisen kehittämisen projekteissa lähtökohdaksi on ollut asukkaiden toiminnallisten olosuhteiden parantaminen ja erilaisten alueellisten resurssien käytön tehostaminen. Hankkeille on ollut ominaista reagointi havaittuihin pulmiin, siitäkin huolimatta, että tavoitteissa on pyritty ennaltaehkäisevään toimintatapaan. Projektimainen toimintatapa on ollut perusteltua epävarmuuden ja pienten resurssien aikakautena. Projektimaiset työtöotet ovat tulleet samalla kuntien normaaleiksi työtavoiksi. Hyvinvoinnin rakentamisessa ja ylläpidossa tapahtuvaa toimintaa ei kuitenkaan pitkällä aikavälillä voi jättää pelkästään projektityön varaan. Toimivat peruspalvelut on nähty parhaaksi tavaksi turvata lähiöasukkaidenkin hyvinvoinnin perusta. Tähän liittyen kunnat on nähty pitkäjänteisen lähiöiden kehittämisen tärkeimmäksi toimijaksi. Ratkaisevaa lähiökehittämisen kannalta on, miten kuntien eri yksiköt ja muut paikalliset toimijat kykenevät strategisesti toimimaan; kehittämään osaamistaan, suuntaamaan resursseja ja luomaan mielekkäitä palvelukokonaisuuksia. (Ympäristöministeriö 1999, 16-17).

Viirkorven mukaan (1997, 20-24) lähiökehittämistä on tehty 1990-luvulla aluekohtaisesti. Lähiöongelmiksi määriteltyihin haasteisiin vastattiin yksittäisten lähi-

² Urban -yhteisöaloite alkoi Joensuussa 1995 ja Helsingissä ja Vantaalla 1997.

öiden tai talojen tasolla lähiöiden sisäisinä kysymyksinä. Sen sijaan 1980-luvulla lähiöiden asemaa ja kohtaloa pohdittiin yleisemmin. Eräänä syynä lähiökohtaiseen tarkasteluun oli yleiskaavatasolla työtä tekevien henkilöiden puuttuminen projekteista. Toisaalta pelkät havaitut sosiaaliset pulmat tai kaavoituksen kysymykset eivät riittäneet lähiöprojektien käynnistämisen syyksi, vaan ne käynnistyivät ARAn ja kuntien puitesopimusten kautta. Näin hankkeista tuli melko tavalla toimenpidekeksiä. Ja vaikka kokonaisrakenteen taloudellisuutta, liikenteellistä toimivuutta tai kestävä kehityksen periaatteita pidettiin tärkeänä, suuntautui kuntien toiminta laman jälkeisenä niukkuuden aikana entistä käytännöllisempiin toimenpiteisiin. Viirkorven mukaan “lähiökysymys määrittyi hankkeina ja toimenpiteinä, joita suoritettiin” (mt. 1997, 24).

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman myötä näyttäisi syntyneen aikaisempaa kokonaisvaltaisempi ote lähiöiden kehittämiseen. Monessa mukana olleessa kunnassa oli lähiöstrategiaksi luonnehdittava suunnitelma siitä, millaista kehittämistä ja parantamista aiotaan tehdä, minkä vuoksi ja millaisilla resursseilla. On huomattava, että alueellisen kehittämisen nimikkeen alla tapahtuu erilaajuisia toimintaa. Yhtäältä ollaan siirtymässä yksittäisen lähiön kehittämisestä kohti kaupunkirakenteen huomioimista, jossa keskeisenä piirteenä on autoistuminen, liikennevirrat ja kaupankäynti. Toisaalta meneillään on aluekeskusohjelma, jossa kehitetään kaupunkiseutuja. Tavoite 2-ohjelmassa on suuntauduttu valikoitujen alueiden monipuoliseen kehittämiseen. On myös erilaisia seutukuntakohtaisia strategioita ja toimintaohjelmia, joissa painottuvat alueiden kilpailukyvyn teemat. Helsingin seudulle on valmisteltu kaupunkipoliittista ohjelmaa valtioneuvoston asettaman pääkaupunkiseudun neuvottelukunnan toimesta. Puhutaan globaalin talouden kasvusta, jota pyritään tukemaan luomalla suotuisat edellytykset taloudelliselle toimeliaisuudelle ja huolehtimalla kilpailukyvästä.

Vaikka asuminen ja asukkaat ovat yksi kilpailukyvyn osatekijä, eivät lähiökehittäminen eivätkä lähiöt käsitteenä esiinny kuntien asuntopoliittisissa strategioissa. Osittain kyse voi olla lähiö-termin korvautumisella “asuinalueella” ja “asuinympäristöllä”. Näyttää myös siltä, että kerrostaloalueet tai vuokra-asuminen eivät ole esillä ja “agendalla”. Painopiste on taloudellisen kilpailukyvyn edellytysten tuottamisessa. Kaupunkien strategia-asiakirjojen mukaan vetovoimaiset asuinalueet ja laadukas turvallinen asuinympäristö ovat tässä keskeisiä tekijöitä. Kyse ei kuitenkaan ole toisiaan poissulkevista asioista vaan siitä, että lähiökehittämistä ja kerrostaloasumista ei haluta tuoda strategioissa esille, vaikka toimia niihin liittyen olisikin. Voi myös olla niin, että on muodostumassa kahdet asumisen ja asukkaiden markkinat: ne, jotka nähdään kilpailukykyä luovina ja sitten taas ne, jotka koetaan kustannuksia tuottaviksi.

Antti Karisto hahmottelee artikkelissaan (2004) kaupunkipolitiikalle pehmeämpää sisältöä. Hänen mukaansa kaupunkikeskustat ja -kulttuuri sekä asukkaiden arkiviihtyvyyden nähdään nykyisin osana kaupunkien houkuttelevuutta ja ne määrittyvät siten kilpailutekijöiksi. Vaikka jotain voi kadotakin kun arkiviihtyvyyttä näin esineellistetään, saattaa samalla avautua monipuolisempi näkökulma kaupunkipolitiikkaan. Kaupunkipolitiikan kannalta on yksipuolista, jos kaupunki nähdään vain kasvun edellytyksiä tuottavana taloudellisena toimijana. Kaikki hyvinvointi ei ole taloudellisen toiminnan ansiota, kuten ei yksipuolisesti hyvinvointivaltionkaan tuotosta. Yritystoiminnan tuottama hyvinvointi ja ihmisten arkinen hyvinvointi ovat Kariston mukaan kaksi erkaantumassa olevaa asiaa, joilla kuitenkin on yhteytensä. Yhden kaupungin sijasta voisimme nähdä kaksi kaupunkia. Kaupunki on hallinnollis-taloudellinen toimija, mutta samalla myös ihmisten elinympäristö ja kotikaupunki. Tämä johtaa siihen, että tarvitaan sellaista kaupunkipolitiikkaa, joka huomioi arkisen hyvinvoinnin elementit ja “urbanin elämän pehmeän infrastruktuurin”. Ymmärtämällä kaupunkipolitiikkaa laajemmin voi kilpailukykykin saada entistä tukevamman perustan. (mt. 2004, 31.)

Seuraavissa luvuissa arvioidaan, miten Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa erilai-

set lähiö- ja kaupunkikehittämisen periaatteet ovat toteutuneet. Onko pitäydty lähiöiden fyysisen ympäristön kohentamisessa ja jatkettu yhdyskuntatyön perinnettä vai onko löydetty monipuolisia synergioita, joiden avulla alueita on kehitetty. Melkoinen haaste asettuu siitä, että lähiöt ovat osa toiminnallista yhdyskuntaa, kaupunkirakennetta ja seutukuntaa.

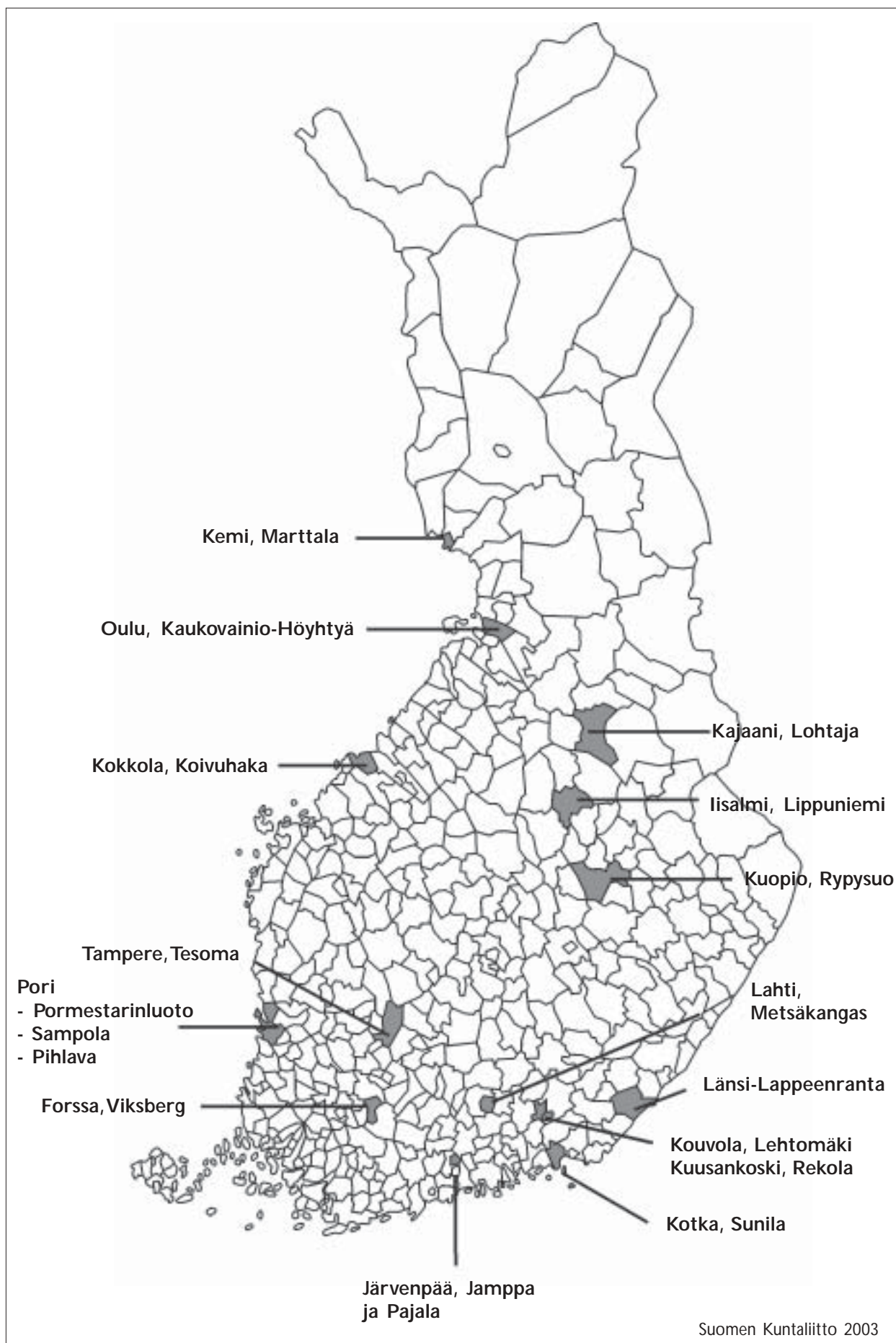
2.1 Ohjelman tausta

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman työ käynnistyi vuoden 2000 alussa. Ohjelmassa on toteutettu Lipposen II hallitusohjelman ja hallituksen asuntopoliittisen strategian tavoitteita lähiöiden rakenteellisen ja sosiaalisen ympäristön parantamiseksi. Ohjelma liittyy myös sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmaan 2000-2003. Lähiöuudistusohjelmaa toteutettiin ympäristöministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, sisäasiainministeriön, työministeriön, Valtion asuntorahaston, Suomen Kuntaliiton ja kuntien yhteistyöhankkeena lähiöiden kehittämisen tukemiseksi. Ohjelma on valmisteltu ympäristöministeriön 19.5.2000 asettaman Lähiöuudistus 2000 -työryhmän toimesta. Työryhmän tehtävänä oli tukea käytännön kehittämishankkeita hyvien käytäntöjen tunnistamiseksi sekä edistää ministeriöiden välistä yhteistyötä ja tehdä muutenkin esityksiä lähiöiden parantamiseksi. Työryhmän toimikausi päättyi 31.3.2004.

Hakulomakkeet lähetettiin lokakuussa 2000 kaikille yli 8000 asukkaan kunnille (140 kuntaa). Haku-aika päättyi 15.2.2001. Hakemuksia saapui 31 kunnasta, joista 21 oli mukana edellisellä lähiöprojektikaudella 1995-1999. Hakemukset kohdistuivat 50 lähiön kehittämiseen, joista puolestaan 16 oli mukana edellisellä kaudella. Syksyllä 2001 ohjelmaan valittiin sihteerien tekemien yhteenvedojen ja ministeriöiden esitysten pohjalta 15 lähiöiden kehittämissuunnitelmaa (ks. kuvio 1 ja taulukko 2). Näistä seitsemän oli mukana edellisessä Valtion asuntorahaston lähiöuudistusohjelmassa. Helsingin Vuosaarissa aloittanut asumisneuvontaprojekti keskeytyi alkuvaiheessa. Vuoden 2001 aikana ohjelmalle luotiin suuntaviivat sekä kilpailutettiin arvioinnin tekijä. Lisäksi käynnistettiin lähiöiden kehittymistä koskeva tilastollinen jatkotutkimus, josta vastasi Markku Lankinen (2003). Tuomas Eskolan ja Merja Olkkosen (2001) tekemä lähiökysely 2000 -tutkimus valmistui Suomen Kuntaliiton ja ympäristöministeriön yhteistyönä vuonna 2001. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö teetti kaksi tutkimusta Valtion asuntorahaston lähiöprojektien sosiaalipoliittisesta sisällöstä (Nupponen 2001; Pyykkönen 2001).

Syksyllä 2001 käynnistettiin projektikunnille tarkoitettua koulutus- ja ohjausseminaareita, joista vastasi Paavo Viirkorpi. Kunnille on annettu myös yksilöllistä hankkeiden ohjausta. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on järjestänyt rahoittamilleen projekteille tapaamisia. Lähiöuudistus 2000 -työryhmän puheenjohtajana toimi rakennusneuvos Matti Vatiilo ympäristöministeriöstä. Työryhmän asiantuntijasihteereinä toimivat erityisasiantuntija Kirsi Mäkinen Suomen Kuntaliitosta ja ylitarkastaja Sauli Solhagen ympäristöministeriöstä (kesäkuuhun 2002 saakka). Solhagenin jälkeen tehtävää hoiti ylitarkastaja Irma Uuskallio ympäristöministeriöstä.

³ Luvun tiedot perustuvat Lähiöuudistus 2000 -ohjelma-asia-
kirjaan, Suomen Kuntaliiton laati-
maan toimintasuunnitelmaan ja
Lähiöverkoston www-sivujen
tietoihin (http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1:29:65:356:29138:50443)

Kuvio 1. Lähiuudistus 2000 -ohjelman kohdealueet

Taulukko 1. Kohdealueiden kuvaus alueindikaattorein (Lähde: Lankinen 2003).

Lähiö	väestö- määrä	asunto- kuntien tulotaso keski- määrin	kor- keasti koulu- tettujen osuus	työt- tö- myys- aste	toimeen- tulotukea saaneiden osuus asunto- kunnista	yli 50 v. osuus	maa- han- muut- tajien osuus	yksin asuvien osuus
Oulu: Kaukovainio- Höyhtyä	14676	106910	27.2	16.7	14.72	19.4	2.5	22.8
Länsi- Lappeenranta	8945	100409	23.6	21.2	19.76	17.5	5.9	25.2
Kouvola: Lehtomäki	5450	96183	21.8	21.4	19.37	15.9	5.0	21.4
Kajaani: Lohtaja	4668	93229	24.8	24.1	22.35	5.2	1.8	14.2
Järvenpää: Jamppa	3625	108188	..	13.9	27.5	8.6	5.13	20.8
Kokkola: Koivuhaka	3406	88514	..	25.3	20.89	16.4	3.17	20.2
Lahti: Metsäkangas	3161	96301	15.1	16.8	16.96	20.3	2.1	26.5
Tampere: Tesoma	3089	98080	..	18.8	10.79	28.3	2.93	16.9
Pori: Sampola	2838	79678	9.9	33.7	26.74	24.2	3.6	33.1
Forssa: Viksberg	2706	83501	11.0	25.1	26.4	20.6	5.2	27.4
Iisalmi: Lippuniemi	2649	91166	18.3	24.9	22.15	11.4	2.0	14.5
Järvenpää: Pajala	2479	109946	24.0	10.0	12.37	10.4	3.2	16.1
Kuopio: Rypysuo	2440	112384	28.2	17.9	10.62	13.7	2.0	13.4
Pori: Pormestariluoto	2001	76723	..	34.6	22.1	22.1	4.01	32.1
Pori: Pihlava	1738	83888	..	30.5	22.5	22.5	3.51	25.2
Kotka: Sunila	1137	96867	15.8	24.7	25.57	18.2	4.0	26.7
Kuusankoski: Rekola	1116	104116	15.7	22.5	21.91	..	1.9	15.1
Kemi: Marttala	763	65697	8.4	45.0	41.03	20.1	4.8	32.5

2.2 Ohjelman tavoitteet

Lähiöuudistus 2000- ohjelma-asiakirjassa tavoitteiden taustat ilmaistaan seuraavasti:

“Hallituksen ohjelmassa⁴ todetaan, että “lähiöiden uudistamista jatketaan asukasrakenteeltaan ja asumismuodoltaan monipuolisten asuinalueiden turvaamiseksi”. Hallitusohjelmassa esitettyjen tavoitteiden edistämiseksi kootussa hallituksen hankeohjelmassa⁵ esitetään, että vuonna 2000 “käynnistetään kolmivuotinen Lähiöuudistus 2000 -ohjelma”. Myös valtioneuvoston 21.6.2000 hyväksymässä asuntopoliittisessa strategiassa on erillinen hanke-esitys koskien lähiöiden kehittämistä ja Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaa.⁶”

⁴ Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma. Helsinki 15.4.1999.

⁵ Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen hankkeet, kohta 10.4. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 22.2000

⁶ Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen asuntopoliittiseksi strategiaksi, hanke-esitys 13. Helsinki 21.6.2000.

Työryhmän tehtävänä oli johtaa Lähiöiden tulevaisuus-työryhmän loppuraportissa (Ympäristöministeriö 1999) esitetyn Lähiöuudistus 2000 -ohjelman valmistelua ja toteutusta. Tähän liittyviä tavoitteita olivat lähiöiden kehittämiseen ja sosiaalisen koheesion vahvistamiseen liittyvien kuntien hankkeiden tukeminen sekä esitysten tekeminen lähiöiden parantamiseksi asuntopoliittista strategiaa ja muita hallitusohjelman tavoitteita toteuttaen.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelmatyöskentelyllä pyrittiin myös edistämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Ohjelman valmistelussa otettiin huomioon muiden lähiöasioita sivuavien työryhmien, kuten kaupunkipoliittisen työryhmän, syrjäytymistyöryhmän (sosiaali- ja terveysministeriö) ja väestöltään vähenevien seutujen asumisen ongelmia selvittävän työryhmän (ympäristöministeriö) työskentely ja tavoitteet. Tavoitteena oli myös Lähiöuudistus 2000 -ohjelman sekä muiden lähiöitä koskevien tai sivuavien kehittämissuunnitelmien ja hankkeiden koordinoiminen. Tällaisina ohjelmina tai hankkeina mainittiin EU:n rakennerahastojen tavoite 2 -ohjelma ja Urban -yhteisöaloite, sisäasiainministeriön aluekeskussuunnitelma, tietoyhteiskuntahankkeet sekä paikalliset kestäväan kehitykseen ja esteettömyyteen liittyvät hankkeet.

Valtioneuvoston hyväksymässä asuntopoliittisessa strategiassa asetettiin tavoitteeksi, että Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa "kiinnitetään erityistä huomiota elinkaarinasumisen mahdollistavan esteettömyyden edistämiseen, sosiaaliseen toimivuuteen ja turvallisuuteen sekä informaatioteknologiaan palvelujen saatavuuden ja kansalaisten osallistumisen mahdollistajana. Eri ministeriöiden yhteistyöhön ja lähiökuntien kehittämistähtoon perustuvien hankkeiden avulla hankitaan käytännön kokemuksia tavoitteiden toteuttamismahdollisuuksista ja hyvistä käytännöistä."

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman sisältö jaettiin neljään teemaltaan erilaiseen toimintalinjaan.

1. Lähiöt yhdyskuntarakenteessa

Täydennysrakentaminen:

- lisärakentamisen avulla tapahtuva asunto- ja väestörakenteen monipuolistaminen, palvelujen edellytysten turvaaminen sekä uusien työ-, koulutus- ja harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen
- eri toimijoiden yhteistyön kehittäminen kaavojen laadinta- ja tarkistamisprosessien yhteydessä

Väestöltään vähenevät lähiöt:

- yhdyskunta- ja aluetalouteen pohjautuvat strategiat lähiöistä tulevaisuuden asuin-yhteisöinä
- tyhjien asuntojen ja infrastruktuurin vajaakäytön aiheuttamien ongelmien lieventäminen
- lähiöiden kilpailukykyyn parantaminen

2. Rakennusten ja elinympäristön kehittäminen

Ympäristön ja asumisen esteettömyys ja toimivuus:

- lasten, vanhusten ja liikuntaesteisten huomioon ottaminen kaikessa suunnittelussa ja rakentamisessa
- hissirakentamisen edistäminen
- alueellisten esteettömyyssuunnitelmien laatiminen ja toteuttaminen

Asuntojen elinkaarikorjaaminen ja julkisen kaupunkitilan kohentaminen

- lähiöiden asuinrakennuskannan korjaus- ja parannustoimenpiteiden suunnitelmallisuuden edistäminen
- julkisen lähiympäristön (kadut, puistot, torit, urheilu- ja virkistysalueet, kevyen liikenteen reitit) kehittäminen. Lähtökohtina asukkaiden viihtyvyys, ympäristön kestävä kehitys, turvallisuus sekä alueen huollon ja kunnossapidon toimivuus
- ympäristöterveys, mm. melun torjunta

3. Lähiöt elämän ympäristöinä

Asuinyhteisön sosiaalinen toimivuus ja turvallisuus:

- alueellinen verkostoyhteistyön projektitoiminta
- monikulttuurisuutta tukeva toiminta
- asukastoiminnan, liikunnan ja kulttuurin edistäminen
- lähiökeskukset (esimerkiksi koulut, päiväkodit, ostoskeskukset) yhteisöllisyyden vahvistajina ja paikallisen identiteetin luojina
- alueellisten yhteistilojen yhteiskäyttö-, rahoitus- ja hallintomallien kehittäminen
- työllisyyspolkujen avaaminen ja yrittäjyyden edistäminen
- eri väestöryhmien hyvinvointia edistävät toimet

Palveleva isännöinti:

- palveluvisioiden ja -kokonaisuuksien kehittäminen: lähtökohtina kannattavuus, taloudellisuus, realistisuus, asiakaslähtöisyys, asukastukitoiminta, korttelitalonmieskokeilut
- alueellisen yhteistyön edistäminen

4. Lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys

Tietoyhteiskunnan taidot kaikille:

- yhdenvertaisten mahdollisuuksien luominen informaatioteknologian hyödyntämiseksi
- uudet työtilaisuudet ja etätyö

Lähiö – asuinalue verkossa:

- paikallisten sähköisten palvelujen kehittäminen
- itsenäisen selviytymisen tukeminen
- päätöksenteon avoimuuden ja uusien osallistumiskanavien kehittäminen

3

Arvioinnin toteutustapa

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin prosessi tuotti kolme raporttia; lähtökohdatilanteen arviointi (17.4.2002), väliraportti (15.4.2003) sekä käsillä oleva loppuraportti (31.3.2004). *Lähtökohdatilanteen arvioinnissa* (ex ante) huomiota kiinnitettiin tavoitteenasettelun konkreettisuuteen sekä siihen, miten hankkeita päästiin toteuttamaan. Toiseksi arvioitiin hankkeiden tuloksellisuutta ja projektityöntekijöiden näkemystä tavoiteltavasta tuloksesta. Huomiota kiinnitettiin myös paikallisesti lupaviin käytäntöihin. Kolmanneksi tarkasteltiin lähtökohdatilanteen kumppanuussuhteiden luonnetta ja toimivuutta kysymällä, onko eri toimijoiden välille onnistuttu synnyttämään synergiatavoitteita. Neljänneksi arvioitiin paikallisten hankkeiden suhdetta Lähiöuudistus 2000 -ohjelman tavoitteisiin sekä paikallisiin kehittämishankkeisiin ja kaupunkipoliittisiin strategioihin.

Väliarvioinnissa huomion kohteena oli, miten tavoitteita on konkretisoitu ja tarkennettu kehittämisprosesseissa ja miten toimintaympäristö on otettu huomioon toteutuksessa. Innovatiivisuuden suhteen kiinnitettiin huomiota uudenlaisten toimintatapojen ja työmenetelmien arviointiin. Kumppanuuksien osalta arvioitiin niiden kehittymistä ja hyödyntämistä; onko luotu sellaisia liittymiä, joiden kautta uusia toimintatapoja voidaan vakiinnuttaa laajempaan käyttöön. Myös paikallisten ohjausryhmien toimivuutta arvioitiin. *Loppuarvioinnissa* painotetaan edellisten ulottuvuuksien lisäksi hyvien käytäntöjen muotoutumista sekä tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointia sekä valtakunnallisen lähiökehittämisen haasteita.

Arvioinnissa on käytetty aineistoina kenttäkäynnellä keväällä 2002 tehtyjä haastatteluja (haastatellut henkilöt, liite 1). Haastattelurungossa (liite 2) oli kaikkiaan 14 kohtaa, joista osa painottui loppuraporttiin (esimerkiksi hankkeen vaikuttavuus ja aineelliset tulokset). Toinen haastatteluaineisto koostuu Lähiöuudistus 2000 -työryhmän jäsenten haastatteluista (ministeriöt, Kuntaliitto, ARA) (haastatellut henkilöt, liite 3). Kolmas ja arvioinnin pääaineisto on hankkeiden toimittamat raportit vuoden 2002 ja 2003 toiminnasta. Raportointia varten ohjelman arvioija laati yhdessä lähiötyöryhmän kanssa määrämuotoisen lomakkeen, jotta kunnista saataisiin kattavat ja vertailtavat tiedot. Raportoinnissa toteutui samalla itsearvioinnin periaate. Tämä arviointi toimi samalla vuosien 2002 ja 2003 toimintakertomuksena sekä toiminnan raportointina ministeriöille. Lisäksi hankkeet ovat toimittaneet arvioijalle lisämateriaaliksi erilaisia raportteja, selvityksiä, tutkimuksia, täsmennettyjä toimintasuunnitelmia ja strategiapapereita. Aineistoja on tässä raportissa analysoitu seuraavien arviointikriteerien suhteen (kriteerit on esitetty tarkemmin luvussa 8).

Arviointikriteerit:

1. Tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden fokus, laatu ja tasot
2. Innovatiivisuus
3. Sosiaalinen relevanssi ja syrjäytymisen ehkäisyn relevanssi
4. Toimeenpano ja rakenteiden hallinta
5. Taloudellisuus ja resurssien tarkoituksenmukainen käyttö

Paikallisten kehittämishankkeiden tuloksellisuus ja toimintamallit

4

4.1 Kehittämishankkeet lähikuvassa

Paikallisia kehittämishankkeita koskeva aineisto on tässä luvussa käsitelty toimintalinjoittain⁷ ja tiivistetty taulukkomuotoon kuntakohtaisesti. Tarkasteltavia ulottuvuuksia ovat projektin lähtökohta, tuloksellisuus, innovatiiviset piirteet sekä kumppanuussuhteet ja strategiset kytkökset. Raportin seuraavissa luvuissa arviointitulotuvuuksia tarkastellaan yleisemmällä tasolla ja vertailevasti.

Tuloksellisuuden osalta on huomattava, että tiedot perustuvat projektien edustajien haastatteluihin ja vuosiraportointiin. Tuloksellisuus on määritelty myös työtapoina ja toimintamalleina tai vasta kehkeytymässä olevana tuloksellisuutena (rakenteiden luominen, jotka kautta syntyy vaikutuksia). Lisäksi tuloksia on esitetty eri abstraktiotasolla. Joissakin hankkeissa on toteutettu paljon erilaisia käytännön toimia, mutta toisaalla tuloksena voi olla laadittu paikallinen toimintastrategia, jonka kautta vasta voi odottaa konkreettisia tuloksia ja vaikutuksia.

⁷ Projektien jaottelu toimintalinjoihin perustuu jakoon, joka tehtiin Lähiöuudistus 2000 -ohjelman alkaessa. Osa projekteista toimii yhtä aikaa useammalla toimintalinjalla ja lisäksi työ on voinut olla käytännössä toimintalinjojen rajoja ylittävää.

4.1.1 Lähiöt yhdyskuntarakenteessa

Taulukko 2. Toimintalinja I: Lähiöt yhdyskuntarakenteessa.

	lähtökohta	tuloksellisuus	innovatiiviset piirteet	kumppanuussuhteet & strategiset kytkennät
Forssa / Viksberg-lähiöhanke	<ul style="list-style-type: none">• kaupungin johtoryhmän aloite• taustalla seurakunnan Elämänlanka-projekti• tyhjien asuntojen ongelma ja havaitut sosiaaliset pulmat	<ul style="list-style-type: none">• edellytykset asukkaiden aktivoitumiselle: yhdistys & toimikuntia & toimintaa• vuokra-asuntojen käyttötarkoitusten muutokset	<ul style="list-style-type: none">• haettu paikallisesti toimivaa mallia aktivoida asukkaita ja ratkaista tyhjien vuokra-asuntojen ongelma	<ul style="list-style-type: none">• eniten toiminnallista yhteistyötä seurakunnan kanssa• yhteistyötä työharjoittelujen ja asukaskyselyyn liittyen Forssan ammatti-instituutin kanssa• ESR-hanke
Pori / Lähiöiden kilpailukykyhanke	<ul style="list-style-type: none">• pitkä perinne lähiökehittämisessä 1980-luvulta alkaen• hanke valmisteltu kaupungin hallintokuntien ja osallistujayhteisöjen kesken• tyhjien asuntojen ongelma sekä huoli segregoitumisesta	<ul style="list-style-type: none">• monentasoisia kehitysprosesseja• lähiökehittäminen (mm. asukastuvat ja lähiötyöntekijät) vakiinnutettu hallintokuntien normaalitoiminnaksi• tuotettu selvityksiä ja arviointeja• malleja käsitelty valtakunnallisesti• tyhjien asuntojen määrä vähentynyt 219:stä 83:een (1999-2003)• kohdealueiden väestörakenteen tasoittuminen ja maineen kohentuminen (näkyvät indikaattoreissa)• asuntojen käyttötarkoitusten muutokset	<ul style="list-style-type: none">• tuotettu valtakunnallisesti sovellettavia malleja tyhjien asuntojen määrän vähentämiseksi• Karhukuntien kunta-palvelimen sähköinen vuokra-asuntohaku- ja vapaiden asuntojen seuranta-järjestelmä	<ul style="list-style-type: none">• panostettu laajaan asuntopoliittiseen kehittämistyöhön• Porin seudun kuntien asumisstrategian laatiminen osana Karhukuntien palvelustrategiaa• kaupungin omistamien asuntojen omistajapoliittinen kehittämissuunnitelma• Kumppaneita mm.: Porin YH, UPM-asunnot Oy, VVO-Kiinteistövastuu Oy, Sato Oy Satakunta, Satakunnan kiinteistöyhdistys, asukasyhdistykset

Viksbergin lähiöhanke

Forssan Viksberg-lähiöhankkeen taustalla ovat olleet kaupungin talousvaikeudet 1990-luvulla ja pitkään jatkunut poismuutto paikkakunnalta. Viksbergissa (n. 2700 as.) lähiöhankkeen kirjaamia haasteita ovat olleet tyhjillään olevien vuokra-asuntojen määrä, häiriköinti, epäsiisteys, alueen maine ja työttömien määrä. Kaikki tämä on aiheuttanut sen, että asukkaiden kiinnostus asuinympäristöönsä ja sosiaaliseen aktivoitumiseen on ollut vähäistä. Viksberg-lähiöhankkeella asukkaita pyritään aktivoimaan ja osallistamaan alueen suunnitteluun. Hankkeen kohderyhmiksi on nimetty Viksbergin asukkaat, erityisesti lapsiperheet, syrjäytymisvaarassa olevat ja kiinteistöjen omistajat.

Projekti jatkaa ja edelleen kehittää työtä, joka aloitettiin kaupungin ja seurakunnan yhteisessä Elämänlanka-projektissa (päätyi heinäkuussa 2001). Viksberg-lähiöhankkeen myötä asukastupa Niittykoto avattiin jälleen. Muista toimista mainittakoon projektin internet-sivut ja tiedotussuunnitelma sekä panostaminen asukaskyselyihin. Hämeen liitto on rahoittanut hanketta maakunnan kehittämisrahasta 30 prosenttia, Euroopan sosiaalirahasto 40 prosenttia ja Forssan kaupunki 30 prosenttia. Projektin rahoitus eroaa muista lähiöuudistuksen hankkeista siten, että Lähiöuudistus 2000 -ohjelman kautta ei tullut rahoitusta.

Projektihallinnan välineiksi perustettiin hankkeen ohjausryhmän lisäksi sosiaalinen ryhmä ja tekninen ryhmä, joissa on asukasedustus. Ryhmät ovat vastanneet osaltaan erilaisten toimintojen järjestämisestä. Asukastoimintaa aktivoitiin perustamalla neljään taloon yhteinen talotoimikunta ja tukemalla maahanmuuttajien toimintaa. Asukastuvalla työskenteli kolme maahanmuuttajaa työharjoittelijoina. Muusta toiminnasta voi mainita nuorten kerhon, perheparkkitoiminnan sekä erilaiset harrastusryhmät. Hankkeesta on tiedotettu Viksu Viksberg -lehden avulla sekä projektin kotisivuilla. Projektin tuottamia palveluja ovat olleet asukastuvan toiminnot, avoin päiväkotitoiminta (n. 15 kävijää), perheparkki ja varttuneiden jumppa.

Teknisen työryhmän myötä vaikutuksella alueella teetettiin opiskelijatyönä pihaympäristöjen kehittämissuunnitelmia (n. 30 kpl.), joita esiteltiin taloyhtiöiden puheenjohtajille ja isännöitsijöille. Alueella saatiin aikaiseksi pienimuotoista ympäristön kohentamista. Lisäksi perustettiin puistotyöryhmä, jossa oli mukana seitsemän asukasta ja viranomaisia. Vuokra-asuntojen vartijakokeilun myötä poliisin tehtävällisyydet vähentyivät puoleen tietyillä kaduilla.

Forssassa ja Porissa yhteisenä huolen aiheena ovat olleet tyhjät vuokra-asunnot. Forssassa niitä oli projektin alkaessa kaupungin kokoon nähden paljon: 130 asuntoa, joista 100 sijaitsi Viksbergissa. Projektin myötä tyhjien asuntojen määrää ei ole kuitenkaan saatu vähenemään koko kaupunkia vaivaavan muuttoliikkeen vuoksi. Ongelma ei ollut yksin kyseisellä projektilla ratkaistavissa. Projekti ei toisaalta raportoinut, miten tavoitteessa pysäyttää tyhjien asuntojen määrän kasvu on onnistuttu. Ratkaisua on haettu asuntojen käyttötarkoituksen muutoksilla.

Yhdestä vuokrakerrostalosta puolet eli 14 asuntoa muutettiin palveluasunnoiksi seuraavalla tavalla: vanhusten ryhmäasunnoksi (4 huonetta ja yhteistila), kotipalvelun tukipisteeksi (ylin kerros), lastenkodin tiloiksi sekä kuntoutuspalvelujen toimisto- ja kokoustiloiksi. Tarkoitus on myöhemmin ottaa myös toinen puoli talosta käyttöön lastenkodin lisätiloiksi sekä tuki- ja turva-asunnoiksi. Toinen vuokratalo muunnettiin opiskelija-asunnoiksi. Viksbergia on kehitetty rakennusten ja fyysisen ympäristön osalta myös Valtion asuntorahaston lainoitus- ja korjausavustuksin.

Viksbergin lähiöhanke on huomioitu Forssan kaupungin strategiassa 2010 – Forssa asumiskaupunkina. Projekti on ollut myös osa Forssan seudun hyvinvointi- ja turvallisuusstrategiaa. Projektin myötä kaupungin viranomaiset ovat huomioineet Viksbergin epäkohdat paremmin, jolloin korjaavia toimenpiteitä on voitu käynnistää. On myös huomattu, että asukkaiden ja Forssan vuokra-asuntoyhtiön väliset suhteet ovat parantuneet. Projektin työtä jäävät jatkamaan asukasyhdistys, kaksi talotoimikuntaa, puistotoimikunta, varttuneiden jumppa, asukastila ja maahanmuut-

tajien perustama yhdistys. Asukastupatoiminta siirtyi alueen nuorisotilojen yhteyteen, josta tehtiin asukas- ja nuorisotalo. Vuonna 2004 alkaneen Vikbergin jatkoprojektin tarkoituksena on asukas- ja nuorisotalotoiminnan kehittäminen.

Porin lähiöiden kilpailukykyhanke

Porin lähiöiden kilpailukykyhanke juontaa juurensa 1980-luvun alkuun, jolloin Pormestarinluodon aluetta ja Helsingin Jakomäkeä kehitettiin pioneerihankkeina. Lähiöuudistusohjelman kilpailukykyhanke on toiminut Pormestarinluodon (n. 2000 as.) lisäksi Sampolassa (n. 2850 as.) ja Pihlavassa (n. 1750 as.), jotka olivat mukana Asuntorahaston lähiöuudistushankkeessa 1990-luvulla.

Kilpailukykyhankkeet tavoitteet ovat hyvin laajat, ja ne on jaettu kaupunginhallituksen asettamiin sekä Lähiuudistusohjelman (eriteltyinä YM:n, STM:n, ARAn, Kuntaliiton kanssa sovittuihin) tavoitteisiin. Kaupungin asettamissa tavoitteissa painottuvat yli kaksi kuukautta tyhjänä olleiden vuokra-asuntojen poistaminen, kaupungin asuntojen omistajapoliittisen ohjelman toimenpiteiden toteuttaminen, lähiöiden vetovoimaisuuden parantaminen, arava-asuntojen tehomarkkinointi, asuntotilanteen seutukunnallinen käsittely, seutukunnan asuntopoliittisen investointiohjelman jatkokehittäminen ja asumisen roolin korostaminen hyvinvoinnin edistämiseksi Porin kaupunkiseudulla. Tavoitteena on ollut myös ns. ARA-työryhmän ja ympäristöministeriön Pidot-työryhmän raporteissaan (2001) esittämien toimenpiteiden soveltaminen siten, että saadaan kehitettyä valtakunnallisesti sovellettavia malleja tyhjien asuntojen määrän vähentämiseksi. Ministeriöiden, Kuntaliiton ja ARAn asettamia tavoitteita ja teemoja ovat olleet mm. seuraavat: asuntojen kysyntä- ja tarjontatilanteen selvittäminen, omistus- ja hallintamuotojen kehitys lähiöissä, lähiöiden palvelujen kehittyminen, uusien tukimuotojen kehittäminen asuin ympäristöjen parantamiseen, seutukunnallinen ja kumppanuuteen perustuva tarkastelutapa, asuntomarkkinoiden tasapaino ja omistajapoliittisen päätöksenteon edelleen kehittäminen. Yhdellä lauseella ilmaistuna tavoitteen voi tiivistää lähiöiden kilpailukykyyn parantamiseksi pysyvästi.

Projektin kohteiksi on ilmoitettu Porin lähiöalueet ympäristöineen, lähiöiden asukkaat, lähiöiden taloyhtiöt erityisesti vuokratalot, vuokra-asuntojen eri hakijaryhmät, oman asunnon hankkijat ja erilaiset lähiöissä toimivat hallintokunnat ja yhteisöt. Projektin koordinoinnista on vastannut kaupungin projektilakimies hankekoordinaattorina, asuntotoimen toimistopäällikkö, suunnittelusihteeri sekä projektin tiettyihin osioihin palkatut kolme tutkijaa. Projektin laajuuden vuoksi tässä nostetaan esille tärkeimmät tulokset ja kehitykset toimintamallit.

Tyhjien asuntojen kysymys ollut Porissa esillä pitkään; vuoden 1975 jälkeen kaupungin asukasluku on vähentynyt 4000:lla. 1990-luvun laman myötä ongelma on tullut valtakunnalliseksi. Porissa lähiökehittäminen on ollut kasvuprosessi, joka on lähtenyt liikkeelle lähiöiden kehittämistarpeista ja tyhjien asuntojen ongelmasta. Kyse ei ollut vain muutamasta asunnosta, vaan kokonaiset kiinteistöyhtiöt uhkasivat mennä konkurssiin 1980-luvulla. Vuosina 1993-1994 Porissa ja Raumalla on käytetty vuokratalojen vapaaehtoisia velkajärjestelyjä valtionkonttorin kanssa. Porin kaupungin vuokrataloyhtiöiden fuusio toteutettiin 1999 ja vanhoja aravalainoja muutettiin rahalaitoslainoiksi. Viime vuosina on tehty lähiökohtaisia tavoitteita asuntojen hallintamuotojen muutoksille sen mukaan, millaiseksi kunkin lähiön roolin ajatellaan jatkossa muodostuvan kaupunki- ja seutukuntarakenteessa.

Tyhjien asuntojen ongelmaan on löydetty ratkaisuja, sillä niiden määrä on vähentynyt vuoden 1999 219:stä vuoden 2003 83:een. Keinoina on käytetty arava-asuntojen muuttamista opiskelija-asuntokäyttöön ja palveluasunnoiksi sekä aravavuokra-asuntojen myymistä omistusasunnoiksi vapauttamalla asuntoja luovutusrajotuksista tai jatkamalla vapaarahoitteisina vuokratalokohteina. Aravavuokra-asuntojen tehomarkkinointi on ollut yksi keino tyhjien asuntojen määrän vähentämiseksi. Asuntojen hakemista on helpotettu perustamalla Karhukuntien kuntapalveli-

melle aravavuokra-asuntojen hakujärjestelmä karttanäyttöineen. Asuntoviranomaisia sama järjestelmä palvelee asukasvalinnan- ja vapaiden asuntojen seurantajärjestelmänä. Järjestelmä on ollut projektin suurin investointi, ja sitä on markkinoitu valtakunnallisesti. Vuokra-asuntojen seudullista markkinointia on tehostettu myös seuraavasti: näkyminen messuilla, lähiömarkkinat, lähiökohtaiset tiedotustilaisuudet (joissa mukana hallintokuntia ja poliittisia päättäjiä), esitteet ja tiedotus eri muodoissaan, lehtimainonta sekä asuntojen hakuopas.

Porissa on tehty lisäksi kaupungin omistamien asuntojen "omistajapoliittinen kehittämissuunnitelma" vuosille 2000-2008. On tehty myös asuinaluekohtaisia kehitysohjelmia, jollaisia on aikaisemmin tehty ainakin Itä-Helsingin lähiöiden osalta.

"Karhukuntien" kesken tehty seutukunnallinen yhteistyö on kehittynyt voimakkaasti vuoden 2003 aikana. Aikaansaannoksia ovat Karhukuntien palvelustrategia "Hyvinvointia yhteistyöllä", jossa asumisstrategia on yksi osa-alue. Valmistelusta ovat vastanneet asuntovirkamiesryhmä sekä tehtävää varten palkattu tutkija. Kilpailukykyprojektia varten valmisteltiin Karhukuntien asuntopoliittinen suunnitelma 2003-2008. Lisäksi on tuotettu seutukunnallinen asuntomarkkina-analyysi, yhteinen asuntolainoitusesitys ja asuntotilanneanalyysi. Maakunnallinen lähiöprojekti Maltti (2001-2006) on Porin, Rauman ja Kankaanpään ESR-hankkeiden "jatkosateenvarjohanke", jonka piirissä on kahdeksan lähiötä. Syrjäytymiseen ja pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvät asiat ovat mukana juuri Maltti-projektissa, jossa asukastuvista on tehty tietotupia sekä on pyritty laajemminkin asukkaiden elämänhallinnan tukemiseen. Työllistäminen on nähty asuinalueiden kilpailukykyyn liittyvänä asiana, kuten laajempien segregatioon liittyvien tekijöiden huomioiminen.

Lokakuussa 2003 valmistui yleiskaavapohjainen tarkastelu "Viisi porilaista kerrostaloaluetta kehittyvässä kaupunkirakenteessa". Siinä on visioitu lähiöalueiden kehittymistä toimivaksi osaksi muuta kaupunkirakennetta 2010-luvulla. Aluekohtaiset visiot on valmisteltu verkostomaisesti kaavoitusosaston ja alueiden asukasyhdistysten yhteistyönä. Fyysisen ympäristön kohentamisen kohteista voi mainita esimerkkeinä Sampolassa 1970-luvulla yhteisiksi rakennetut pihat ja valtavat autojen parkkipaikat, jotka eivät jäsenny kaupunkikuvaan. Tämä on valtakunnallisestikin huomion arvoinen asia. Muita toimenpiteitä ovat olleet asuinkiinteistöjen peruskorjaukset (ARAn avustukset), hissiohjelma, asuin ympäristön parannusohjelmat, asukastuvat, asukasyhdistysten tukeminen, lähiötyöntekijöiden työ, pitkäaikaistyöttömille suunnatut projektit, lähipoliisin toiminta ja erilaiset liikennejärjestelyt. Sosiaalinen isännöinti on alkanut 1.4.2002 koko kaupungin tasolla ja toiminnan kohteena on vuokra-asuntokanta. Mukana hankkeessa on paikallinen TE-keskus. Asumisneuvoja on aloittanut työnsä 2002 ESR-projektissa, jossa kohteena on kaupungin vuokra-asuntokanta. Hankkeessa on konsultoitu Helsingin Urban-yhteisöaloitteessa työskennellyttä ja toimintaa mallintanutta asukasneuvojaa (ks. Haapanen 2004; Hietikko 2004). Kokemukset ovat olleet sellaisia, että toiminta vakinaistettaneen.

Kilpailukykyprojekti on kaikesta päätellen ja laajuudestaan huolimatta ollut hyvin onnistunut ja tuloksekas konsepti. Vuokratalojen käyttötarkoituksen muutokset ja omistusasunnoiksi myyminen ovat yllättäneet hankkeen toimeenpanijat. Projektin aikana on yli tuhat asuntoa Porin aravavuokra-asuntokannasta muutettu perheasunnoista vanhusten palveluasunnoiksi, opiskelija-asunnoiksi, omistusasunnoiksi tai vapaarahoitteisiksi vuokrataloiksi (Valtakunnallisista ratkaisuksista, ks. Eskola & Hiltunen 2002). Mainitut toimet näkyvät päätavoitteessa eli tyhjen asuntojen määrässä sekä Porissa että Karhukunnissa (joissa määrä puolittunut vuoden 1999 300:sta). Toimintamallille on ollut ominaista strategioiden ja omistajapoliittisen ohjelman johdonmukainen toteuttaminen ja seuranta.

Vaikka tehty työ on ollut tuloksekasta, eivät haasteet ole Porissakaan kadonneet. Lähiöalueiden asukasmäärä vähenee edelleen, ja toisaalta vanhusväestön ja yksin asuvien määrä lisääntyy (johtuen osittain tehdyistä toimista). Vaikka työllisyystilanne on kohentunut, on Porin lähiöissä indikaattorien mukaan työttömiä noin 30

prosenttia ja vuokra-asuntokannassa noin 40 prosenttia. On myös havaittu, että kun asuntoja tyhjennetään, tyhjiä asuntojen ongelma ja turvallisuusongelmat siirtyvät alueille, joilla ei vielä ole tehty tehostettua kehittämistyötä. Vaikka työ on ollut tehokasta omistajapoliittisesti, ei se ole ollut välttämättä kaikkein joustavinta muuttamaan joutuvan asukkaan näkökulmasta. Valtakunnallisestikin puuttuu tutkittua tietoa siitä, mikä on vuokralaisen asema tilanteessa, jossa kiinteistöjen omistussuhteet ja asumisen ehdot muuttuvat sijoittajien ja asuntojen tukkuostajien toimesta. Läheskään kaikilla aravavuokra-asunnossa asuvalla ei ole mahdollisuuksia ostaa omaa asuntoa tai asua entisessä peruskorjauksen jälkeen kohonneiden vuokrien vuoksi.

Pulma johtaa pohtimaan kaupungin sisäistä muuttoliikettä ja segregoitumislmiötä laajemmin (joista onkin tehty selvitykset projektin toimesta). Yhtenä lähiöiden ja laajemminkin ilmenneenä palveluvajeina ovat puutteet tukiasunnoista, tuesta asumisesta, laitospaikoista sekä sosiaalisen kuntoutuksen riittämättömyys. Porinkin kokoisessa kaupungissa asuntopolitiikkaa saattaa järkyttää nopeallakin tempolla jonkun suuren työntekijän lomautukset ja irtisanomiset. Vieras ilmiö ei ole myöskään liikekeskusten rapistuminen ja palvelujen kato lähiöalueilta. Valtakunnallinen ilmiö on puolestaan asumispreferenssien muutos vuokra-asumisesta omistus- ja pientalovaltaiseen asumiseen sekä tätä kehitystä tukeva matala korkotaso.

Kaikkea ei ole luotu yhdessä projektissa, vaan kyse on pitkän aikavälin lähiökehittämistyöstä 1980-luvulta alkaen. Erityistä merkitystä on vuoden 1998 päätöksellä jatkaa ARAn lähiöprojektin hyviä käytäntöjä: lähiötyöntekijät vakinaistettiin, asukastupien vuokrat otettiin talousarvioon sekä asukasryhdistyksiä ja muita lähiöalueilla toimivia yhteisöjä tuettiin. Mainitut toimet yhdistyneenä hallintokuntien sitoutumiseen ovat luoneet lähiökehittämisen pohjarakenteen, josta mm. Kilpailukykyhanke, maakunnallinen lähiöprojekti, erilaiset työllisyshankkeet, lähipoliisitoiminta ja kolmannen sektorin projektit ovat ponnistaneet.

Toimintamallina on ollut se, että linjaorganisaatio vie kehittämisprosesseja eteenpäin. Porissa on päädytty omaan aloitteellisuuteen prosessien etenemisen varmistamisessa, koska muutoin kehittämisen on koettu olevan epävarmaa ja satunnaista. Merkitystä on ollut sillä, että Kilpailukykyhankkeen paikallisessa ohjausryhmässä on ollut laaja valtakunnallinen edustus, jolloin synergioita valtakunnallisen asuntopolitiikan kehittämiseen on löydetty luontevasti. Lähiö 2000 -hanke on Porissa toiminta erilaisista lähiöiden kehittämismenetelmistä, joita on jalostettu monta harppausta eteenpäin relevanttiin suuntaan. Vaikka Forssan ja Porin hankkeet ovat samassa toimintalinjassa, niitä ei voi verrata keskenään. Forssan hankkeessa on enemmän piirteitä toimintalinja III:n sosiaalisen kehittämishankkeiden kanssa.

Porin hankkeen kanssa samantyyppisiä ovat Tampereen Aluekehityksen sekä Kuopion ja Oulun projektien toimintamallit.

4.1.2 Rakennusten ja elinympäristön kehittäminen

Taulukko 3. Toimintalinja II: Rakennusten ja elinympäristön kehittäminen.

	lähtökohta	tuloksellisuus	innovatiiviset piirteet	kumppanuussuhteet & strategiset kytkennät
Kotka / Elävä Sunila	<ul style="list-style-type: none"> Pro Sunila ry:n aloitteellisuus ja tätä kautta asukasnäkökulma Sunilan kokonaisvaltaisesti huono kehitys: fyysinen ja sosiaalinen rapautuminen sekä palvelujen kato alueelta 	<ul style="list-style-type: none"> asuinrakennusten remontoinnin käynnistyminen Lähiöuudistusohjelma ollut lähtölaukaus, ja monenlaiset tulokset ovat syntyneet rinnakkaishankkeiden kautta 	<ul style="list-style-type: none"> projektissa hyödynnetty paikallista kulttuuria sekä teollisuus- ja sosiaalishistoriaa uniikin ympäristön ja alueen "huonon kehän" ristiriidasta on kehkeytynyt kiinnostava näkökulma lähiökehittämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> Pro Sunilan kautta Alvar Aalto -säätio ja museovierasto paikallisesti Sunila-seura ja Sunilan Sisu kansainväliset kumppanit oppilaitosyhteistyö: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu Kymenlaakson liitto kaupungin matkailutoimimiseen
Tampere / Tesoman aluekehitys	<ul style="list-style-type: none"> hanke Aluekehitystoimiston aloite pohja Hervannan ja Kaukajärven lähiöuudistusprojekteissa selkeästi havaitut muutostarpeet Tesomassa ja muuallakin kaupungissa 	<ul style="list-style-type: none"> suunnitellut selvitykset, tiedonhankinta ja toimet on toteutettu paljon erilaista palautemateriaalia, jota ohjataan eteenpäin kaupungin organisaatiossa ja kumppaneille käynnistyneet saneeraukset taloyhtiöissä liikennejärjestelyiden muutokset puistometsien ja kevyen liikenteen väylien kunnostus 	<ul style="list-style-type: none"> uudenlainen tapa tehdä kaavoituksen pohjatyötä: toimintatapana "suora tekeminen" mallintamista tehty tietoon perustuva toimintatapa Aluekehitystoimiston kautta jaettu kaupungin "lähiöraha" akuutteihin tarpeisiin (n. 50 500 e/v.) 	<ul style="list-style-type: none"> Aluekehitystoimisto on osa kaupungin kaavoitusorganisaatiota laajaa paikallista kumppanuutta, joka pohjautui meillä olleiden toimien konkreettiseen toteuttamiseen
Kemi / Marttialassa mukavasti	<ul style="list-style-type: none"> taustalla Osallisuushanke ja siitä virinnyt asukastuotoiminta haasteena asuin ympäristön kokonaisvaltainen kohentaminen sekä tyhjien vuokra-asuntojen ongelman ratkaiseminen 	<ul style="list-style-type: none"> vuokra-asuntotalo muutettu vanhusten ja mielenterveyskuntoutujien palveluasunnoiksi tyhjä vuokra-asunnot poistettu miltei kokonaan toimet asuin ympäristön kohentamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> tehty laajoja ympäristönparannussuunnitelmia (turvallisuus, valaistus, maisemanhoito, maankäyttö, liikenne, pihat, esteetiikka, istutukset jne.), jotka toimineet toteutuksen perustana 	<ul style="list-style-type: none"> kaupunkirakennepkeskus & tekninen toimi & sosiaali- ja terveystoimi hankeyhteistyö Kiinteistö Oy Itätuulen kanssa (oli mukana Osallisuushankkeessakin)
Oulu / Kaukovainio - Höyryä, Esteetöntä elämää – lähiöuudistushanke 2001-2003	<ul style="list-style-type: none"> aikaisempi asukastuotoiminta ja lähiötyö Rajakylässä lähtökohtana ajassa liikkuvat teemat ja kohdealueiden tarpeet sekä kaupungin maankäytön toteuttamisohjelma ja asunto-ohjelma 	<ul style="list-style-type: none"> lähiöuudistuksen hanke ollut strategioiden konkreettista toteuttamista: projekti edennyt monitoisena ja määrätietoisesti toiminnallisesti monipuoliset ja suositut asukastuvat 	<ul style="list-style-type: none"> panostaminen strategiatyöhön ja selviytyksiin, jotka konkreettisen tekemisen ohjenuorana lähiökulttuuriprojekti ja sen painotus ikäihmisiin sekä sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen 	<ul style="list-style-type: none"> laaja hallinnonrajat ylittävä kehittämistyön perinne ja asukasyhdistykset lähiökehittäminen ja aluepalvelujen kytkeminen tiivisti strategioihin jatkossa lähiökehittämisen hallintokuntien työtä

Elävä Sunila

Elävä Sunila -projektin tavoitteita olivat Sunilan (n. 1150 as.) alueen tunnetuksi tekeminen, maineen ja houkuttelevuuden parantaminen, tiedon lisääminen alueen historiasta ja arvotekijöistä, rakennusten käyttöasteen, kunnan ja varustetason parantaminen, ympäristön kohentaminen, alueen elinkeinoelämän vilkastuttaminen sekä palvelutason parantaminen. Projektin kohderyhmiä olivat erilaisin painotuksin vanhat ja entiset sunilalaiset, uudet sunilalaiset, sunilalaiset yleensä, potentiaaliset muuttajat, läheisten kasvukeskusten yrittäjä- ja kulttuuriväestö sekä kansainvälisestä modernismin arkkitehtuurista kiinnostuneet. Lisäksi mainitaan oppilaitokset, Kotkan ja lähikuntien väestö sekä naapurikylien väestö ja järjestöt. Projektissa on työskennellyt lähinnä projektijohtaja konsultin roolissa. Kotka kaupungin viranhaltijoista mukana ovat olleet apulaiskaupunginjohtaja, asuntotoimen toimistöpäällikkö sekä projektisihteeri.

Lähiöuudistuksen väliraportissa pohdittiin, miten panostus alueeseen, jossa ei ole suoranaisia sosiaalisia toimenpiteitä, voi vaikuttaa “asuinalueen huonon kehän” suunnan muutoksessa. Hanke poikkesi lähiökehittämisen valtavirrasta, sillä lähtökohtana on arkkitehtonisesti arvostettu alue, joka on päässyt rapautumaan sekä fyysiseltä ilmeeltään että sosiaalisesti. Projektin lähtökohtana olivat korttelikoti Alvariska ja Pro Sunila, jotka molemmat toimivat jo ennen lähiöhanketta. Korttelikoti on Kotkan kortteliyhdistyksen ylläpitämä. Neljäs perusta kehittämistyölle on ollut EU-rahoitteinen MoMoNeCo-projekti (Modern Movement Neighbourhood Cooperation). Pro Sunila on hyvä esimerkki paikallisesta aloitteellisuudesta asuinalueen kehittämistyössä, jossa Lähiöuudistuksen projekti on osa laajempaa prosessia. Olennaista on, miten erilaisin projektein ja resurssein voidaan vaikuttaa asuinalueen “hyvän kehän” syntymiseen.

Merkkeinä paremmasta ovat seuraavat projektin tulokset. Alueen tunnetuksi tekemistä ja maineen kohennusta on tukenut MoMoNeCo-hanke, joka on tuonut kansainvälisen näkökulman alueen arvosta “tuttavallisella tavalla”, kuten projekti raportoi. Hankkeessa esiteltiin modernismin perintöä monipuolisesti ja ihmisläheisesti. Sunilan kumppaneita ovat funkkisalueet Bat’ovany-Partizánske Slovakiassa, Ivrea Italiassa ja Bellevue-Bellavista Tanskassa. Sunilan tarinat -hanke kokosi alueen kulttuurihistoriallista perintöä kirjan kansiin, joka on julkistettu helmikuussa 2004. Alueelle on muuttanut uusia asukkaita Asunto-osakeyhtiö Sunivallin myynnin ja alueen herättämän mielenkiinnon johdosta. Osa muuttajista on tullut Helsingistä, jonka on mahdollistanut liikkua työ ja etätömahdollisuudet. Näistä muuttajista Pro Sunila on saanut uusia aktiivijäseniä.

Sunilan fyysisistä maisemia on kohennettu ARAn tukemilla parannustoimilla kolmessa asunto-osakeyhtiössä, jotka edustavat 60 prosenttia alueen asuntokannasta. Ei-asuinkäytössä olevien rakennusten kunnostus ja uusikäyttö käynnistyi kahdessa tapauksessa reippaasti ja yhdessä pienimuotoisemmin. Korjausohjeiden laadinta ja varaosapankkihanke eivät edenneet suunnitellusti muiden projektien kiireellisyyden vuoksi. Pro Sunila on ollut aktiivinen apteekin sivutoimipisteen perustamiseksi Sunilaan ja vedonnut kaupungin joukkoliikennetoimikuntaan bussiyhteyksien parantamiseksi. Nämä ponnistelut eivät ole toistaiseksi tuottaneet tulosta.

Sunila oli vuoden 2002 asuntomessujen aikainen käyntikohde, jonka tiimoilta siellä kävi kesällä yli 700 vierasta. Pro Sunila on saanut Suomen Asuntomessujen Casa Humana -palkinnon sekä Teollisuusperinteen seuran palkinnon.

Alueen kulttuuri- ja ympäristöarvot ovat olleet kehittämistyön perusta. Samalla tavalla kansainvälinen kulttuuristatus ja median kiinnostuneisuus ovat olleet voimavaroja. Korttelikoti on vakiintunutta toimintaa, joka ylläpitää yhteishenkeä ja sosiaalipalveluja. Pro Sunilan työ on ollut keskeinen tukirakenne projektille. Kysymykseen alueen huonosta ja hyvästä kehästä liittyvä huomio on se, että painoarvoa ovat saaneet vähitellen alueen arvot ja nykykehitys kuin ne sosiaaliset ongelmat, jotka ovat pitkään leimanneet alueen imagoa. Asuntojen valtaosan varustetaso on

lopulta nousemassa vaatimattomalle nykytasolle, kuten projekti raportoi. Myös elinkeino- ja harrastuselämän kiinnostus aluetta kohtaan on nousemassa liittyen toimiloihin ja alueen resursseihin. Paikalliset urheiluseurat Sunilan Sisury ja Soututeam Albatross ovat olleet aktiivisia.

Strategisesti projekti on palvellut niitä Kotkan kaupunkistrategian aspekteja ja projekteja, jotka tähtäävät kaupungin väestökehityksen kääntämiseen plussan puolelle. Toisaalta Kymenlaaksossa pyritään kääntämään "ruostelaaksoimago" posititiiviseksi ja dynaamiseksi teollisuus- ja asumiskulttuuri-imagoksi, jossa teollisuushistorian nähdään rakenteistaneen myönteisiä kulttuurikerrostumia. Kehittämistyön on nähty tuottaneen kontaktiverkostoja ja potentiaalisia yhteistyösuhteita sekä kokemusta, jotka helpottavat jatkosuunnitelmien hoitamista. Sunilan hankkeen yksi merkitys on ollut sen todentaminen, että paikallinen kulttuuri-identiteetti nähdään yhä enemmän kilpailutekijänä.

Tesoman aluekehityshanke

Tampereella on pitkät perinteet lähiökehittämisessä sekä erityisesti yhdyskuntatyön saralla. Pioneerialueena on toiminut Hervanta jo 1970-luvulta alkaen. Hervanta on mukana EU:n tavoite 2-ohjelmassa. Lähiöuudistusohjelman hanketta organisoivat Tampereen aluekehitystoimisto, joka aloitti projektina ja on vakinaistettu sittemmin osaksi kaupungin toimintoja. Hankkeessa oli kyse Tesoman alueen (n. 3100 as.) laajasta kehitystyöstä, jossa pääpaino oli fyysisen ympäristön parantamisessa. Tavoitteena oli rakennetun ympäristön turvallisuuden kehittäminen, peruskorjausten lisääminen, hissien rakentaminen hissittömiin taloihin, asukasosallisuuden- ja yhteistyön kehittäminen, yhteistyö oppilaitosten kanssa ja tiedotus alueen kehittämisestä. Rikollisuuden vähentämiseen pyrittiin rakennetun ympäristön suunnittelun keinoin.

Projektin kohderyhmiksi mainittiin asukkaat, asunto-osakeyhtiöt, vuokratalot, yritykset, kaupungin hallintokunnat sekä muut alueen toimijatahot. Aluekehitystoimistossa työskenteli aluekehityspäällikkö, aluekehityssihteeri, projektisihteeri ja tiedotussihteeri. Lisäksi oli vuosittain kolmesta neljään työharjoittelijaa. Aluekehitystoimisto haki myös Tesomaa laajemmalla alueella kohteita, joissa oli tarvetta aluekehitystyölle. Toimiston oma budjetti oli vuosittain noin 252 000 euroa.

Toimintamuodoista voi mainita hissihankkeiden edistämisen, peruskorjauskoulutuksen järjestämisen taloyhtiöille, yhteistyön oppilaitosten kanssa liittyen fyysisen ympäristön parannuksiin, osallistavat työmuodot alueiden kehittämisessä ja turvallisuuskartoitukset. Projektialueilla on ollut selkeitä korjaustarpeita tarpeita liittyen pihoihin, parkkipaikkoihin (ml. liikekeskukset) ja liikenneväyliin. Tavoitteena oli myös liittää pienempiä alueita yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi täydennysrakentamisella.

Rakennetun ympäristön turvallisuuskartoitukset suunniteltiin sekä yleissuunnitelma ja valaistussuunnitelma valmistuivat vuoden 2003 loppuun mennessä. Yleissuunnitelmaa käytetään asemakaavoituksen pohjana ja se sisältää kymmenen tärkeimmän kehittämiskohteen suunnitelmat. Kohteet ovat erimittakaavaisia ja niiden valinta on perustunut asukkailta saatuihin palautteeseen. Asukasosallisuudesta ovat esimerkkeinä asukastilaisuudet, hissi-infotilaisuudet, kaksi ilmestynyttä Lähiölehteä, tiedotus, kaupunginosan nettisivut, aluetyöryhmän toiminta sekä suunnittelukokoukset, jotka olivat paikan päällä järjestettyjä tapaamisia nopeita toimia vaativien kohteiden paikantamiseksi. Projekti on aktivoinut Tesoman alueella taloyhtiöitä tekemään kuntotutkimuksia ja perusparannuksia. Asukasraatitoiminnan innoittamana alueelle perustettiin asukas-yhdistys. Toiminnan tuloksiksi on kirjattu lisäksi uusien hankkeiden viriäminen, josta on esimerkkinä koulun, päivähoiton ja kouluterveyden vanhemmuuden tukihanke. Myös yrittäjien mielenkiinto on herännyt Tesoman alueen kehittämiseksi.

Tavoitteiden saavuttamista ovat tukeneet ohjausryhmän monipuolinen koostumus sekä alueen kehittämishalu laajemmin. Myös tiedotuksella ja vilkkaaksi luon-

nehditulla keskustellulla on ollut osansa. Kaupungin katuyksikön käytössä ollut projektiraha osoittautui hyväksi välineeksi nopeiden ja näkyvien pienimuotoisten korjausten toteuttamisessa (esimerkiksi suojatiet ja keskikorrokkeet). Tässäkin hankkeessa yksi menestystekijä on ollut hyvät suhteet ja tiivis yhteydenpito hallintokuntiin, erityisesti katu- ja puistoyksikköön. Hankkeiden etenemistä on jarruttanut asunto-osakeyhtiöiden päätöksenteon vaikeus ja hitaus. Hissien rakentamista on vaikeuttanut projektin raportoinnin mukaan myös rakennusvalvonnan ja pelastuslaitoksen määräykset, joille kuitenkin lienee tekniset perusteensa.

Tesomassa lähiökehittämistyötä jatketaan seuraavasti. Nettisivujen ylläpito siirtyi hankkeen aikana perustetulle asukasyhdistykselle. Lähiölehden julkaiseminen jatkuu paikallisin voimin. Yleissuunnitelman toteutus jää alueen toimijoiden eli kaupungin hallintokuntien, isännöitsijöiden ja liikekeskusten vastuulle. Rakennetun ympäristön turvallisuusohjeistuksia ja kokemuksia hyödynnetään muilla alueilla Tampereella. Työtapoja jatketaan ja kehitetään uusissa kohteissa erityisesti kaavoitukseen liittyen. Forum-tyyppiset tilaisuudet muodostunevat normaaleiksi keskustelufoorumeiksi asukkaiden ja päättäjien välillä.

Tampereelle on luotu toimivaksi havaittu malli, joka nostaa hyvin esille kohdealueiden tarpeita ja ominaispiirteitä. Asukkaiden aktivoitumista on tapahtunut luomalla osallistumisen areenoita, joiden kautta on mahdollista saavuttaa konkreettisia parannuksia asuinympäristöön. Työ on toisaalta ollut kaavoituksen pohjatyötä, johon sisältyvät asukkaiden kuuleminen, sosiaalisten vaikutusten arviointi sekä erilaisen tiedon ja palautteen kerääminen. Työ on ajoitettu kaavoituksen aikataulun mukaan, koska siten päästään vaikuttamaan asioihin. Aluekehitystoimisto on toiminut sellaisella "välisektorilla", joka voi jäädä huomaamatta kaupungin sosiaalisella ja teknisellä toimialalla. Kyse on ollut myös suunnittelukulttuuriin vaikuttamisesta.

Asuntotuotantoa, perusparantamista ja kunnossapitoa tuetaan jatkossakin kaupungin omilla toimenpiteillä sekä ARAn tukimuotoja hyödyntämällä. ARAn kohteet ovat jääneet Tesomassakin erilleen Lähiöuudistushankkeesta. Tampereella eivät lähiöt nouse keskiöön "lähiöinä", vaan painopiste on koko kaupungin kehittämisessä. Asuinalueiden kehittäminen mainitaan strategia-asiakirjoissa, mutta niissä ei ole yksilöity asuinaluekohtaisia suunnitelmia. Keskeistä on kuitenkin täydennysrakentaminen. Asuinaluekohtaisia ovat sen sijaan erilaisten selvitysten ja suunnitelmien tuottaminen sekä tietyt interventiot kuten turvallisuusprojektit. Lähiökehittäminen ei ole Tampereella (kuten ei Oulussakaan) oma projektinsa vaan puhutaan aluekehittämisestä normaalitoimin.

Aluekehitystoimisto on vuonna 2003 sijoitettu asemakaavoitusyksikköön, joten kaavoitukseen liittyvät tehtävät tulevat painottumaan aikaisempaa enemmän. Samalla keskitytään aluestrategioiden tekemiseen ja niiden olisi tarkoitus konkretisoida käytännössä erilaisissa moniammatillisissa työotteissa.

Marttalaassa mukavasti

Kemin Karihaara-Marttalan alue oli mukana valtakunnallisessa Osallisuushankkeessa vuosina 1998-2001, jossa tavoitteena oli paikallisen aloitteellisuuden edistäminen. Hankkeen toteutuksesta vastasi Kemin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, jonka alaisuudessa toimi projektityöntekijä. Toinen kumppani oli Kemi-Tornion seudun sosiaalitalousyhdistys. Tämän jatkona asukastoimintaa laajennettiin Kiinteistö Oy Itätuulen toimesta niin, että syksyllä 2000 palkattiin asukastupakoordinaattori sekä viisi asukastupavastaavaa yhtiön kiinteistöissä toimiviin asukastupiin. Itätuuli on tehnyt myös raportin asukastupien toiminnasta vuosilta 2000-2001 sekä kehittämissuunnitelman vuodelle 2002. Siinä oli Marttalan osalta tarkoituksena kehittää asukastuvasta alueen palvelukeskus.

Lähiöuudistusohjelman *Marttalaassa mukavasti -projekti* on tuottanut monenlaisia lähion ympäristöön liittyviä suunnitelmia, joita on toteutettu resurssien mukaan.

Tarvetta tähän on ollut, sillä Kemissä on keskustan kehittämisestä huolehdittu aikaisemmin lähiöiden kustannuksella. Marttalan alueella (n. 760 as.) laadittiin uusi maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelma konsulttityönä sekä siihen pohjautuva alueen uusi asemakaava, jotka valmistuivat vuonna 2002. Kaupungin omana työnä on tehty Marttalan alueen maanomistusselvitys. Konsulttityönä teetettiin myös liikennetutkimus sekä maankäyttö-, maisemanhoito- ja vihersuunnitelmat. Keväällä 2003 valmistui puisto- ja istutussuunnitelma sekä uusi valaistussuunnitelma. Esteettömyyskartoitus Marttalan alueelta valmistui vuoden 2002 lopussa. Asemakaavan pohjalta aloitettiin kahden uuden kadun rakentaminen, kuten myös uusien kevyen liikenteen väylien rakentamisen suunnittelu. Alueen kiinteistöjen omistajat ovat hakeneet runsaasti ARAn korjausavustuksia, joten kiinteistöjen ja pihojen kohentaminen on lähtenyt hyvin käyntiin.

Lähiötaiteilijaksi palkattu henkilö teki puolestaan esteettisen asuinympäristön kartoituksen ja kehittämissuunnitelman. Mielenkiintoisia ovat lähiötaiteilijan tekemät 20 akvarellia ja piirustusta, joissa alueelle on luonnosteltu uudenlaista ilmettä. Niiden tavoitteena on ollut toimia myös suunnitelmana uusista katuvalaisimista, puistonpenkeistä, silloista ja muista yksityiskohdista. Marttalan asukastupaan saatiin tietokoneita ja internet-yhteys. Projekti on saavuttanut raportoinnin mukaan asettamansa tavoitteet lukuun ottamatta asukastupien yhteyteen suunnitteleilla olutta osuuskuntahanketta (ESR-avustusta ei saatu). Vastaavaa hanketta ollaan kuitenkin käynnistämässä muissa kaupunginosissa. Esteettömyyden edistämässä yksityisten kiinteistönomistajien kanssa nähtiin jatkossa vielä tehostamisen varaa. Turvallisuussuunnitelman laati projektiin kolmeksi kuukaudeksi irrotettu kaupungin sosiaalityöntekijä vuonna 2003. Asukastupatoiminta Marttalassa saatettiin aiempaa vakaammalle pohjalle kehittämissuunnitelman myötä sekä koordinoinnin siirryttyä Meri-Lapin työvalmennussäätiön alaisuuteen. Asukastupatoiminnan kehittämisessä yhteistyötä on tehty esimerkiksi Kiinteistö Oy Itätuulen kanssa, jolloin tekemisen vastuita on voitu jakaa. Osapuolet ovat painottaneet yhdessä tekemisen lisäarvoa.

Tyhjien vuokra-asuntojen ongelmaan on vaikutettu keskittämällä tyhjät asunnot yhteen kiinteistöön ja peruskorjaamalla se kaupungin sosiaali- ja terveystoimen käyttöön vanhusten palveluasunnoiksi (30 paikkaa) sekä mielenterveyskuntoutujiin Inka-kodiksi (18 paikkaa). Muutostyön rahoitti Valtion asuntorahasto ja rakensuttajana toimi Kiinteistö Oy Itätuuli. Lisäksi Oy Metsä-Botnia Ab on muuttanut kaksi vuokrakerrostaloa asunto-osakeyhtiöiksi Marttalassa. Asunnot on pyritty myymään entisille asukkaille. Hankkeen raportoinnin mukaan näiden toimenpiteiden jälkeen Marttalassa ei ole projektin päätyttyä merkittävää tyhjien asuntojen ongelmaa.

Marttalassa mukavasti -projektin myötävaikutuksella syntyneen uuden asemakaavan on koettu parantaneen Marttalan viihtyisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä mm. liikennejärjestelyjen kautta. Asuntokantaa on monipuolistettu uusien ja alueelta aikaisemmin puuttuneiden omakotitalotonttien myötä. Myös rakennusoi-keutta on vähennetty. Alueella on luovuttu yhteispaikoitusalueista ja alettu rakentamaan talokohtaisia paikoitusalueita, mikä lisää osaltaan alueen vetovoimaisuutta. Poliisin ja sosiaali- ja terveystoimen tilastojen mukaan Marttalassa on tapahtunut alueeseen kohdistettujen toimien seurauksena selvästi havaittava muutos parempaan suuntaan.

Kemin hankkeen lähtökohta on kiinnostava, koska projektissa on tehty selkeät suunnitelmat siitä, miten asuinympäristöä kohennetaan ja alueen vetovoimaisuutta lisätään. Hankkeessa on koettu, että kaikki tarvittava tuki on saatu kaupungin hallintokunnilta. Uudenlaisena toimintatapana lähiökehittämisessä on kokeiltu esimerkiksi maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelmien hankkimista ammattitaitoisilta ulkopuolisilta konsulteilta kaupungin oman asemakaavatyön laatimisen pohjaksi. Näin kaavoituksellisia kysymyksiä voitiin ratkaista jo maankäyttösuunnitelmassa. Menettely pitää varsinaisen kaavan laatimisen kaupungin omissa käsissä, mutta

säästää esisuunnittelussa omia vähäisiä henkilöresursseja. Projektin laatimassa loppuraportissa todetaan, että Kemissä Lähiöuudistusohjelman resurssin ja tuen myötä on voitu tehdä kaupungin historiassa huomattavan laaja ja perusteellinen yhtä kaupunginosaa koskeva suunnitteluprosessi, jota on voitu hyödyntää kaikilta osin asemakaavoituksessa ja toteutuksessa. Hankkeessa koeteltuja hyviä käytäntöjä sovelletaan jatkossa muidenkin alueiden perusparannuksessa.

Esteetöntä elämää

Esteetöntä elämää -projekti kohdistui Oulun Kaukovainion ja Höyhtyän alueille (yht. n. 15 800 as.). Lähiöuudistuksen projektin sisällön suunnittelussa hyödynnettiin Rajakylän aikaisemman hankkeen kokemuksia. Päätaavoitteena oli tuottaa kaikille esteetöntä ja turvallista elinympäristöä sekä tukea ikääntyvän väestön kotona asumisen mahdollisuuksia. Tavoitteisiin on pyritty erilaisin kartoituksin, rakennuskantaa korjaamalla, hissiprojektin avulla, asuinympäristöä parantamalla sekä kehittämällä vanhustenhuollon palveluja. Laajassa sateenvarjohankkeessa on panostettu myös esteettömyyteen, asukkaiden tietoyhteiskuntataitojen kohentamiseen sekä asuinyhteisöjen sosiaalisen toimivuuden kohentamiseen asukastupa- ja lähiökulttuuritoiminnalla. Esteettömyyden osalta hanke on ollut Oulussa pilotti, jonka seurauksena käynnistyi esteettömyysstrategian ja -ohjelman laadinta. Kohderyhmiksi ja kehittämisen kohteiksi on nimetty alueen kaikki asukkaat sekä kunnalliset ja alueilla toimivat yksityiset palvelut. Projekti on osa Oulun kaupungin maankäytön toteuttamisohjelmaa sekä asunto-ohjelman 2002-2006 toteuttamista.

Projektit kokonaisuus on jakautunut lähiöuudistuksen kolmeen toimintalinjaan. Esteettömyyskartoituksessa selvitettiin kohdealueiden katujen, kevyen liikenteen väylien sekä palvelu- ja asuinrakennusten esteettömyyttä. Selvityksen pohjalta tehtiin paikkatietopohjainen esteettömyystietokanta, jota hyödynnetään paikkatietojärjestelmässä. Vuonna 2003 toteutettiin esteettömyyskartoituksen jatkotoimena jälleenrakennuskauden pientalojen korjaustapaohjeet. Esteettömyysohjelman toteuttaminen on sisällytetty teknisen keskuksen vuosien 2005-2006 suunnittelukauden ohjelmaan. Toimintalinja II:een (rakennusten ja elinympäristöjen kehittäminen) sisältyi myös hissiprojektin käynnistäminen. Siinä selvitettiin hissien rakentamismahdollisuudet koko kaupungissa. Hissiavustusmääräraha korotettiin vuoden 2003 talousarviossa 300 000 euroon (vuonna 2002 84 000 euroa.) Vuoden 2003 päättyessä oli rakennusvaiheessa tai valmistunut 19 uutta hissiä yhdeksässä eri kohteessa. Hisseistä neljä sijaitsee lähiöuudistusalueella. Suunnitteluvaiheessa oli puolestaan noin kymmenen hissiä, joista puolet lähiöuudistusalueella.

Toimintalinjan (III) lähiöt elämän ympäristönä osaprojekteina olivat aluetyön ja asukastupatoiminnan kehittäminen sekä alueelliset yhteistyöryhmät. Asuinyhteisöjen sosiaalista toimivuutta kohennettiin alueellisella yhteistyöllä monitoimijaisessa verkostossa. Kaupungin sosiaali- ja terveystoimi kartoitti vuoden 2002 aikana kotona asuvien yli 75-vuotiaiden koti- ja asuinympäristöä sekä toimintakykyä lähiöuudistuksen kohdealueilla sekä toteutettiin Ehkäisevät kotikäynnit -projekti (476 kotikäyntiä).

Asukastupatoiminta sisältyy Oulun kaupungin palveluverkkosuunnitelmaan 2010. Lähiöuudistusalueella toimivat Karjasillan, Kaukovainion ja Lintulammen asukastuvat. Asukastupatoiminta on vetänyt paljon toimijoita mukaansa ja niiden tarjonta sisältää erilaisia palveluja. Kävijämäärät ovat olleet todella suuret: kolmessa asukastuvassa on laskettu yhteensä noin 45 000 käyntiä vuoden 2003 aikana. Kaikkia asukkaita ovat palvelleet kerho- ja harrastustoiminnot, mutta eriytyneemmin on tarjottu tietotyötoimintaa, kotipalvelutoimintaa sekä ateriapalveluja. Lintulammen kaupunginosa (Lintulammen asukasyhdistys ry.) valittiin Oulun kaupungin vuoden 2002 kaupunginosaksi. Elämäntapaliitto valitsi Lintulammen asukastuvan vuoden 2002 toimintakeskukseksi.

Lähiötaiteilijan organisoima Lähiökulttuuriprojekti on ollut suosittu. Etenkin

vanhustenkodeissa ja palvelutaloissa järjestettyihin muistelutuokioihin on osallistunut kuukausittain 250-300 ikä-ihmistä. Vuonna 2003 lähiökulttuuritoiminnan kohteena oli aikuisväestö. Perheiden hyvinvointia tukeneita hankkeita järjestettiin Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden yksikön yhteistyöprojektissa. Toiminta sisälsi myös perinnetoimintaa, teemapäiviä, kulttuuritapahtumia sekä yhteistyötä koulujen, päiväkotien ja asukastupien kesken. Projektikaudella 2001-2003 lähiökulttuuriprojekti järjesti 165 tapahtumaa tai tilaisuutta, joihin laskettiin osallistuneen 11 350 asukasta.

Lähiöuudistuksen toimintalinjaan IV eli lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys liittyvät kohdealueiden asukastupien tietotyötorit, joilla järjestettiin kaikille asukkaille suunnattua tietotekniikan ja verkkopalvelujen koulutus- ja tukitoimintaa. Koulutusta kohdennettiin erityisesti työelämän ulkopuolella olevalle sekä ikääntyvälle väestölle. Tietotyötorien palveluja käytti vuonna 2003 7404 asukasta. Asukastuvat osallistuivat myös Tampereen yliopiston Verkkoyhteisöjen kehittäminen EeC -tutkimushankkeeseen (Evolution of e-Communities). Hankkeessa kehitettiin asukas-yhdistysten yhteisöportaaleja ja asukasraportteritoimintaa. Kiinnostava yksittäinen tapahtuma oli Kaukovainion alueella järjestetty mobiilipilotti, jossa joukko koululaisia ja nuoria aikuisia saivat käyttöönsä kamerapuhelimen ja tehtäväkseen kertoa Kaukovainiosta lähiönä. Kuvat ja tekstit siirrettiin asukas-yhdistyksen www-sivuille muiden asukkaiden kommentoitaviksi. Tuloksista järjestettiin lisäksi näyttely asukastuvalla.

Oulussa kaupunkipolitiikkaan liittyvä kehittäminen on ollut monipuolista ja se on integroitu kaupungin laajempiin strategioihin ja asuinalueiden kehittämistyöhön. Lähiöuudistuksen projektit ovat edenneet suunnitelmien mukaan, mikä on mahdollistanut kaupungin teknisen keskuksen, sosiaalitoimen sekä asukas-yhdistysten yhdessä toimimisen perinne. Kaupunki on panostanut hankkeeseen paljon, jolloin lähiöuudistuksen kohdealueen kehittämistoimet ovat saaneet selkeän rakenteen.

Oulussa siirrytään lähiöprojekteista poikkihallinnolliseen työhön, jolle on muodostunut selkeä rakenne toimintaperiaatteineen. Lähiökehittäminen ja Lähiöuudistusohjelman myötä syntyneet käytännöt päätettiin viedä hallinkuntien normaalitoiminnaksi. Esimerkkinä voi mainita käynnissä oleva Lähidemokratiahankkeen, joka kattaa asukaslähtöisenä koko kaupungin ja siihen sisältyvät kahdeksan asukastupaa sekä monenlaisten palvelujen tuottaminen. Erillisten *työohjelmien* kautta parannetaan asuinalueita teknisen keskuksen koordinoimana. Lisäksi on kehitteillä viranomaisten alueellisen poikkihallinnollisen työn kokeilu kahdella pilottialueella.

Strategiat ja ohjelmat kattavat laajasti kaupungin asuin- ja työpaikka-alueet sekä palvelujen tuottamisen. Erityisryhmien ja syrjäytymisvaarassa oleviin liittyvien toimien nostaminen esiin tavoitteineen ja arviointikriteereineen kaupungin kokonaisstrategiassa on pantava positiivisesti merkille. Sama koskee kerrostalo- ja vuokra-asumista ja niihin liittyviä toimia. Koordinoivaan palvelustrategiaan ja palveluverkkosuunnitelmaan liittyvät toimet nekin konkretisoivat tavoitteita ja luovat suuntaviivat toiminnalle.

4.1.3 Lähiöt elämän ympäristönä

Toimintalinja III:n "lähiöt elinympäristönä" -hankkeet ovat painottuneet enemmän perinteiseen sosiaaliseen kehittämiseen. Niissä on keskeistä asukastupatoiminnan ympärille punotut toimintamuodot sekä verkostoituminen paikallisten toimijoiden kanssa.

Taulukko 4. Toimintalinja III: Lähiöt elämän ympäristöinä.

	lähtökohta	tuloksellisuus	innovatiiviset piirteet	kumppanuussuhteet & strategiset kytkennät
Iisalmi / Lippunienlähiö-elämän kehittämiss-hanke	<ul style="list-style-type: none"> hanke valmisteltu verkostotyönä jatkoa edelliselle lähiöprojektille sosiaaliset ja fyysiset tarpeet Lippuniemessä sekä väestöra-kenne (paljon lapsi-perheitä) 	<ul style="list-style-type: none"> ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön strategia ja toimintaohjelma liikuntaesteiden kar-toittaminen runsaasti ryhmätoi-mintaa 	<ul style="list-style-type: none"> ennaltaehkäisevän työn malli lasten ja nuorten parissa työ-skentelyyn luotu paikallisesti uu-denlaisia palveluja lapsiperheille 	<ul style="list-style-type: none"> paikallisesti kattavat ver-kostot ml. järjestöt ja asu-kasyhdistys sekä Kuopion yliopisto Aluekeskusohjelma ja seu-tustrategia mukana Esteettömään asu-miseen Itä-Suomessa -projektissa
Kouvola - Kuusan-koski - Lap-peenranta Tripla (Lehtomäki, Rekola, Länsi-Lap-peenranta)	<ul style="list-style-type: none"> lähti liikkeelle pari-kaupunkiyhteistyönä (sosiaalityön aloi-te) sosiaalisesti määrit-tyneet tarpeet koh-dealueilla tarve tuettuun työl-listämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> rahoituspohjan pettä-minen ja "eläminen" vaikeuttanut hank-keen toteutusta työllistetty yhdistel-mäluella 16 (työttö-mien yhdistys) + 8 tu-patyöntekijää kaupun-gin kautta asukasosallisuus li-sääntynyt 	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalisen kehittämi-sen ja asuinympäris-töön liittyvien tekijöi-den onnistunut yhdis-täminen asukasraatitoiminta lähiöliikunta ja kult-tuurityö "räätälöity työllistä-minen" toimintamallina 	<ul style="list-style-type: none"> Kymenlaakson ammatti-korkeakoulun opiskelijat tekivät aluekartoitukset ja kyselyt Lehtomäessä ja Rekolassa verkostoiduttu yli kunta-rajojen toimiva kytkentä osalli-suushankkeeseen
Kuopio / Tutkimustoi-minnasta konkreetti-siksi toimen-piteiksi (Rypysuo)	<ul style="list-style-type: none"> valmisteltu kaupun-gin hallintokuntien ja asukasyhdistyksen kesken eri indikaattoreiden perusteella Rypysuo valittiin erityiskoh-teeksi 	<ul style="list-style-type: none"> verkkosivut kaikille kaupunginosille yhteydet kaupungin-osayhdistyksiin (22 kpl ja kylätoimikuntiin (23 kpl) + lähiötyöryhmä & aluetiimit asukastupamallinnus vaikutettu Rypysuon asukkaiden pulmiin ja alueen maineeseen kaupungin budjetissa panostettu lähiökeh-itämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> kokonaisvaltaisen lä-hiötyön malli, jossa on lähdetty liikkeelle sekä "alhaalta että ylhäältä" hyödynnetty selvityksiä ja tietoa (barometrit) Rypysuon lähiötyö uutta Kuopiossa lähiökoordinaattori-malli aluetiimitoiminta - ja aluefoorumitoiminta kehitteillä 	<ul style="list-style-type: none"> lähiökehittäminen ankku-roitu kaupungin hallinto-kuntiin asukas- ja kyläyhdistykset panostetaan myös 3. sektoriin Seudullista yhteistyötä + Koillis-Savon Leader Kuopion yliopisto Pohjois-Savon liitto seurakunta, työvoimatoi-misto, Settlementti Puijola ry jne.
Lappeen-ranta/ Länsi-Lap-peenrannan kehittämiss-hanke	<ul style="list-style-type: none"> taustalla aiempi Skin-narilan lähiöuudis-tuksen projekti hanketta valmisteltu laajassa verkostossa, jossa myös asukasyh-distys mukana indikaattorien mu-kaan tarvetta sosiaa-liseen kehittämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> aktiivisia toimijoita ja paljon paikallisista tar-peista lähtevää toimintaa lähiöiden kehittämis-asiat huomattu kaupun-gin hallinnossa; perustet-tu lähiötoimikunta, joka käsittelee koko kaupun-gin lähiöasioita 	<ul style="list-style-type: none"> asukastoiminnan malli arviointimittareiden kehittäminen työllistetty "lähiötalk-kari" ja pyritty ympä-ristön hoidossa "nolla-toleranssiin" 	<ul style="list-style-type: none"> työn jatkuminen Etelä-Karjalan työ- ja asukastupa ry:n puitteissa Kaakkois-Suomen osaa-miskeskus Etelä-Karjalan ammattikor-keakoulun opiskelijat Lappeenrannan Asuntopal-velu Oy
Järvenpää / Paja-projekti (Jamppa & Pajala)	<ul style="list-style-type: none"> projekti pohjautunut Jampan aikaisempaan lähiötyöhön valmistelussa mukana asuntotoimi, sosiaali-ja terveystoimi, VVO ja Järvenpään mesta-riasunnot havaitut moninaiset asumisen ongelmat ol-leet projektin lähtö-kohta 	<ul style="list-style-type: none"> asumisneuvojan toimi vakinaistettu 1.1.04 alk. asuttamistyöryhmän ja ASA-työryhmän perusta-minen asumisneuvojan asiakkai-den asioiden eteneminen asunto-oikeuteen loppu-nut nuorisotasuntoliiton talo Järvenpäähän 	<ul style="list-style-type: none"> asumisneuvojan työ-malli kaupunkisosaali-työnä, joka on jakautu-nut suoraan asiakas-työhön, rakenteelli-seen työhön ja asukas-työhön 	<ul style="list-style-type: none"> vuokranantajat kaupungin hallintokunnat Nuorisotasuntoliitto yhteistyö Diakonia-am-mattikorkeakoulun kanssa (arviointi & asukaskysely kummallakin alueella) ASA-työryhmä, joka suun-nittelee tuettuja asumis-muotoja
Kokkola / Asunpa-Koivuhaka-hanke	<ul style="list-style-type: none"> asukastoiminnan ja yhdyskuntatyön pe-rinne vuodesta 1981 jatkoa Koivuhaan per-ruskorjausohjelmalle (ARA) 	<ul style="list-style-type: none"> kehitysvammaisten asu-miseen liittyvä peruskor-jaus ja kuntoutuskoti (26 asuntoa) tyhjien asuntojen määrä ja häiriöt vähentyneet asukastoiminnan elpymi-nen 	<ul style="list-style-type: none"> pilottikorttelin saneer-aus myös erityisasumi-nen huomioiden (ml. palvelut) isännöintityön uudista-minen korttelitalonmies 	<ul style="list-style-type: none"> Koivuhaan Talohoito Oy kaupungin hallintokunnat Chydenius-Instituutti Keski-Pohjanmaan sosiaa-lipsykiatrinen yhdistys Kokkolan kehitysvammais-ten tuki ry Kokkolan seudun opisto

Lippuniemen lähiöelämän kehittämishanke

Iisalmen Lippuniemessä (n. 2650 as.) on tehty lähiön kehittämistyötä 1980-luvulta alkaen. Lähiöuudistusohjelman kehittämishanke jakautui kahteen osioon; ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön kehittämiseen ja esteettömän asumisen edistämiseen. *Lapsiperhetyön* sisältöjä ovat olleet vanhempainkoulu, isä-lapsi-kokkikoulu, lasten iltahoito, varhaisen vuorovaikutuksen työmenetelmä (otettu käyttöön lastenneuvolassa), ryhmäneuvola-toiminta, perhekohtainen kasvatusneuvonta, kaveritoiminta (ammattikorkeakoulun opiskelijat 1-2 luokan oppilaiden tukena koulun jälkeen + tukihenkilötoiminta) ja tukihenkilötoiminta Lippuniemen lapsiperheiden tueksi. Kohderyhmiksi on nimetty Lippuniemen alueen lapsiperheet, lapset ja nuoret sekä välillisesti kaikki alueen asukkaat.

Projektissa on ollut hyvin paljon erilaista ryhmätoimintaa. Lisäksi on järjestetty lapsiperheiden leiritoimintaa vertaisryhmätoimintana, murrosikäisten lasten ja nuorten luonto- ja eräseikkailutoimintaa sekä erilaista kerhotoimintaa. Osioon kuuluvat vielä vapaaehtoistyön koulutukset, yksinhuoltajien tukemiseksi järjestetyt toiminnot, tilojen tarjoaminen (lasten ja vanhempien tapaamiset esimerkiksi tapaa-misoikeuskiistoissa, turvakotikäyttö, kasvatusaiheiset vastaanotot ym.) sekä yhteistyöverkostoihin liittyvät toiminnot (suunnittelu/info/palautekeskustelut).

Projektin tuloksena on valmistunut ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön strategia ja toimintaohjelma. Suunnitteluvaihe vei voimavaroja, mutta se on ollut samalla eri tahoja yhdistävä prosessi. Vuosi 2002 oli toiminnan käynnistämisen aikaa. Tämän vaiheen tuloksia ovat po. strategia sekä yhdessä asukasyhdistyksen kanssa toteutettu asukastila Lipetti toimintoihin. Esimerkiksi vuonna 2002 viikolla 14 Lipetissä oli 12 erilaista ryhmää, kurssia tai tapahtumaa. Tilassa toimii myös omin voimavaroin ylläpidetty kirjasto. Asukasyhdistyksen vahvasta panoksesta mainittakoon koululaisten aamu- ja iltapäiväkerhot ja kesähoito, karting-kerho sekä erilaiset muut lasten kerhot. Yhdistys on palkannut yhdistelmätuella parhaimmillaan kuusi henkilöä yhtä aikaa, ja esimerkiksi maaliskuussa 2002 oli neljä työllistettyä sekä lisäksi harjoittelijat.

Iisalmen kaupunki ja Kuopion yliopisto ovat tehneet tutkimisyhteistyötä Lippuniemen alueeseen liittyen 1980-luvun lopulta alkaen. Lähiöuudistuksen hankkeesta on tehty sosiaalipedagogista tutkimusta hankkeen vaikutuksista kohderyhmien kannalta. Raportin mukaan (Röpelinen 2004) toimintoihin on saatu mukaan juuri niitä ryhmiä, joilla avuntarvetta on ollut eniten ja joihin toimintaa haluttiin kohdentaa. Ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja niihin ajoissa puuttumiseen päästiin parhaiten pitkäkestoissa toimintamuodoissa, joissa perheiden elämäntilanteet ja elämänongelmat otettiin puheeksi ammattilaisten kanssa. Oli myös näyttöä siitä, että lähiötyön avulla voidaan synnyttää uutta asukaslähtöistä toimintaa, jossa vetovastuu on asukkailla. Raportin mukaan Lippuniemen hankkeessa on pystytty tukemaan vanhempien kasvatuksellisia voimavaroja ja lisäämään perheiden sosiaalista aktiivisuutta. Myös pulmien varhaisessa tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa on onnistuttu. Tutkimuksessa esitetään sosiaalipedagogisen lähiötyön malli, johon on koottu onnistumisen kannalta keskeisiä elementtejä. Malli on kaksiosainen: mukaantulovaiheen organisointi ja sosiaalipedagogisten periaatteiden huomiointi toiminnassa.

Vuonna 2003 *esteettömän asumisen* osio lopetettiin ministeriön rahoitusosuuden supistuttua. Esteettömän asumisen osiossa tärkeimmäksi on mainittu Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun insinööriopiskelijoiden opinnäytetöiden tekeminen. Töiden pohjana oli tarkastusrakennusmestarin tammikuussa 2002 valmistunut liikuntaesteiden kartoitusraportti. Kaksi ammattikorkeakoulun opiskelijaa palkattiin tekemään kolmeen taloon hissisuunnitelmat (2 asunto-osakeyhtiötä ja 1 vuokratalo) sekä piha- ja ympäristösuunnitelmia. Työt liittyivät Esteettömään asumiseen Itä-Suomessa -projektiin. Lisäksi on tehty kyselyjä asukkaille esimerkiksi hissien käyttökokemuksista. Muuten Lippuniemessä on peruskorjattu taloja edellisessä lähiö-

uudistuksen projektissa ARAn avustuksin. Yleisten alueiden liikuntaesteet on poistettu projektin aikana, mutta taloyhtiöiden piha-alueiden osalta korjattavaa vielä on. Kerrostaloissa suurin haaste esteettömyyden kannalta ovat hissit. Niitä pyritään rakentamaan sitä mukaa kun talot alkavat tulla peruskorjausikään.

Verkostotyön etenemistä hidasti projektin alkuvaiheessa eri sektoreiden työkalttuurien erot. Pulmia on aiheuttanut myös osapuolten arkuus aloitteiden tekemisessä, joka on tärkeää ennaltaehkäisevässä työskentelyssä. Myös projektin loppuraportissa todetaan, että laajan yhteistyöverkoston kaikkia osapuolia ei saatu riittävästi mukaan ennaltaehkäisevään toimintaan ja tiedottamaan tuen tarpeesta projektin työntekijöille. Sosiaalityön, koulutoimen ja terveydenhuollon osalta tässä havaittiin parantamisen varaa, vaikka ne ovat mallin kannalta keskeisiä tahoja. Vuoden 2002 raportissa toiveena oli koko lastensuojelutyön muuttaminen monitoimijaiseksi, mikä ei liene aivan näköpiirissä.

Ylä-Savon yhdeksän kunnan yhteisessä seutustrategiassa yksi kriittinen menestystekijä on yhteisöllisyys ja osallisuus. Strategiaa toteutetaan esimerkiksi aluekeskusohjelman kautta, jossa tavoitteena on muun muassa alueen sosiaalisen eheyden kehittäminen. Lippuniemessä tehtyä työtä jatketaan Huolen puheeksi ottamisen koulutusprojektilla. Projektissa koeteltuja monenlaisia toimintamuotoja jatketaan Iisalmessa. Asukasyhdistyksen toimintaa tuetaan kaupungin resurssein ehdolla, että se sitoutuu järjestämään asukastoimintaa asukastilassa ja koululaisten iltapäivätoimintaa sekä kesähoitoa. Iisalmessa ja etenkin Lippuniemessä mainitaan lastenpsykiatrialle ja sosiaalipedagogiselle työotteelle olevan haasteita. Siinä mielessä projektin työ on ollut hyvin relevanttia ja perusteltua. Uusien strategisten kytkentöjen kautta ja ennaltaehkäisevää työtä jatkamalla lastensuojelutyön hyvät käytännöt vakiintunevat Iisalmessa.

Parikaupunkiyhteistyön lähiöprojektista Triplaksi

Kouvolan ja Kuusankosken parikaupunkiyhteistyön lähiöprojekti aloitti toimintansa 1999 ja sen oli suunniteltu jatkuvan vuoden 2001 loppuun. Projektia päätettiin jatkaa vielä vuonna 2002 Lähiöuudistus 2000 -hankkeena rahoituksen selvittämiseksi. Hanke lopetettiin kuitenkin kesäkuussa 2002, koska rahoitukseen ei saatu selvyyttä Työministeriöstä eikä Kaakkois-Suomen TE-keskuksesta. Projektia on rasittanut suunnittelun ja jo luvatus rahoituskuvion pettäminen ja "eläminen". ESR-rahoituksen turvin uusi hanke, Tripla aloitti lopulta toimintansa 1.10.2002 ja se jatkuu 30.6.2005 saakka. Mukana Triplassa ovat Kouvola, Kuusankoski ja Lappeenranta. Seuraavassa käsitellään ensin parikaupunkihanketta ja sen jälkeen Triplaa.

Parikaupunkiyhteistyön lähiöprojektissa Kouvolan Lehtomäessä (n. 5450 as.) ja Kuusankosken Rekolassa (n. 1100 as.) tähdättiin lähiöiden myönteiseen kehitykseen ja asukkaiden pysyvään aktivoitumiseen sekä sitä kautta sosiaalisen profiilin nousuun ja asukkaiden elämänhallinnan parantumiseen. Hankkeissa keskityttiin asukastupatoiminnan lisäksi työllistämiseen, jossa onnistuttiin olosuhteisiin nähden hyvin. Projektissa on työllistettiin 24 henkilöä. Yhdistelmätuella palkattiin asukastupatyöntekijöiksi yhteensä kahdeksan henkilöä. Kouvolan seudun työttömien yhdistyksen kautta työllistettiin yhteistyössä sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston kanssa lähiöiden pitkäaikaistyöttömiä erilaisiin tehtäviin ja kohteisiin 16 henkilöä (kouluemäntiä peruskouluihin, projektille virikeohjaajia, asukastupatyöntekijöitä, liikunnanohjaajia, toiminnanohjaajia lukuhuoneen työntekijöiksi sekä kiinteistöhoitajia ja tukihenkilötoiminnan ohjaaja). Työharjoittelussa ja -kokeilussa on ollut yhteensä kuusi henkilöä.

Paikallisia, oman lähiön asukkaita työllistävästä mallista on saatu hyviä kokemuksia. Työllistettyjen tehtäväkuviissa on käytetty ennakkoluulottomuutta. Esimerkiksi Kuusankoskella projektiin palkattiin rakennustyömies, joka osoittautui taitavaksi työssä nuorten kanssa. Projektissa olisi voitu työllistää puolet enemmän ihmisiä, jos projektin resurssointi olisi toteutunut odotetulla tavalla. Asukastupa perus-

tettiin tarkoituksella huonomaineiseen taloon, jolloin voidaan työskennellä juuri siellä, missä tarvetta eniten on. Muista toimintamuodoista voi mainita liikuntatoiminnan, nuorisotoiminnan, lukuhuoneen, josta voi lainata kirjoja ja kestävän kehityksen tietoyhteiskuntahankkeen (Kesty, yhdessä Kouvolan seudun ja Tampereen yliopiston kanssa). Tietoyhteiskuntahanke perustuu asukkaista koostuviin kansalaisraateihin, joille luodaan edellytyksiä analysoida omaa asuinaluettaan esimerkiksi paikkatiedon avulla. Projektin tuloksia on noteerattu asukkaita aktivoivien toimien, liikuntatoiminnan, nuorisotoiminnan sekä kestävän kehityksen tietoyhteiskuntahankkeen ja työllistämisen seurauksina

Kouvolassa on panostettu sosiaalisen työn lisäksi kaupunkisuunnitteluun ja fyysisen ympäristön parantamiseen osallistamalla asukkaita yhteisten suunnitelmien laadintaan ja yhdessä tekemällä. Ongelmana on ollut, että kahden kunnan projektista vastasi yksi työntekijä, jolloin molemmissa kunnissa odotettiin täyttä panosta. Toisena pulmana mainittiin alussa perustetut liian raskaat ja toimimattomat ohjaus- ja projektiryhmät.

Triplassa on jatkettu osittain edellä mainittuja hankkeita. Hankkeessa työskentelevät projektipäällikkö ja kaksi projektisihteeriä. Kohderyhmiksi mainitaan työikäiset, pitkäaikaistyöttömät, lähiöiden ns. päiväväestö, maahanmuuttajat ja nuoret. Erityisesti toimia on kohdennettu syrjäytymisvaarassa oleviin. Yleistavoitteena on edelleen turvallisten ja sosiaalisesti toimivien lähiöiden kehittäminen. Tavoitteita on tarkennettu enemmän työllistämiseen tähtääviksi ja työssäkäyntivalmiuksia edistääviksi. Asukkaiden osallistamisen ja vaikuttamisen teemaa on niin ikään jatkettu ja parannettu. Kouvolassa ja Kuusankoskella on suuntauduttu tuetun (räätälöidyn) työllistämisen ja aktivoinnin malliin. Lappeenrannassa on aloitettu osuuskuntamallin rakentaminen. Seuraavassa projektin tuloksia tarkastellaan lyhyesti toimintaosioittain.

Lappeenrannassa käynnistettiin keväällä 2003 osuuskuntakoulutus, jonka tilaajina oli Lappeenrannan työvoimatoimisto ja kohderyhmänä erityisesti Länsi-Lappeenrannan alueen työttömät. Koulutus käynnistyi elokuussa aikuiskoulutuskeskus Aktivan toteuttamana. Osuuskunta perustettiin tammikuussa 2004 ja siihen liittyi aluksi 10 jäsentä. Osuuskunnan perustaminen tähtää työllistymismahdollisuuksien kohentamiseen sekä toisaalta erilaisten palvelujen tuottamiseen. Osuuskunnan kautta työttömän on mahdollista saada myös keikkaluonteisia ja lyhytkestoisia työmahdollisuuksia. Toisena toimintamuotona kevään ja kesän aikana käytiin keskusteluja noin 50 työttömän kanssa ja etsittiin heille keinoja työllistymiseen. Tripla-projektilla on ollut tiivistä yhteistyötä Lappeenrannassa Sammontorin asukastilan kanssa (ks. myöhemmin esiteltävä Länsi-Lappeenrannan kehittämishanke). Tripla on ollut osaltaan rahoittamassa ja tukemassa maahanmuuttajien kulttuuritoimintaa.

Asukastupatoimintaa on jatkettu Kouvolan Lehtomäessä ja Kuusankosken Rekolassa, joskin aiempaa pienimuotoisempana. Molemmat ovat saaneet uudet väljemmät tilat. Rekolan asukastuvan yhteydessä toimii edelleen kirjasto. Monenlaisen toiminnan joukosta mainittakoon Lehtomäkeen perustettu kaupunginosayhdistys ja Rekolan oma Marttayhdistys Herttamartat. Asumisneuvojatoimintaa on tehty molemmissa lähiöissä osana projektisihteerin työnkuvaa, kuten Kokkolankin hankkeessa. Tehtävät ovat painottuneet lähinnä vuokratien hoitamiseen. Kysyntää ja tarvetta asukasneuvojatyölle on näilläkin alueilla runsaasti.

Lehtomäessä on jatkettu asukasraatitoimintaa. Sen puitteissa on tehty esityksiä kaupungille fyysisen ja sosiaalisen ympäristön parantamiseksi. Lisäksi raati on järjestänyt erilaisia tapahtumia. Rekolaan asukasraati perustettiin keväällä 2003. Raadit ovat kokoontuneet kahden viikon välein tai kuukausittain. Yhteensä raatilaisia on ollut noin 50 aktiivia, kokouksissa käyvien määrä on sen sijaan vaihdellut.

Tripla-projekti on jatkanut aiempaa toimintaa entistä määrätietoisemmin. Hankkeessa on koettu vuokra-asumisen ongelmien vähentyneen ja asukkaat ovat kokeneet vaikuttamismahdollisuuksiensa kohentuneen. Moniin pitkään esillä olleisiin

epäkohtiin on voitu puuttua sekä erilaisia asumisturvallisuuteen liittyviä seikkoja käsitellä. Asukasraatitoiminnan vaikutuksia on havaittu sekä asukkaiden että hallintokuntien tahoilla. On koettu, että lähiötkin on huomattu.

Projekti on tehnyt tiivistä yhteistyötä Kouvolan seudun aluekeskusohjelman kanssa. Tavoitteena on laajentaa asukasraatitoimintaa koko seudulle lisätä vuorovaikusta lähiöiden ja kylien välille Kuopion mallin mukaisesti. Projekti vastaa edelleen Kouvolan seudun kestävä kehityksen toimintaohjelmasta kuten parikaupunkiprojektin aikanaan.

Lehtomäessä asukasraatitoiminta on edistänyt vuokratalojen kunnostusta ja pihaympäristöjen siistimistä. Kunnostustarpeista on käyty keskusteluja kiinteistöyhtiön edustajan kanssa. Lehtomäessä onkin löydetty toiminnallisia yhteyksiä fyysisen ympäristön parantamisen ja Lähiöuudistushankkeen välille juuri asukasraadin kautta. Toimien tavoitteista ja suuntaamisesta käydään jatkuvaa keskustelua eri toimijoiden kesken. Muissa Lähiöuudistuksen hankkeissa ei näyttäisi tällaista yhteyttä löytyneen esimerkiksi ARAn avustusta saaneiden kohteiden ja lähiöprojektien välille. Fyysisen ympäristön kohentamisen ja työllisyystavoitteiden lisäksi hankkeessa painotetaan vahvasti yhteisösosiaalityön näkökulmaa. Toisaalta on tehty eräänlaista pioneerityötä lähidemokratian ja osallisuuden vahvistamisessa käyttämällä tiettyä menetelmää. Tässäkin määrätietoisuus näyttää saaneen konkreettisia tuloksia aikaiseksi.

Tutkimustoiminnasta konkreettiseksi toimenpiteiksi

Kuopion Tutkimustoiminnasta konkreettiseksi toimenpiteiksi -projektin tavoitteita ovat olleet asukastyön kehittäminen, lähiötoimintojen koordinoinnin tehostaminen, päällekkäisten toimintojen vähentäminen, sosiaalisen kehittämisen jämäköittäminen, eriarvoisuuden ja sosiaalisten ongelmien vähentäminen, kaupungin ja asukkaiden yhteistyön tiivistäminen sekä vanhusten ja liikuntarajoitteisten kotona asumisen mahdollisuuksien kohentaminen. Kohderyhmänä ovat muista Lähiöuudistuksen hankkeista poiketen kaikki kaupungin asukkaat ja erityisesti Rypysuon asukkaat sekä nuoret ja syrjäytymisuhan alaiset.

Hanke on perustunut lähiökoordinaattoritoimintaan. Koordinaattorin tehtäviin ovat kuuluneet kaupungin lähiöiden asukastoiminnan, kolmannen sektorin ja julkisten toimijoiden työskentelyn koordinointi, erilaisten lähiöprojektien organisointi sekä asukasyhteistyön kehittäminen ja aktivointi. Lähiöuudistuksen hankkeen turvin on tuotettu lisäksi tehostettu interventio Rypysuon alueelle (n. 2450 as.) Asukastuvassa on työskennellyt koko projektin ajan tupavastaava sekä lyhytaikaisia työntekijöitä (yhteensä noin kolme henkilötyövuotta). Projektin hallinnointi on ollut asuntotoimissa.

Projekti koostui monenlaisista ja eri kohderyhmille suunnatuista osioista, joita projektissa on arvioitu kattavasti erillisillä hankeosiokorteilla (12 kpl.):

- Kaikkien kaupunginosien elinvoimaisena säilyminen
- Rypysuon asukastupatoiminta
- Rypysuon alueen fyysinen kehittäminen
- Työttömät ja työllistäminen / Rypysuon toiminta
- Asukasyhteistyö ja osallistumisen aktivointi
- Nuorten toiminnat
- Atk-koulutus ja muu atk-vertaisohjaus
- Soppapäivät ja muut ryhmätoiminnot
- Lapset ja varhaisen puuttumisen ohjelma
- Maaseutuyhteistyö
- Kohteliaisuusohjelma
- Lähiökoordinaattoritoiminta

Projektin tuloksia voidaan tiivistää monenlaisia. Asukastoimintaa on valtavirtaistettu tekemällä asukastupatoiminnan mallinnus. Asukastoiminnan, kolmannen

sektorin ja kaupungin yhteistyön on koettu syventyneen konkreettisesti. Asukasaktiivisuuden mainitaan lisääntyneen, joka näkyy siinä, että toimijoihin otetaan yhteyttä ja toimintaa on myös konkreettisesti. Asukastyötä on tehty paitsi koko kaupungin tasolla niin myös maaseutuhankkeiden kanssa, kuten esimerkiksi valtakunnallisessa Equal-yhteisötaloushankkeessa. Lähiökoordinaattori on tehnyt yhteistyötä kaupungin kaikkien 22 kaupunginosayhdistyksen ja 23 kylätoimikunnan kanssa. Maaseutuyhteistyö ei kuitenkaan käynnistynyt toivotussa laajuudessa. Tiedonvälitykseen hankkeessa on panostettu, esimerkiksi kaupunginosille on tehty esimerkiksi internet-sivut, jotka palvelevat kaupunginosien markkinointia. Yhtenä osoituksena projektin toiminnasta on Länsi-Puiston asukasyhdistyksen valinta Pohjois-Savon vuoden 2002 asukasyhdistykseksi.

Kaupunkiin on perustettu moniammatillisia lähiötiimejä pienalueittain, joissa on asukasedustus. Tällaisen alhaalta-ylös toimivan mallin lisäksi kaupungin linjaorganisaatioon on perustettu lähiötyöryhmä, joka koostuu johtavista viranhaltijoista. Lähiötyöryhmä mukaan lukien kaupunginjohtaja ovat myös jalkautuneet alueille aika ajoin. Kaksisuuntainen vaikuttaminen on nähty toimivaksi tavaksi sitouttaa lähiökehittämiseen tarvittavia resursseja kaupungin budjettiin. Myös lähiötyön statuksen nousu on ilmeinen.

Rypysuolla on tehty paljon myös ympäristöön, liikenneväyliin ja asuntokantaan liittyviä toimia, jotka ovat hankkeistettu ja aikataulutettu. Kaupunki oli mukana Esteetön asuminen Itä-Suomessa -projektissa, joka päättyi vuoden 2003 lopussa. Jatkossa esimerkiksi hissien rakentamista tuetaan kaupungin omana työnä.

Kuopiossa on resursoitu Lähiöuudistus 2000 -projektin puitteissa että sen rinnalla paljon erilaisia toimenpiteitä ja lähiökehittämistä. Positiivista on, että samalla katse ja toimet on ulotettu koko kaupungin lähiöalueille. Erityisen onnistunut osa koko hanketta on ollut lähiökoordinaattoritoiminta, jota kautta "ruohonjuuritason" resursseja on voitu hyödyntää riippumatta alueesta. Kaupungin hallintokunnat ovat sitoutuneet lähiökehittämiseen hyvin, ja näyttää siltä, että koko projektikauden aikana Kuopion hanke on edennyt positiivisessa ja eteenpäin menevässä ilmapiirissä. Kaupungissa on laadittu lähiöiden kehittämisohjelma, ja kolmannen sektorin toiminta on otettu mukaan Kuopion seudun alueelliseen Terve Kuopio -ohjelmaan. Lähiötyö ja asukasdemokratia on huomioitu osaksi kaupungin strategiaa. Tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja ovat vuoden 2004 talousarvioon varattu rahoitus käynnistettyjen asukastupatoimintojen vakiinnuttamiseksi (kolme vuonna 2004 päättyvää lähiöhanketta saa jatkoa budjettivoimin). Asukasyhdistyksille on lisäksi varattu vakiintunut toimintaraha, ja kaupunki myöntää starttilainaa asukasyhdistyksille projektien käynnistämiseen.

Länsi-Lappeenrannan kehittämishanke

Länsi-Lappeenrannan kehittämishanke on ollut sosiaalisen kehittämisen hanke, joka pohjautuu aiempaan Skinnarilassa vuosina 1996-1999 toteutettuun lähiöuudistuksen projektiin. Tämä projekti keskittyi asuinrakennusten ja ympäristön korjaustoimintaan, mutta myös sosiaalisia painotuksia oli mukana. Lähiöuudistus 2000 -projektin tavoitteena oli koko kaupunkia palvelevan asukastoiminnan mallin kehittäminen ja sen saattaminen kestäväälle perustalle. Toisaalta tavoitteena oli edistää asuin-yhteisöjen sosiaalista toimivuutta ja turvallisuutta, informaatioteknologian hyödyntämistä, asuinrakennusten ja asuinympäristön korjaustoimintaa sekä parantaa alueen palvelutarjontaa. Kaupungin hallintokuntia sitoutettiin lähiötoimikunnan kautta. Siihen kuuluivat sosiaali-, teknisen- ja asuntotoimen edustajat, poliittisten puolueiden sekä lähiöhankkeen ja Asuntopalvelu Oy:n edustajat. Alueen toimijoita edusti puolestaan lähiötyöryhmä, johon kuuluivat Länsi-Lappeenrannan eli Skinnarilan, Sammonlahden ja Uus-Lavolan paikalliset toimijat (n. 20 tahoja). Projektin kohde-ryhmäksi ilmoitettiin mainittujen alueiden (yht. n. 8950 as.) kaikki asukkaat, asukasyhdistykset ja viranomaiset.

Projektissa ja samalla Sammontorin asukastilassa työskentelivät esimerkiksi vuonna 2003 projektipäällikkö, lähiötyöntekijä, emäntä, nettineuvoja, venäjänkielisten avustaja, venäjänkielinen harjoittelija, asukastilan avustaja ja lähiötalkkari. Asukastilassa ja alueen muissakin tiloissa järjestettiin suuri määrä erilaista toimintaa, ryhmiä ja kerhoja (esimerkiksi vuonna 2003 32 tapahtuma- tai toimintanimikettä) Asukastilan käyntimäärät kasvoivat vuoden 2001 7500 käyntikerrasta 11 000:een vuonna 2002 ja 12 000:een vuonna 2003.

Maahanmuuttajatoimintaa on pidetty hankkeen onnistuneimpana osiona. Venäjänkielisille järjestetty kielikerhotoiminta on paikannut aukkoja maahanmuuttajien Suomen kielen opetuksessa. Asukastilan Nettipointin aktiivisimpia käyttäjiä ovat olleet maahanmuuttajat ja ikäihmiset. Venäläiset ovat olleet aktiivisimpia osallistujia. Tämän aktiivisuuden on havaittu nostaneen puolestaan muiden maahanmuuttajaryhmien osallistumisen kynnystä. Ylipäätään on todettu, että vain pieni osa alueen maahanmuuttajista käy asukastuvalla. Asukastuvan omat palvelut ovat täydentäneet alueen palvelutarjontaa: lapsiparkki, iltapäiväkerhot, ateriat, pyöräparkki, ompelukoneen lainaus, parturipalvelut ja aterian järjestäminen kotiin tarvittaessa. Myös vapaaehtoistoiminnan rengas on täydentänyt tarjontaa. Sammontorin alueella on kuitenkin tyhjää liiketilaa, jota on saatu täyttämään Heti-projekti ja kukka- ja vihannesmyymälä. Projektilla on haastetta, sillä alueen julkiset palvelut ovat pyrkineet kaikkoamaan. Esimerkiksi sosiaalitoimisto on muuttanut keskustaan ja nuorisotilojen aukioloajat ovat huonontuneet.

Asukastoiminnan mallin kehittäminen on ollut yksi kehittämishankkeen läpäisevä tema. Hankkeen omassa vuosiraportissa viitataan tässä kohden Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen laatimaan projektiarviointiraporttiin (Hämäläinen-Abdessamad 2004). Malli on kuvattu kaaviokuvana ja sitä ollaan tarkentamassa vielä tekeillä olevassa projektin raportissa. Siinä toiminta on jaettu lähiötoimikunnan ja Etelä-Karjalan työ- ja asukastupa ry:n osioihin. Esityksessä on nimetty kohderyhmät, yhteistyötahot, toimijat ja tuotokset. Malli on kuvattu seuraavasti:

Malli on kehitetty aikaisemmasta lähiökehittämistoiminnasta kertyneistä kokemuksista ja toimintamuodoista. Mallin perustana toimivat käytännön kokemusten lisäksi useat vuosi- ja muut raportit, kirjelmät, havainnot, arvioinnit, kyselyt ja tärkeimpänä asukkaiden hyväksi kokemat toiminnat. Lähtökohtana mallille on toimiva kohtauspiste, *asukastila*, kaiken napa. Sitä ohjataan, ruokitaan, avustetaan ja johdetaan eri *ylläpitäjä*ryhmien toimesta. Eri *kohderyhmät* ovat käyttäjiä ja hyötyjiä. Kohderyhmien käyttäessä asukastilan tarjoamia palveluja ja toimintaa syntyy eri toimintoja, *tuotteita*. Näitä tuotteita voi tarvittaessa hyödyntää, lopettaa, yksityistää, laajentaa, monipuolistaa jne. Asukastoiminnan malli on tarkoitettu koko kaupungin kattavaksi toiminnaksi. Asukastiloja on jo olemassa länsi- ja itä-alueilla. Pohjois-alueella toiminta alkaisi pian ja eteläalue tulisi mukaan myöhemmin.

Asukastoimintaa jatketaan Länsi-Lappeenrannan alueella liittämällä toiminta osaksi mainittua työ- ja asukastupa ry:n toimintaa. Yhdistys perustettiin joulukuussa 2003. Sen tarkoituksen on ylläpitää ja edistää kansalaisten työssäkäyntivalmiuksia ja työllistymistä, vahvistaa ja tukea asukkaiden alueellista yhteistoimintaa ja koordinoida vapaaehtoistyötä sekä kehittää uusia työmahalleja. Keskeistä on monitoimijamalli, jossa ovat mukana asukkaat, kolmannen sektorin toimijat ja viranomaiset. Lappeenrannan kaupunki on yhdistyksen jäsen. Tätä kautta Sammontorin asukastoiminta saa jatkoa ja painottuu tavoitteiltaan työllistämiseen tähtääväksi.

Projektissa on kehitetty erilaisia mittareita toiminnan ja yleisemmin asukastoiminnan arvioimiseksi. Näitä ovat mm. vieraskirjakäytäntö kävijämäärien laskemiseksi, hankkeen vuosittaiset asukaskyselyt ja asukastilan jatkuvasti kerättävä asiakaspalautelomake (Hämäläinen-Abdessamad 2004, 74). Mittaristoa, tai pikemmin arviointijärjestelmää on kehitetty aihealueittain, joita ovat: asuinaluutilastot, hank-

keen toimintaan liittyvät mittarit, arviointikysely, kapea-alainen asiantuntijakysely/asiantuntijabarometri, ryhmähaastattelut, hankkeen työntekijöiden itsearviointi ja lehdistöanalyysi.

Hanke raportoi vaikutuksina alueen turvallisuuden kohentumisen ja ilkvallan vähenemisen. Mitään lukuja ei kuitenkaan ole esitetty. Lähiötalkkaritoiminnalla on pystytty edistämään julkisten alueiden kunnossapitoa. Toteutettu esteettömyyskartoitus on koettu tärkeäksi välineeksi liikuntaesteiden poistamisessa. Kiinnostavana yhteistyöhankkeena (joka ei kuulu Lähiöuudistuksen rahoitukseen) on päiväkeskus Kaartinkulma, joka toimii erään kerrostalon kellarikerroksessa (150 m²). Kyse on eräänlaisesta päihdetyöstä, jonka puitteissa on mahdollisuus monenlaiseen toimintaan. Toimintaa vetää kriminaali- ja päihdetyön diakoni. Tilat rakennettiin seurakunnan ja kaupungin sosiaalitoimen rahoituksella.

Lappeenrannan hankkeessa on ollut paljon kokeiluja ja aktiivista toimintaa. Toimintamalleja kehkeytyi liittyen asukastoimintaan ja maahanmuuttajatoimintaan. Erityisesti on mainittava panostus asukastoiminnan mallin kehittämiseen sekä mittareiden kehittämistyö. Luonnostellut mittarit ovat kattavia ja kyseessä on pikemmin lähiökehittämiseen liittyvä arviointimalli. Kaupungin hallintokunnat ovat huomanneet työn merkityksen, joten lähiökehittäminen jatkuu työllistämisteemalla te-rästettynä.

Paja-projekti

Järvenpään Paja-projekti on painottunut asumisneuvojatyön kehittämiseen. Projektissa on hyödynnetty aikaisemman Jampan lähiökehittämisen kokemuksia. Asumisneuvojan työ on muodostunut kolmesta kokonaisuudesta, jotka ovat suora asiakastyö (erityisryhmien asumispulmien ratkaiseminen), rakenteellinen työ (asumiseen liittyvä verkostoyö ja vaikuttaminen) sekä asukastyö. Työllä on pyritty asumisviihtyvyyden kohentamiseen, ongelma-asukkaiden asumisedellytysten parantamiseen, häätöjen ehkäisemiseen ja pulmiin puuttumiseen varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on ollut myös yhteistyöverkoston luominen ja uudenlaisten työmuotojen, kuten palveluohjauksellisen työtavan kehittäminen. Projektin kohderyhmäksi nimettiin Jampan (n. 3650 as.) ja Pajalan (2500 as.) alueilla asuvat asukkaat riippumatta vuokranantajasta. Toimintavuonna 2001 tehtiin paljon kenttätöitä Jampan ja Pajalan alueilla, mutta kaikilta osin aluetuvilla päivystämiseen ei ollut tarvetta. Vuonna 2002 työssä painottuivat viranomaiskäytäntöjen edistäminen sekä rakenteellinen työ. Vuonna 2003 keskityttiin työmallin explikointiin ja toimintamuotojen vakinaistamiseen.

Työn palveluohjauksellisen luonteen mukaisesti asumisneuvoja on antanut ohjausta ja neuvontaa asumisvaikeuksissa oleville sekä ohjannut heitä tarvitsemansa palvelun piiriin. Koko projektin aikana asumisneuvoja on työskennellyt 911 asiakkaan kanssa, jolla on ollut joku asumiseen liittyvä ongelma. Työn moninaisuutta kuvaa se, että asumisneuvoja on voinut saada ilmoituksen asumishäiriöstä vuokra-velasta, häätöuhasta tai muusta pulmasta seuraavilta tahoilta: asukkaalta itseltään, huoltomieheltä, siivoojilta, naapureilta, omaisilta, vuokra-alojalta, sosiaalityöntekijältä, isännöitsijältä, asukasvalitsijalta, mielenterveysohjaajalta, kotipalvelun työntekijältä tai A-klinikan työntekijältä. Saatuaan yhteyttä asiakkaaseen tehdään yhdessä kartoitus kokonaistilanteesta ja sovitaan jatkotoimista.

Työskentely on lisännyt yhteistyötä eniten sosiaalitoimen ja vuokranantajien kesken, mutta myös sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden välillä. Asumisneuvojan kontaktit painottuvat myös psykiatrian poliklinikkaan, sillä neljänneksellä asiakkaista arvioitiin olevan mielenterveysongelmia. Avohuollon mielenterveysohjaajat ovatkin olleet keskeisiä työparityöskentelyn kannalta. Päihdeongelmiin liittyvää työtä on ollut niin ikään runsaasti, sillä asiakkaista 21 prosentilla on ollut päihdeongelma. Kumppaneina ovat toimineet myös korttelitalonmies, huoltomiehet ja urakoitsijat. Järvenpään mallissa työ on koskettanut kaikkia Jampan ja Pajalan alueilla

vuokralla asuvia asukkaita riippumatta vuokranantajasta. Näin asumisneuvoja ei ole tietyn vuokranantajan vuokratulojen varmistaja, vaan lähtökohta on ollut sosiaalityössä ja asukkaiden tarpeissa.

Rakenteellinen työ on ollut asumiseen liittyvien yhteistyöverkoston kehittämistä. Asiakkaiden asioiden yhteispalaverien lisäksi on järjestetty neuvotteluja yleisistä toimintalinjoista sopimiseksi. Konkreettisia yhteistyön foorumeja ovat esimerkiksi *ASA-työryhmän* perustaminen. Työryhmän tehtävänä oli tehdä esitys kaupunginhallitukselle tuetun asumisen järjestämisestä vuoden 2002 loppuun mennessä. Asumisneuvoja osallistui työryhmän työhön. Työryhmässä keskityttiin päihde- ja mielenterveysongelmaisten sekä jälkihuoltolain piiriin kuuluvien nuorten tuettuun asuttamiseen. Työryhmätyön yksi tulos on asumisneuvojatyön vakiinnuttaminen. *Asuttamistyöryhmä* puolestaan perustettiin, jotta asukasvalintatyö olisi koordinoitumpaa. Järvenpäässä on kolme ns. yleishyödyllistä asuntojen omistajatahoa. Näiden lisäksi työryhmään kuuluvat edustajina A-klinikan johtava sosiaaliterapeutti, johtava sosiaalityöntekijä ja asumisneuvoja.

Hankkeen tuloksia ovat asumisneuvojatyön malli sinänsä, sekä mallin vakiinaistaminen kaupungin omaksi toiminnaksi 1.1.2004 alkaen. Projektin aikana on havaittu, että työllä voidaan puuttua asumisen pulmiin varhaisessa vaiheessa, tuottamaan moniammatillista tukea sekä vähentämään asiakkaan ja yhteiskunnan taloudellisia kustannuksia. Näitä taloudellisia vaikutuksia on noteerattu. Kun vuonna 2001 vuokratähtiasioita oli asumisneuvojan asiakkailla asunto-oikeudessa 10 prosenttia, niin vuonna 2002 niitä oli enää kolme prosenttia ja vuonna 2003 ei ollenkaan. Häätöön vuonna 2002 päätyi kuusi ja vuonna 2003 viisi vuokrasuhdetta. Muita tuloksia ovat eri toimijoiden yhteistyökäytäntöjen uudistuminen sekä mainitut asuttamistyöryhmä ja ASA-työryhmä. Projektin johtoryhmä on tarjonnut foorumin keskustelulle, jonka seurauksena Järvenpäähän rakennettiin Nuorisotasuntoliiton talo vuonna 2003. Taloon varattiin viisi prosenttia tukiasuntoja, joskin niiden käyttö tähän tarkoitukseen kariutui siihen, että sosiaalitoimella ei ollut resurssia nimetä tukihenkilöä.

Johtopäätöksenä Järvenpäässä ollut se, että myös jatkossa tarvitaan enemmän "välimaaston" työntekijöitä ja kentällä toimivia työntekijöitä, sillä sektoritoimijat ovat kovin työllistettyjä. Asumisneuvoja tarvitsisi työparin johtuen työn määrästä, laadusta ja työturvallisuudesta. Lähiötyöntekijän työlle olisi tarvetta asukastoiminnan koordinoinnissa. Asumisneuvojan työ on koettu tarpeelliseksi, sillä sosiaalityön resurssit tämän tyyppiseen toimintaan ovat niukat. Järvenpään mallissa kyse on ollut kaupunkisosaalityöstä, joka on integroitu tiiviisti kaupungin organisaatioon ja osaksi kehittämisstrategiaa.

Asunpa-Koivuhaka

Kokkolan projektin kohdealueena oli Koivuhaka (n. 3400 as.) Projekti jakautuu kolmeen alahankkeeseen: i) asukastoiminnan elvyttäminen ja aktivointi, ii) vammaisten asumisen perusparannustoiminta ja iii) isännöintityön uudistaminen. Alkuvaiheen tavoitteesta asukkaiden työllistämiseksi luovuttiin. Projekti on kohdennettu Koivuhaan Talohoito Oy:n isännöimälle alueelle, jossa on 559 vuokra-asuntoa. Hankkeen kohteeksi on määritelty Koivuhaan lähiö kokonaisuudessaan. Interventioita on kohdennettu erityisesti pilottikortteliin.

Projektin asukastoiminnan tavoitteena on ollut toimijoiden aktivoimisen lisäksi asukkaiden ja eri väestöryhmien vuorovaikutuksen lisääminen. Ennen projektia asukastoiminta on ollut hyvin vähäistä, ja osasyys siihen mainitaan viranomaisen tuen ja koordinoinnin puute. Projekti on tukenut olemassa ollutta alueellisen kehittämistyöryhmän työtä. Projektin myötä Koivuhakaan perustettiin asukasyhdistys (Koivuhaka-seura), jonka toiminta ankkuroitui asukastupaan. Asukastupa on toimiva ja avara tila, joten ulkoisista puitteista ei toiminnan jatkuvuus ole kiinni. Myös tiedotusta alueen tapahtumista ja vaikutusmahdollisuuksista on tehostettu.

Toimenpiteitä on suunnattu erityisesti neljästä vuokra-asuntotalosta koostuvaan pilottikortteliin, jossa on 95 asuntoa sekä 26 asuntoa kehitysvammaisten erityisasumiskäytössä. Vammaisten asunnot saneerattiin ja niiden määrää samalla lisättiin vuoden 2002 alkupuoliskolla. Hanke rahoitettiin ARAn lainoituksella sekä hissi- ja korjausavustuksella. Lisäksi korttelissa on muunnettu 17 tavallisessa vuokra-asuntokäytössä ollutta asuntoa erityisryhmien asumiskäyttöön (sisältyy em. 26 asuntoon). Korjaustoimilla tähdättiin esteettömään ja toimivaan asuinympäristöön. Pilotissa selvitettiin samalla, saadaanko asumista parantavilla erityisratkaisulla muutettua kerrostaloasumisen luonnetta soveltumaan paremmin vammaisten asumiseen. Chydenius-Instituutin tekemän selvityksen perusteella kerrostaloasuminen soveltuu erilaisten vammaisryhmien asumiseen hyvin, jos esteettömyys turvataan välttämättömin erityisratkaisuin. Myös mielipideilmastoa suhteessa erityisasumiseen kartoitettiin. Selvityksen mukaan asukkaat suhtautuvat vammaisten asumiseen alueella hyvin myönteisesti ja pitävät siihen liittyvää toimintaa erittäin tärkeänä. Myös Onnenkodin asukkaat ja työntekijät kokevat olevansa tervetulleita kortteliin.

Toimenpiteillä on vaikutettu samalla tyhjien vuokra-asuntojen ongelmaan. Pulmaan on pyritty vaikuttamaan myös asuntojen varustustasoa kohentamalla sekä kiinteillä internet-yhteyksillä. Alueen väestö on vähentynyt 10 vuoden aikana noin 1500 asukkaalla ja pahimmillaan on ollut noin 100 asuntoa tyhjillään. Vuoden 2001 lopussa Koivuhaan Talohoidon isännöimissä taloissa tyhjiä asuntoja oli 44 ja vuoden 2002 lopussa 26 ja vuoden 2003 lopussa 19.

Yhteistyössä on tärkeimmäksi kumppaniksi muodostunut Koivuhaan Talohoito Oy:n isännöitsijä, joka on ollut aloitteellinen asuntojen perusparannustoiminnassa sekä *korttelitalonmiestoiminnan* suunnittelussa ja toteutuksessa. Lisäksi on kehitetty erityistä *asukasvalintamallia*, jolla on pyritty lisäämään asumisen viihtyisyyttä, häiriötöntä asumista sekä vuokra-asuntojen käyttöastetta. Projektin uudenlaisten toimintatapojen myötä isännöintityö on tullut lähemmäksi asukkaita sekä alueella työskenteleviä toimijoita. Paitsi että asumisen pulmiin on voitu vastata aikaisempaa nopeammin, on voitu suunnitella asukkaiden hyvinvointia kohentavia ja asumistyytyväisyyttä lisääviä toimia. Vuonna 2002 alkaneeseen Korttelitalonmiestoimintaan on oltu hyvin tyytyväisiä. Hänen työhönsä on sisältynyt perinteisten talonmies tehtävien lisäksi asukastoiminnan edellytysten luominen sekä erityisasumisen tukeminen.

Projektissa on painotettu tiedonkeruuta, työn dokumentointia sekä arviointia (Chydenius-Instituutti). Lisäksi on tehty asukaskysely ja kaksi ammattikorkeakouluopiskelijaa on tehnyt opinnäytetyönsä pilottikorttelin asukastoiminnasta. Yhteistyötä on tehty myös alueella toimivan Invalidiliiton palvelutalon kanssa sekä Kokkolan kehitysvammaisten tuki ry:n kanssa. Keski-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys vastaa mielenterveyskuntoutujien asumisen kehittämisestä pilottikorttelissa.

Projektin päätyttyä vammaisten tuettu asuminen jatkuu pilottikorttelissa ja toiminnan laajentamiseen on varauduttu. Korttelitalonmiestoimintaa jatketaan ja tarvittaessa laajennetaan Kokkolan kaupungin ja Talohoito Oy:n toimesta, joskin tähän mennessä vain yksi taloyhtiö on ollut kiinnostunut toiminnasta. Talohoito Oy järjestee huoltomiestoimintaansa yhteistyössä taloyhtiöiden kanssa siten, että toiminta vastaa pilottikorttelissa kehitettyä mallia. Projektityöntekijän tehtäviin kuulunutta asumisneuvojen työtä jatkaa erikseen palkattu asumisneuvoja. Työ sijoittuu sosiaalitoimen ja asuntoalan toimijoiden perinteisten työkenttien väliseen maastoon sekä sisältää asukastoiminnan tukemista. Palkkakustannuksista vastaavat kaupunki ja Talohoito Oy. Asukastuvan toimintaa jatketaan järjestelyllä, jossa Kokkolan vapaaehtoistoiminnan yhdistyksen ostopalvelurahaa lisätään niin, että yhdistyksen palkkaaman toiminnanohjaajan työaika on kokoaikainen. Toiminnanohjaaja käyttää kaksi päivää viikossa Koivuhaan asukastuvan toimintojen ohjaamiseen.

Pilottikorttelikokeilu on kiinnostava, sillä rajatulle alueelle kohdistettiin inten-

siivisiä toimenpiteitä. Paitsi että vuokratalot on peruskorjattu, kerrostalokorttelia on elävöitetty palveluasumisen malleilla, päiväkodilla sekä monilla edellä mainituilla toimilla. Toimien vaikuttavuutta on seurattu kyselyin ja tilastoin suhteessa vertailukortteliin. Projekti on vahvistanut paikallisesti käsitystä, että panostamalla ja resursoimalla saadaan aikaiseksi asumiseen liittyviä hyviä käytäntöjä. Kokkolan projekti on edennyt määrätietoisesti selkein tavoittein. Yhteistyössä olevan isännöitsijän aloitteellisuus ja kaupungin toimivat yhteistyökuviot näyttävää varmistaneen tavoitteiden saavuttamista.

4.1.4 Lähiöt ja tietoyhteiskunnan kehitys

Taulukko 5. Toimintalinja IV: Lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys.

	lähtökohta	tuloksellisuus	innovatiiviset piirteet	kumppanuussuhteet & strategiset kytkennät
Kajaani / Lohtajan nettikahvila ja lähiötupa-projekti	<ul style="list-style-type: none"> • asukastoimikuntien aloite projektin perustana, hallinnoijana kaupungin perusturvatoimiala • alueindikaattoreiden mukaan tarvetta toimenpiteisiin • taustalla lähiöuudistuksen edellinen vaihe 	<ul style="list-style-type: none"> • nettikahvilan monipuoliset toiminnot • Atk-alkeisryhmiä hankkeen aikana 30 • 891 rekisteröityntä tietokoneen käyttäjä • kyläyhdistyksen perustaminen, joka jatkaa asukastupatoimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • huomioitu tietoyhteiskunnasta syrjäytymisen teema • atk-alkeisryhmätöiminnan malli 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiinteistö Oy Kajaanin Pietari merkittävänä projektin rahoittajana • Yhteistyö Etnika Kainuu kanssa (mamu-yhdistys) • toimivat suhteet hallintokuntiin • Hyvä mieli ry.
Lahti / Metsäkangasverkossa-projekti	<ul style="list-style-type: none"> • aluehuoltoyhtiön aloite vaikutti siihen, että Metsäkangas kohdealueeksi tietoyhteiskuntateemalla • valmistelu verkostotyönä (asukkaat mukaan myöhemmin) • kokemukset muista hankkeista Lahdessa 	<ul style="list-style-type: none"> • koulutustoimintaa "Mettis-Netissä" (eläkeläisille suunnatut ryhmät suosittuja, muut vähemmän) 	<ul style="list-style-type: none"> • taloyhtiöiden aktivoiminen talokohdistaisten laajakaistayhteyksien hankintaan 	<ul style="list-style-type: none"> • tutkimusyhteistyötä Palmenian kanssa • KSL:n Tietotupa -aikuisopisto • Kotikaupunki-projekti: aluekummitoiminta • yhdistykset ja projektit

Lohtajan nettikahvila ja lähiötupa

Kajaanin Lohtajan nettikahvila ja lähiötupa -projektin alueella asuu noin 4650 asukasta (ml. Pikku Kettu ja Huuhkajanvaara). Projekti on jaettu kolmeen osa-alueeseen. Asukkaiden tietotekniikkaosaamista lisättiin yksilö- ja pienryhmätason alkeisopetuksen avulla. Käänteisesti ilmaistuna tavoitteella pyrittiin ns. tietoyhteiskuntasyrjäytymisen ehkäisemiseen. Toiseksi panostettiin nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen toimintamahdollisuuksia monipuolistamalla. Keinoina käytettiin erilaisia harrasteryhmiä sekä työ- ja opiskeluharjoittelupaikkojen tarjoamista alueen nuorille. Kolmanneksi luotiin kohtaamispaikka eri kansalaisryhmille, jota on kutsuttu monikulttuuriseksi lähiötuvaksi. Projektin kohderyhmänä olivat alueen asukkaat, joista ensisijaisesti nuoret, päiväasukkaat ja maahanmuuttajat. Projektissa on työskennellyt projektipäällikkö sekä yhdistelmätuella palkatut kaksi atk-lähiohjaajaa, tupamäntä sekä nuorisotyöntekijäharjoittelija.

Projektin alusta alkaen on kehitetty atk-alkeisryhmätöimintää. Toimintakauden aikana on aikuisten ryhmiä ollut toiminnassa 30, joista kolme on ollut maahanmuuttajille suunnattuja ja seitsemän ns. täsmäryhmiä. Toiminta on muodostunut siinä määrin malliksi, että toiminnalle on muotoutunut perustoimintarunko, jonka pohjalta kunkin ryhmän 32 tuntia kestävä toiminta suunnitellaan. Projektilla oli myös omat kotisivut. Rekisteröityneitä tietokoneen käyttäjiä oli kaikkiaan hankkeen

kuluessa 891, joista alle 25-vuotiaita oli 58 prosenttia. Yli 65-vuotiaita oli ainoastaan yhdeksän. Tässäkin näyttää siltä, että asukastupien tietotekniikan “heavy-use-reita” ovat nuoret ja maahanmuuttajat.

Alueella on ollut tarvetta nuorten kanssa tehtävälle työlle, vaikka nuorisotalo on olemassa ja tekee hyvää työtä. Asukastuvan nettikahvilassa ja yökahvilan toiminnoissa oli mukana vakituisesti noin 20 nuorta osallistuen myös toiminnan suunnitteluun. Projektissa on ollut vuosittain tet-harjoittelussa tai työharjoittelussa viidestä yhdeksään nuorta. Vakituksia kerhoja oli toiminnassa kolme. Erityisen tyytyväisiä on oltu yökahvilatoimintaan, joka on saanut omana projektinaan jatkorahoitusta RAY:lta vuosille 2003-2005. Lisäksi Työ elämään -projekti sai rahoituksen vuosille 2003-2006 Kainuun TE-keskukselta.

Eri kansalaisryhmien kohtaamispaikkana toimineessa asukastuvassa on järjestetty erilaisia tapahtumia ja asukasiloja paneelityyppisinä keskusteluina eri teemoilla. Tuvan kävijöistä 15 prosenttia on ollut maahanmuuttajia. Maahanmuuttajille suunnatulle työlle oli tarvetta, sillä vastaanottokeskuksen lakkauttamisen myötä maahanmuuttajia on asutettu projektialueen tyhjiin vuokra-asuntoihin. Tarpeisiin on vastattu monikulttuurisen asukastuvan toiminnoilla. Lisäksi on järjestetty Kanto-projektin kanssa maakuntaliitolta saadulla tuella monikulttuurisia tapahtumia ja infoja. Projektissa on ollut maahanmuuttajia työelämävalmennuksessa. Kotoutumista tukeva toiminta on jatkunut lähiöhankkeen jälkeen TE-keskuksen työllistämishankkeen puitteissa.

Lähiöuudistushankkeen taustalla oli huoli alueen kehityssuunnasta sekä sellaisten työvälineiden puuttumisesta, joilla aluekehitykseen voidaan vaikuttaa. Myös tässä projektissa on tehty selvityksiä ja asukaskysely (Haapaveden Humanistinen amk). On tehty myös kysely yhteistyökumppaneille sekä erikseen kysely tietoyhteiskuntataitojen vaikutuksista. Ammattikorkeakoulun kaksi opiskelijaa selvitti 5-6-luokkalaisten lasten elämäntapoja ja -tilannetta. Yhtenä kyselyn tavoitteena oli saada sellaista tietoa, jota kyläyhdistys voi käyttää suunnitellessaan jatkotoimintaa lähiöprojektin jälkeen. Toimien kohdentaminen lapsiin ja nuoriin sekä heidän perheisiin onkin perusteltua, sillä alueen asukkaista 1250 on alle 15-vuotiaita. Viimeisenä toimintavuotena toteutettiin ns. i-kampanja, jonka tarkoituksena oli tuoda esille alueen positiivisia asioita mahdollisimman hyvin, oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Keinoina olivat lasten piirustuskilpailu näyttelyineen, kylätoimijaverkoston luominen ja kylätoimijatoiminnan aloittaminen. Kylätoimija on eräänlainen yhteyshenkilö, “porinakontakti” asukkaiden ja eri toimijoiden välillä. Kylätoimija on myös asuinyhteisönsä “tsemppaaja” ja aktivoija.

Hankkeen toisena rahoittajana on OPM:n lisäksi Kiinteistö Oy Kajaanin Pietari, jonka osuus oli noin 60 prosenttia vuonna 2002 ja noin 40 prosenttia 2003. Hankkeessa on hyödynnetty asukastoimikuntia, jonka seurauksena perustettiin asukas-yhdistys. Asukasraatitoimintaa ei kannattanut jatkaa, sillä siinä olivat mukana samat toimijat kuin projektin muissakin puitteissa. Kokonaisuudessaan projektin toteutus on edennyt hyvin, ja myös asukkaat ovat löytäneet toiminnot yhä paremmin prosessien edetessä. Projektille on muutenkin ollut tunnusomaista ennakkoluuloton kokeileminen. Toimivat kumppanuudet, aktiivinen ohjausryhmä ja toimintaympäristö ovat olleet varmistamassa tulosten saavuttamista. Kajaanissa lähiöhankkeen työ jatkuu asukastuvan ja nettikahvilan osalta kyläyhdistyksen voimin kolmannen sektorin toimintana. Lähiöprojekti on määritelty Kajaanin kaupungin turvallisuusohjelmassa (2002-2005) sitä tukevana toimintona. Hanke on osallistunut myös kylä- ja asukas-yhdistysten yhteistyövaltuuskunnan kautta kyläohjelman laatimiseen.

Metsäkangas verkossa

Lahden Metsäkangas verkossa -projekti painottui alkuvaiheessa asukastupa Mettis-Netin koulutustarjontaan. Tavoitteena projektissa oli tarjota tietoyhteiskunnan taitoja ja osallistumismahdollisuuksia kaikille Metsäkankaan (n. 3150 as.) asukkaille ja

siten parantaa heidän vaikutusmahdollisuuksiaan. Hankkeessa pyrittiin tarjoamaan niin julkisia kuin kaupallisia verkkopalveluja. Projektin kohderyhmänä olivat Mettis-nettipisteen osalta kaikki alueen asukkaat ja erityisesti eläkeläiset, työttömät ja kotiäidit. Toimintaosiona olivat koulutus, kurssit, verkkopalvelut, internetpiste sekä tutkimus ja selvitykset.

Mettis-Netti perustettiin heti projekti alkaessa. Asukkaiden käytössä oli kolme internet-yhteyksin varustettua tietokonetta. Käyttöopastuksesta huolehti jatkuvasi paikalla ollut tukihenkilö. Päivittäin laskettiin olleen noin 25 kävijää, joista lapsia oli noin 60 prosenttia ja aikuisia loput. Asiakasrekisteriin kirjattuja kävijöitä oli projektikauden aikana 522. Nettipiste on siten ollut vilkkaassa käytössä. Tilassa järjestettiin tietotekniikkakursseja, joista vastasi KSL:n Tietotupa -aikuisopisto. Projektin alkuvaiheessa eläkeläisille suunnatut tietokonekurssit olivat suosittuja, mutta muuten kiinnostusta tietotekniikan opetusryhmiin ei ole suuremmalti ollut. Tekstinkäsittely- ja internet-kurssit jouduttiin jossain vaiheessa perumaan, vaikka niistä olisi peritty nimellinen 10 euron maksu. Vuonna 2002 järjestettiin senioreille kolme kurssia, joissa oli yhteensä 30 osanottajaa. Projekti kuitenkin raportoi, että vuonna 2003 toiminta oli suhteellisen vilkasta. Keväällä 2003 pidettiin senioreiden tietotekniikka IV- ja tekstinkäsittelyn perusteet -kurssit. Syyskaudella ei kursseja enää järjestetty. Projektin aikana ylläpidettiin Metsäkankaan omia nettisivuja.

Projektin toimesta Metsäkankaan alueella käynnistyi vuonna 2003 pilottihanke laajakaistayhteyksien hankkimiseksi taloyhtiöihin. Ensimmäiset yhteydet valmistuivat projektin loppuvaiheessa.

Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia teki tutkimus- ja kyselytoimintaa osin yhteistyönä projektissa työskennelleiden kaupungin viranhaltijoiden kanssa. Palmenia on tuottanut kyselyn Metsäkankaan alueen leikkipaikkojen ja päiväkodin pihan käytöstä sekä asukaskyselyn ja hankkeen loppuraportin. Projektissa osittain työskentelevä kaupungin toimistoarkkitehti on selvittänyt Metsäkankaan keskustan ja päiväkodin pihan kehittämistä. Paikallisen tietoyhteiskunnan kehittämismahdollisuuksista laadittiin esiselvitysraportti. Ostoskeskuksen nykytilannetta kartoitettiin ja järjestettiin gätareja.

Projekti ei kaikesta huolimatta edennyt suunnitelmien mukaan. Asukasaktiivisuutta ei saatu heräteltyä toivotulla tavalla. Esimerkiksi nettipiste ei jatka toimintaansa projektin päätyttyä. Vaikka asukkaat heräsivät loppuvaiheessa puolustamaan pistettä, ei halukkuutta toiminnan jatkamiseen löytynyt. Projektin verkkosivut oli tarkoitus muuttaa alueen omiksi verkkosivuiksi, mutta tähänkään ei löytynyt talkoohenkeä. Jatkoa on suunniteltu osana kaupungin asuinalueosivuja. Projekti itse arvioi, että aktiivisuuden puutteen lisäksi hankkeen aihepiiri oli uusi ja outo sekä resurssit monimuotoiseen kanssakäymiseen olivat vielä puutteelliset. Projektin koettiin syntyneen "nopeasti tyhjältä" perinteisen linjaorganisaation ulkopuolelle, mikä heikensi sitoutumista. Lisäksi projektityöntekijä vaihtui moneen kertaan.

Asukastoiminta jatkuu kuitenkin alueella aluekummitoiminnan muodossa. Mettis-Netin tietokoneet on sijoitettu alueen kirjastoon. Työtapoja aiotaan jalostaa aluetyöryhmissä ja mahdollisesti kokeilla muilla lähiöalueilla.

Metsäkangas on alue, jossa ei ole liiemmin ilmennyt sosiaalisia pulmia. Alueella on hyvät palvelut (3 kauppa, posti, kirjasto, 2 koulua). Ehkä metsäkankaalaisilla on omia resursseja tai sitten ei ole osallistumisen perinnettä. Muuten projektissa nähtiin, että kaupungin eri hallintokuntien rajoja on vaikea ylittää. Hanketta luonnehdittiinkin oppimisprosessiksi. Projektin toimintatavaksi muotoutui eteneminen siellä missä voidaan edetä. Projektin tärkeyttä voi perustella tietoyhteiskunnan ajankohtaisella teemalla sekä kokeiluna lähiössä, jonka indikaattorit osoittavat perinteisen huonon suunnan sijasta parempia lukemia.

4.2 Toimintamuotojen kirjo – hajanaisia toimenpiteitä vai uudenlaisia linjauksia?

Moniulotteinen tuloksellisuus

Projektien ja toimenpideohjelmien tuloksellisuutta on perinteisesti mitattu erilaisen määrällisten indikaattorien avulla. Pelkin numeroin ilmaistu kuvaus Lähiöuudistuksen tuloksista olisi riittämätön toimintamuotojen moninaisuuden vuoksi. Lisäksi pulmana on, että projektien ilmoittamat luvut eivät ole vertailukelpoisia keskenään. Seuraavassa arvioidaan työmuotoja ja alueellisia prosesseja, jota kautta tuloksia on kehkeytynyt. Tuloksellisuuden käsitettä on siksi laajennettu arvioitavaksi myös laadullisesti. Tällaisena laajennuksena toimii tulosten ymmärtäminen niinä toimintamuotoina, -malleina ja toimenkuvina, jotka olisivat jääneet toteutumatta ilman paikallisia hankkeita.

Vaikuttavuuden arviointi on tuloksellisuuden arvioinnin osa-alue, jossa pyritään selvittämään juuri kyseisen palveluyksikön tai toimenpideohjelman tuottamia vaikutuksia, joista on poistettu väliintulevien muuttujien osuus. Vaikutusarvioinnin ongelma on siinä, ovatko vaikutustulokset arvioitavan intervention ansiota vai jonkun muun toiminnan tai toimijan ansiota. Esimerkiksi katujen parannusta olisi voitu tehdä ilman lähiöhankettakin samalla kohdealueella.

Sosiaalityöpainotteisessa kehittämisessä tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden todentaminen on usein vaikeaa. Jos tulokset ja toiminnan volyymit saadaankin kuvattua, voi vaikuttavuuden todentaminen olla lähes mahdotonta. Antti Särkelä (2001, 99) on käsitellyt tätä problematiikkaa auttamistyötä käsittelevässä kirjassaan. Hänen mukaansa “työn kohteena ovat ihmiset, ja ihmisiin vaikuttaminen on onneksi aika vaikeaa. Jos toisin olisi, niin ihmisten muokkaukselle ja manipuloinnille mitä erilaisimmissa tarkoituksissa avautuisi nykyistäkin ongelmallisemmat markkinat”.

Yhtenä ratkaisuna on ymmärtää sosiaalisen kehittämisen tuottama tieto “hiljaisena tietona” (Yliruka 2000), jolla tarkoitetaan sellaista ammattilaisten kentältä samaa tietoa ja kokemusta jota ei suoraan voi muuntaa tuotosindikaattoreiksi. Tätä ongelmaa on tässä arvioinnissa ratkaistu useilla aineistoilla sekä systemaattisen vuosiraporttimallin avulla, joka on toiminut samalla hankkeiden itsearvioinnin välineenä.

Vaikuttavuutta tulee silti arvioida, tähtääväthän sosiaali- ja lähiötyön hankkeet yksiköiden ja ryhmien hyvinvoinnin tuottamiseen. Lähiöiden kehittämishankkeissa tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota niihin olosuhteisiin (konteksteihin), joissa kyseinen hanke ja osalliset toimivat. On esimerkiksi huomioitava se, että projektin työntekijät tulevat esimerkiksi kaavoituksen, kaupunkisuunnittelun ja sosiaalitoimen organisaatiokulttuureista. Hankkeen toimeenpanneilla tahoilla voi olla erilaisia odotuksia projektista ja saavutettavien tulosten luonteesta eli siitä, millaiset tulokset ovat tavoiteltavia. Myös asukkaiden elämäntapa, ryhmädynamiikka ja asumisen ongelmat vaikuttavat siihen, miten projekteja suunnataan. Tässä mielessä Lähiöuudistusohjelman kokemuksia tulee peilata myös muihin hankkeisiin, toimenpideohjelmiin sekä tutkimuskirjallisuuteen teoreettisemman tarkastelun mahdollistamiseksi. Voidaan puhua esimerkiksi ohjelmateorioista laajempina oletuksia siitä, kuinka erilaiset työmuotojen tuottamat mekanismit toimivat tietyissä olosuhteissa tuottaakseen erilaisia vaikutuksia (ks. esimerkiksi Robson 2001, 112)

Seuraavassa projekteissa toteutettuja toimintamuotoja on kategorisoitu 13 luokkaan aineistojen pohjalta. Tarkoituksena on hahmottaa, millaisia lähiökehittämisen malleja, linjauksia ja hyviä käytäntöjä Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa on kehitetty. Kuntatason esimerkkeihin katse ei ylety kuin muutaman viittauksen osalta.

Lähiötupatoiminta

Melkein kaikissa hankkeissa toiminnan lähtökohtana ja alueellisena tukikohtana on

käytetty asukastupia. Mikään uusi keksintö ne eivät ole, vaan ne ovat pikemmin vakiintuneet osaksi suomalaista lähiökehittämistä. Asukastupien yhteydessä on toteutettu monenlaista toimintaa: työllistämistä, puitteiden luomista paikallisille toiminnoille, kierrätystoimintaa, kahvila- ja ruokailupalvelujen järjestämistä myös huonompiosaisille sekä etenkin sosiaalisen ja toiminnallisen areenan tarjoamista. Myös erilaista koulutusta on järjestetty, ja projektityöntekijät ovat olleet niissä tavoitettavissa. Niin ikään kerho- ja käsityömahdollisuuksia on luotu. Omin voimin ylläpidettyjä kirjastoja on ollut Viksbergissä, Pormestarinluodossa, Rekolassa ja Lippuniemessä. Näin on vastattu ainakin jollain tavalla julkisten palvelujen vetäytymiseen asuinalueilta. Lähiöasemien tarjoamat nettipisteet ovat olleet vilkkaassa käytössä, samoin tietotekniikkaan liittyvät koulutukset ovat olleet suosittuja. Asukastuvat voivat parhaimmillaan saavuttaa laajan käyttäjäjoukon, jolloin toiminta-areena palvelee asuinalueen kaikkia asukkaita ja luo positiivista alueidentiteettiä. On myös esimerkkejä asukastuvista alueellisten palvelujen tuottajina (Oulu).

Lähiötuvat ovat vakiintuneet paikoiksi joissa on tarjolla kontakteja, tietoa, toimintaa, osallisuutta, sosiaalista kanssakäymistä. Paitsi että lähiötuvat näyttävät olevan itseisarvo, ovat ne muun toiminnan väylä, väline ja synnyttäjä. Asukastupatoiminnan vaikutuksia asukkaiden hyvinvointiin on mahdoton eritellä. Parhaimmillaan kävijämäärä voi olla varsin kunnioitettava (Oulussa kolmessa tuvassa 45 000 vuodessa), mutta usein liikutaan 15-35 päivittäisen kävijän välillä (projektien itse ilmoittamia lukuja). Luvut eivät ole vertailukelpoisia, sillä jossain tapauksessa lukuihin sisältyvät ryhmätoiminnoissa käyvät ja toisissa taas eivät. Kriittinen kysymys on, milloin kävijämäärä on niin alhainen, että asukastupatoiminta ei palvele tarkoitustaan. Näyttää siltä, että tapahtumat ovat lisääntyneet ja niiden suosio on kasvanut hankkeiden edetessä. Asukastoimintaa on tupatilojen myötävaikutuksella jännetetty ja saatu näkyvämmäksi.

Asukastupatoiminnan merkitys on siinä, että ne voivat tarjota edes määräraajan kestävää osallisuutta osallistujille tai niille, jotka on työllistetty tupiin. Integroimisen kannalta tällä on merkitystä, sillä usein lähiössä tai syrjässä asuvalla pitkäaikaistyöttömällä ei ole paljoa mahdollisuuksia osallistumiseen. Tietenkään tämä ei ratkaise työllisyys- tai syrjäytymisongelmia, mutta kuten monissa lähiötutkimuksissa on havaittu, voivat toimintoihin osallistuneet niistä hyötyä eikä näiden resurssien koeta olevan poissa niiltä, jotka eivät osallistu (tästä enemmän, Karisto & Karjalainen 2000).

Ryhmätoiminnan järjestäminen

Ryhmätoimintojen järjestäminen on ollut olennainen osa lähiötupien tarjontaa, ja sekin osa melkein kaikkien hankkeiden toimenpidevalikkoa. Toiminnot liittyivät tietotekniikkaan, iltapäiväkerhoihin ja harrastusryhmiin. Sosiaalityöpainotteiset ryhmät suunnattiin esimerkiksi yksinhuoltajille, maahanmuuttajille, nuorille lapsiperheille, työttömille tai mielenterveyden tukemiseksi ja päihdeongelmallisille. Koulutustoiminta liittyi usein tietotekniikkaan, joka huomioitiin teemana monessa hankkeessa.

Asukastoiminnan aktivointi ja koordinointi

Asukastoiminnan virittämisessä ja asukkaiden aktivoinnissa on näkynyt yhdyskuntatyön perinne. Paitsi että asukasyhdistyksiä on perustettu, elvytetty ja tuettu, on lähiöprojekteilla ollut koordinaattorin rooli. Projekti on ollut rakenne, johon alueen muut aktiviteetit ovat voineet kiinnittyä. Järjestelmällisin malli on ollut Kuopion lähiökoordinaattoritoiminta. Lappeenrannassa on edelleen kehitteillä erityinen asukastoimintamalli. Oulun Lähidemokratiahanke ja Kuopion asukasdemokratia-toiminta ovat puolestaan olleet koko kaupungin kattavia rakenteita. Toiminta tässä osiossa on ollut myös pisteittäisten tapahtumien järjestämistä, usein yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tässä yhteydessä on nostettava esille tiedotustoiminta, asukas-

lehtien toimittaminen sekä laajempi alueiden mielipideilmastoon vaikuttaminen (suvaitsevaisuus, alueidentiteetin kohentaminen, epäkohtien huomioiminen ym.).

Ohjausryhmät sekä viranomaisten ja asukkaiden työryhmät

Erilaiset ohjausryhmät sekä toimintaa koordinoivat yhteistyöryhmät näyttävät muodostuneen lähiökehittämistyön paikallisiksi tukirakenteiksi. Projektien laajat ohjaus- tai seurantaryhmät ovat pyrkineet integroimaan viranomaisia ja paikallisia vaikuttajia. Tässä mielessä ne ovat olleet toiminnan legitimoijia. Merkittävämpi rooli ohjausryhmissä on ollut projektin kytkeminen lähemmäksi kaupunkien toimintoja sekä parhaiden toimintamallien juurruttamisen varmistaminen. Ohjausryhmät ovat olleet myös resursoijien ja toteuttajien kohtaamispaikkoja sekä onnistuessaan myös toiminnan suuntaamiseen ja kehittämiseen liittyviä foorumeja. Viranomaisten ja asukkaiden väliset työryhmät ovat toimineet tiedon vaihdon mahdollistavina rakenteina puolin ja toisin. Yhteistyöryhmät, alueforum -tyyppiset toimintamallit ja alueraadit voivat onnistuessaan välittää saatuja kokemuksia ja asukkaiden ääntä päättäjiin päin.

Työllistäminen

Työllistäminen on ollut tavoitteena vain Kouvolan ja Kuusankosken parikaupunki-yhteistyön hankkeessa ja sen pohjalta jatkavassa Tripla-hankkeessa, jossa myös Lappeenranta on mukana. Lehtomäessä ja Rekolassa "täsmätyöllistettiin" kohdelähiöiden asukkaita työvoimapoliittisin toimenpitein, toimeentulotuen avulla ja yhdistelmätuella. Työkohteet etsittiin kohdealueilta. Muutamassa hankesuunnitelmassa työllistämisen tavoite oli, mutta se huomattiin usein liian vaativaksi käytettävissä olevin resurssein. Sen sijaan projekteihin on työllistetty työntekijöitä eri tavoin ja lisäksi on hyödynnetty työharjoittelijoita. Tämän tyyppisellä tuetulla työllistämällä harvoin luodaan pysyviä työpaikkoja, mutta toiminnalla on osoitettu tutkimuskirjallisuudessa olevan merkitystä työllistymisen jatkoedellytysten luomisessa ja sosiaalisen kuntoutuksen välineenä.

Palvelevan isännöinnin mallit ja "korttelitalkkarit"

Sosiaalisen isännöinnin tai palvelevan isännöinnin – mitä termiä nyttemmin on käytetty – malleja on hankkeissa ollut tietoisien kehittämisen kohteina. Tähän liittyvää kehittämistä on tehty myös tiedostamatta tai kytkemättä sitä laajempaan teemaan. Kuten edellä jo havaittiin, ovat paikallisten vuokratulojen isännöitsijät ja huolto-yhtiöt olleet mukana hankkeissa erilaisin panoksin ja roolein. Tämä on osoitus kiinteistöjen ylläpidon kehittymisestä myös sosiaalisena, arkielämän huomioivana kokonaisuutena. Lisäksi on kokeiltu "korttelitalkkarimalleja" tai kehitetty kiinteistöhuollon alueellisia malleja. Voi kysyä, onko sosiaali-isännöinti oikea termi tai työnkuva vai saavutetaanko kestävimät tulokset kehittämällä isännöintityötä palvelumalliltaan laaja-alaisemmaksi. Tästä ovat hyvinä esimerkkeinä Kemin ja Kokolan mallit.

Kaupunkisosaalityön kehittäminen

Kaupunkisosaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityön uudenlaisia avauksia kaupunkimaisissa olosuhteissa ja sen voidaan nähdä olevan jatkoa myös lähiöissä tehdylle yhdyskuntatyölle (tästä enemmän, ks. Kopomaa 2003). Keskeisenä ajatuksena siinä on hakea uudelleenmäärittelyjä suhteessa urbaaneihin sosiaalisiin kysymyksiin sekä kaupunkitilan huomioiminen toimintakontekstina. Kaupunkisosaalityön kehittämisessä ovat olleet avainasemassa moniammatilliset projektimuotoiset hankkeet. Keskeistä on pyrkimys pois sektorirajoista, ennaltaehkäisevä toimitapa ja kohdenettujen interventioiden käyttö. Haaste sosiaalityön uudenlaisille avauksille on kui-

tenkin niin mittava, ettei projektimuotoinen työ ole riittävä keino vastata kehittämissaasteeseen.

Teemaan liittyvää kehitystyötä on tehty sosiaalityöpainotteisissa hankkeissa ja eri mittakaavoissa miltei kaikissa hankkeissa. Esimerkkeinä mainittakoon ennaltaehkäisevä lapsiperhetyö, vanhemmuuden tukeminen, lapsiperheiden leiritoiminta ja vertaisryhmätoiminta, murrosikäisten lasten ja nuorten luonto- ja eräseikkailutoiminta, vapaaehtoistyön koulutus ja yksinhuoltajien tukemiseksi järjestetyt toiminnot. Lähiökulttuuritoiminta ja muut kulttuuriaktiviteetit sekä näistä hankkeista puuttuva "lähiöliikuntatyö" ovat merkkejä uudentyyppisestä tavasta nähdä sosiaalityö. Ajatusta voi kuvata Antti Kariston (1996) tavoin "näkyttömänä" sosiaalisena työnä, jolloin työ ei esittele itseään "sosiaalityönä". Kysymys on luottamukseen perustuvasta toimintaorientaatiosta, jossa sosiaaliset vaikutukset tulevat (jos tulevat) sivutuotteena. Asumisneuvojatyö on valmis malli tehdä kentällä sosiaalityötä, joka pureutuu ilman viivettä asukkaiden pulmiin. Työllä voidaan vaikuttaa tehokkaasti jo orastaviin ongelmiin.

Esteetön asuminen ja ympäristö

Esteettömään asuinympäristöön tähtäävät toimet ovat muodostaneet selkeän osan alueen Lähiöuudistus 2000 -ohjelman hankkeissa. Teema on muotoiltu myös ohjelma-asiakirjassa, jonka mukaan kyse on lähiöiden asuinrakennuskannan korjaus- ja parannustoimenpiteiden suunnitelmallisesta edistämisestä. Toimina mainitaan julkisen lähiympäristön (kadut, puistot, torit, urheilu- ja virkistysalueet, kevyen liikenteen reitit) kehittäminen. Tavoitteina on ollut asukkaiden viihtyvyys, ympäristön kestävä kehitys, turvallisuus sekä alueen huollon ja kunnossapidon toimivuus sekä ympäristöterveys (mm. melun torjunta).

Pitkälti tämän mukaisesti on myös toimittu. Esteettömän asumisen suunnittelua on edistetty opinnäytetöillä, tiedotuksella, tutustumiskäynnein sekä monenlaisien toteuttamissuunnitelmien avulla. Talojen peruskorjausta ja hissirakentamista on edistetty sekä pihoja ja puistoja on ehostettu. On saneerattu pilottikortteli ja tehty vammaisten ja vanhusten asuntojen perusparannustoimintaa. Elinkaariasumisen edistämistä on palvellut informaatioteknologian hyödyntäminen palvelujen tuottamisessa ja asumisen tukena. On myös esimerkkejä taloyhtiöiden toteuttamista laajakaistayhteyksistä. Asukasvalintamallit, isännöintityön uudistaminen ja turvallisuuden panostaminen ovat osoituksia esteettömyyden ja asuinympäristön sosiaalisen toimivuuden uudeltaisesta kytkennästä. Esteettömyyden sosiaalinen ja psykologinen ulottuvuus on siten kytketty pelkän fyysisen rakentamisen jatkoksi (ks. Karjalainen 2000).

Toimet tyhjien vuokra-asuntojen vähentämiseksi

Tyhjien vuokra-asuntojen vähentämiseen tähänneet toimet ovat olleet nekin selkeä toimintamalli, jota on kehitetty monessa kunnassa. Pienissä lähiöissä toimivia ovat olleet mallit, joissa kunnan vuokra-asuntotalojen käyttötarkoitusta on muutettu palveluasunnoiksi tai opiskelija-asuntokäyttöön. Jälkimmäinen käyttötarkoitus on harvinaisempi, sillä harvoin taantuva alueellinen kehitys kohtaa pulan opiskelija-asunnoista. Porissa pulma oli suurin Lähiöuudistusohjelmaa suunniteltaessa. Siellä ratkaisuja haettiin laajasti seudullisen asuntopoliittisen strategian avulla, myymällä taloja ja muuttamalla niitä omistusasunnoiksi, käyttötarkoitusten muutoksin, tehostamalla markkinointia sekä konkreettisesti tehostamalla asuntojen hakua internetin kautta. Porin tapaus osoittaa, että työ vaatii pitkän aikavälin strategista työtä, jossa huomioidaan kaikki asiaan liittyvät toimijat intresseineen.

Alueen maineen kohentaminen

Tiedottaminen ja tiedotusvälineiden hyödyntäminen on ollut tietoista lähiöaluei-

den imagon kohentamista, "semanttista kasvojenpesua". Lisäksi on toimittu lähiöiden kilpailukyvyyn kohentamiseksi sekä alueiden vetovoimaisuuden lisäämiseksi. Toisaalta viimeksi mainitut toimet ovat hankkeita läpäiseviä tavoitteita, eivät vain pelkkää imagon kehittämistä ja tiedottamista. Houkuttelevuutta on lisätty parantamalla asuntojen kuntoa ja varustetasoa, ympäristöä kohentamalla sekä markkinoinnin avulla.

Strategialähtöinen kehittäminen

Lähiöuudistusohjelman projekteista Porin, Kuopion, Oulun ja Tampereen hankkeet ovat olleet luonteeltaan myös strategista asuinalueiden ja lähiöiden kehittämistä. Työllä on vakiintunut asema osana kaupunkien asumisen ja lähiöiden alueiden suunnittelua, jolloin esimerkiksi lähiöuudistushankkeen tapainen verkosto on ollut lisäresurssi ja vuorovaikutuksen kanava. Muissakin hankkeissa on työstyetty erilaisia strategioita ja toimintasuunnitelmia, jota kautta kehiteltyjä toimintatapoja on tarkoitus juurruttaa osaksi kuntien normaalitoimintaa. Keskeistä tässä on hyvän kaupunkipolitiikan toteuttaminen kaupunkien normaalina toimintana, jossa asukkaiden hyvinvointi ja toimiva kaupunkiympäristö nähdään aidosti tavoiteltavaksi asiaksi.

Yhteistyö erilaisissa verkostoissa

Verkostoituminen paikallisissa hankkeissa on ollut todella laajaa ja sitä on tehty paljon. On miltei mahdotonta luetella kaikkia tahoja, joiden kanssa yhteistyötä on tehty. Ilmeistä on, että verkostoitumalla ja monitoimijaisella työtavalla on haettu synergioita ja keskitetty erilaisia resursseja yhdessä määriteltyihin kehittämiskohteisiin. Verkostoitumisessa on nähtävissä erilaisia tasoja. Yhteistyö on ollut pisteittäisiä yhteenliittymiä, oppilaitosyhteistyötä, palvelujen tuottamista, suunnitteluun liittyvää tai määrätietoisempaa tavoitteellista toimintaa, jossa verkostolla työsteetään laajempia kokonaisuuksia (yhteinen työnäky).

Verkostat voidaan nähdä välittäjä rakenteena, joka kytkevät toisiinsa hyvinkin erilaisia toimijoita, jos nämä näkevät verkostoivan teeman tarpeeksi tärkeäksi. Voidaan puhua myös paikallisten sosiaalisten tukirakenteiden syntyisestä. Tällaiset välittäjäverkostat (kansalaistoiminnan ja julkisten palvelujen välimaastossa olevat) muuttuvat ja kehittyvät joustavasti, eikä niiden elinkaarta ja muotoja pystytä ennustamaan. Verkostomaisten työtapojen kehittyminen sekä tähän liittyvän verkostokulttuurin syntyminen lienee kuitenkin kohtalaisen pysyvää. Olennaista on että uudet rakenteet ovat joustavia ja kykenevät välttämään institutionalisoitumisen "sudenkuopat". (vrt. Karjalainen ym. 1999) Viirkorpi (1998) on viitannut samaan siltatoinnoinnilla, jotka edistävät projektikehittämisen ja hallintokunnissa tehtävän työn dialogia. Uudentyyppiset ja kokeilevat toimijakoostumat on nähty yhtenä osoituksena palveluparadigman muutoksesta. (Karjalainen & Lahti 2001, 39)

Tiedon tuottaminen ja hyödyntäminen

Projektit ovat teettäneet oppilaitoksilla (lähinnä amkot) erilaisia selvityksiä fyysisestä ympäristöstä ja sen toimivuudesta sekä asukastoiminnasta, palvelujen tarvekartoituksia ja asukaskyselyjä. Gäturien ja asukasraatien avulla on kartoitettu asukkaiden näkemyksiä ympäristöstään ja pyritty lisäämään vaikutusmahdollisuuksia. Lasten toimintaympäristöä ja mielikuvia siitä on niin ikään kartoitettu (miellyttävät & epämiellyttävät paikat). Astetta systemaattisempaa tiedon käyttämistä ovat rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitukset, esteettömyystietokannat, paikkatietojärjestelmien hyödyntäminen ja erilaiset korjaustapaohjeet. Tutkimus- ja arviointiyhteistyötä on tehty yliopistojen kanssa Lahdessa, Tampereella, Kuopiossa, Iisalmessa, Kouvolassa ja Kuusankoskella sekä Oulussa.

Lupaavimmat linjaukset ja välijohtopäätös

Edellisen kategorisoinnin pohjalta on muodostettavissa viisi luokkaa, jotka kuvaavat Lähiöuudistus 2000 -ohjelman lupaavimpia toiminnallisia osioita. Hankkeet tai lähiöuudistuksen ohjelma eivät olleet sen mukaan organisoitu, mutta työssä mukana olevat elementit paikantuvat niihin mielekkäällä tavalla. Jaottelu voi olla lähtökohta lähiökehittämisen hyvien käytäntöjen muodostamiselle. Herää myös kysymys, että voivatko yksittäiset hankkeet tuottaa tuloksia perinteisessä mielessä näin laajassa ohjelmassa? Onko käynyt niin, että tulokset ja vaikuttavuus ovat nähtävissä vasta, kun tarkastellaan alla olevia generoituja luokkia kokonaisuutena?

1. Asukastupatoiminta, joka sisältää ryhmäaktiviteetteja, tiedottamista ja tietoyhteiskunnan palvelujen tuottamista monitoimijaisesti.
2. Sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvojatyö
3. Kaupunkisosaaliteiden uudet mallit
4. Fyysisen ympäristöön liittyvä perusparantaminen ja osallistavat suunnittelukäytännöt
5. Suunnitelmallinen (strategialähtöinen) lähiökehittäminen, joka nähdä luontevana osana kaupunki- ja seutukehittämistä

4.3 Vaikuttavuus

Näyttöä osaprojektien vaikuttavuudesta on tutkimusaineistosta löydettävissä huomattavasti kapeammin ja vähemmän kuin tuloksia ja toimintamalleihin liittyviä käytäntöjä. Kyse on todentamisen ja näytön ongelmasta. Projektit ovat raportoineet laajasti monenlaisista myönteisistä vaikutuksista, jotka voi tiivistää kolmeen kategoriaan *i) tyhjien asuntojen määrän väheneminen ja korjaustoimenpiteet, ii) vaikutukset alueen maineeseen sekä iii) lähiökehittämisen ja sosiaalisen kehittämisen alueella tapahtuneet vaikutukset*. Kovin vähän muutoksista on kuitenkin näyttöä, eli lukuja tapahtuneesta muutoksesta tai systemaattiseen aineistokeruuseen perustuvaa laadullista arviointia. Monet hankkeet olivat tilanneet ulkopuolisia arviointeja, mutta vaikuttavuudesta ei niissäkään ollut vahvaa näyttöä. Myöskään alueindikaattorit eivät ylety kahdelle viimeiselle vuodelle eli projektien vaikutuksia ei vielä ole niistä etsittävässä (esimerkiksi Lankinen 2003).

Tyhjien asuntojen määrän vähentäminen ja korjaustoiminta

Selkeimmin vaikutuksia on todennettavissa tavoitteissa, jotka koskivat tyhjien vuokra-asuntojen määrän tai asumisen ongelmien vähentämistä. Kokkolassa tyhjä asunnot ovat vähentyneet Talohoito Oy:n isännöimissä taloissa seuraavalla tavalla: 44 (12/2001) ja 19 (12/2003). Asumishäiriöt ovat vähentyneet vastaavalla ajalla seuraavasti: huomautukset 18 → 10 ja varoitukset 62 → 16. Vuokrasuhteiden purkamiset ovat loppuneet projektin raportoinnin mukaan miltei kokonaan (143 → 1). Porissa tyhjien asuntojen määrä on vähentynyt seuraavasti: 219 (11/99), 105 (11/02) ja 83 (11/03). Aravavuokratalojen vuokraluottotappiot ovat puolittuneet samassa ajassa ja lähiöalueiden vetovoiman raportoidaan kasvaneen. Forssassa tyhjien asuntojen määrää ei saatu vähenemään koko kaupunkia vaivaavan muuttoliikkeen vuoksi. Kemissä tehtyjen asuntojen käyttötarkoitusten muutosten seurauksena pulma on poistunut miltei kokonaan. Kuten edellä jo todettiin, ongelma ei ole yksin kyseisellä projektilla ratkaistavissa, joskin kehitetyillä malleilla siihen voidaan paremmin pureutua sekä hidastaa huonoa kehitystä.

Muutokset ja parannukset fyysisessä ja toiminnallisessa ympäristössä sekä esteettömyydessä ovat nekin arvioitavissa ja näitä toimia on projekteihin liittyen tehty paljon. Perusparannusten arvioinnin pulmana ovat tässä olleet puutteelliset tiedot ARAn kohteista ja niiden kytkeytymisestä paikallisiin projekteihin. Koska Lähiöuud-

distuksen kautta rahoitetut hankkeet ovat paikallistasolla toimineet pääsääntöisesti erillään ARAn rahoittamasta korjaustoiminnasta, ei tarkkaa kuvaa korjaustoimista ja niiden vaikuttavuudesta ole ollut saatavissa tätä arviointia varten. Kunnilta kysyttiin vuosiraportoinnin yhteydessä, mitä ARAn kohteita kunnassanne on meneillään. Raportoinnissa selvisi ainoastaan se, jos jotain oli meneillään – jos aina sekään. Tarkempi erittely kohteista ja niiden rahoituksesta saatiin vain parista kunnasta.

ARAn avustusten kautta kiinteistönomistajat ovat kuitenkin panostaneet lähiöuudistusalueilla aiempaa enemmän rakennusten ja piha-alueiden kunnostukseen sekä hissien rakentamiseen. On myös todettu, että pienetkin kohennukset ympäristössä näkyvät. Esimerkiksi romuautojen poisto parkkialueilta vaikuttaa välittömästi yleiseen vaikutelmaan alueen siisteydestä. Toisaalta muutaman hissien rakentamisella Lähiöuudistushankkeessa ei ole juuri mitään vaikutusta valtakunnallisesti havaittuun hissirakentamisen tarpeeseen. Projektien ja erilaisten esteettömyysselektivien myötä asiaan on toivottavasti kiinnitetty enemmän huomiota.

Vaikutukset alueiden maineeseen

Toteutetuilla toimilla on vaikutettu myönteiseen mielikuvaan alueesta. Tästä seikasta raportoidaan valtaosassa hankkeita. Myönteinen julkisuus on kohdistunut itse projekteihin, mutta sitä myötä hankkeiden uskotaan toimivan “imagovetureina” laajemminkin kohdealueillaan. Tämä vaikutus perustuu ammattilaisten tuntumaan ja tehtyihin asukaskyselyihin, mutta muuten sen todentaminen ilman systemaattisia asukaskyselytutkimuksia on mahdotonta. Lippuniemessä alueen vetovoiman osoitetaan kasvaneen: alueelle haetaan asumaan, tyhjiä asuntoja ei enää ole, alueelle rakennetaan vapaarahoitteisia asuntoja eikä ilkeätilaa tilastoissa ole juuri esiintynyt.

Lähiökehittämisen ja sosiaalityöpainotteisten toimien vaikuttavuus

Iisalmen ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön vaikutuksia on arvioitu Kuopion yliopiston toimesta. Raportoinnin mukaan “eri toimintamuodoilla on pystytty vastaamaan vanhempien kasvatukselliseen voimavarojen sekä perheiden sosiaalisen aktiivisuuden lisäämisen tavoitteisiin”. Eniten toiminnoista ovat hyötäneet ne, jotka on aktivoitu mukaan sosiaalialan ammattilaisten arvion perusteella. Järvenpäässä Jampassa ja Pajalassa asumisneuvojan asiakkaiden vuokratasiasioiden meno oikeuteen on vähentynyt vuoden 2001 10 prosentista ja vuoden 2002 kahdesta prosentista vuoden 2003 nolliin. Työ on vähentänyt alueen sosiaalityöntekijöiden, isännöitsijöiden ja asukasvalitsijoiden työtä.

Perinteisen lähiökehittämisen ja sosiaalityöpainotteisen työn osalta lähes kaikki hankkeet näkevät vaikutuksina asukastoiminnan aktivoitumisen, vuorovaikutuksen lisääntymisen, vaikutusmahdollisuuksien kasvamisen, tiedon kulun tehostumisen, yhteistyön lisääntymisen ja syventymisen sekä eriytyneemmin kulttuuriaktiiviteettien saavutettavuuden kohenemisen. Lauseet eivät paljon eroa tavoiteteksteistä, joten kyse on pikemmin kokemuksesta kuin näyttöön perustuvista vaikutuksista. Sen sijaan edellä tuloksellisuutena ja seuraavassa innovatiivisuutena on huomioitu projektien itsearviointiaineistoon pohjautuen monenlaisia tuloksia.

Innovaatit ja toimivat käytännöt

5

5.1 Innovatiivisuus

Innovatiivisuus on tullut yhdeksi keskeiseksi tavoiteltavaksi ja siksi myös arvioitavaksi ulottuvuudeksi Euroopan Unionin rahoittamissa kehittämissuunnitelmissa. Muutenkin projekteilta edellytetään kehittävää ja uudenlaisia käytäntöjä luovaa otetta. Innovatiivisuus on niin käsitteenä kuin käytäntönäkin pulmallinen ja venyvä määre. Ovatko lähiöuudistuksen hankkeet sitten tavanomaisia, uudenlaisia vai innovatiivisia malleja? Innovatiivisuudesta puhuttaessa on muistettava, että ruuti on jo kerran keksitty. Kaikessa kehitystoiminnassa kyse on pääosin vanhojen osasten uudelleenjärjestämisestä, jossa jokunen pala voi olla uusi ja ennen keksimätön. Lähiökehittämisessä ei voida haaveilla sellaisesta kokonaisvaltaisesta innovaatiojärjestelmästä, joka koneenomaisesti ratkaisee ongelmat (Karjalainen ym. 1999, 142). Sen sijaan voidaan pyrkiä kehittämään paikallisista lähtökohdista toimivia malleja ja menettelytapoja.

Mikä sitten on niin sanottujen innovatiivisten toimintamallien mahdollisuus? Esimerkiksi nuorten työpajoja koskevassa arviointitutkimuksissa innovatiivisiksi kutsutaan työpajoja, joissa etsitään uudenlaisia työ-, koulutus- ja sosiaalipoliittisia ratkaisuja. Innovatiivisuuden elementit voivat vaihdella paikallisesti, joten ne ovat kontekstisidonnaisia.

Relevanttien, perusteltujen ja testattujen käytäntöjen kantautuminen aikaisemmasta toiminnasta voivat nykyisessä yhteydessä rakentua uudelle tasolle, vaikkakin eri paikassa ja kontekstissa. Verkostoituminen ja yhteistyö eivät sinänsä ole innovatiivisuutta, mutta verkostoituminen voi olla innovatiivisia elementtejä sisältävien toimien väline, väylä ja synnyttäjä. Innovatiivisuuden määrittely sosiaalisessa kontekstissa ei ole yksiselitteistä. "Sosiaalisen innovaation" käsitettä voidaan jäsentää seuraavasti (Karjalainen ym. 1999, 141):

- olemassa olevaa asiaa katsotaan ja tulkitaan aiempaa poikkeavalla tavalla,
- kohdetta työstetään verkostolla, joka koostuu eri aloilla operoivista toimijoista,
- kehitetään työkäytäntö, joka aiempaa paremmin pystyy ratkaisemaan kohteena olevat tehtävät sekä
- kehitetään toimintamalli, prosessi tai palvelu, joka uudella tavalla ratkaisee kehittämisen kohteen ja usein samanaikaisesti ratkaisee useat tavoitteet, joihin pyritään.

Monissa tapauksissa myös hankkeita toteuttavilla henkilöillä on vaikeuksia tunnistaa toimintansa innovatiivisia piirteitä, vaikka niitä ulkopuolelta tarkastellen on selväkin luotu. Tämä pitää paikkaansa lähiöuudistuksen hankkeidenkin suhteen. Innovatiivisuudeksi nimettiin käytännön toimintatapoja, joilla esimerkiksi asukas-toimintaa koordinoitaan. Nähtiin varsin selvästi, millaisen lisäarvon hankkeet ovat paikalliseen kontekstiin tuoneet. Näin innovatiivisuus voidaan määrittellä paikallisesti uudenlaisena toimintamallina. Tämä määrittely voidaan tämän tyyppisessä kehittämistyössä katsoa innovatiivisuudeksi. Eräissä projektiarvioinnissa esille tullut havainto on osuva: "mitä enemmän löytää tietoa, sitä vähemmän on innovaatioita". Eli tavallaan kaikki paljastuu jo aikaisemmin jossain muualla kokeiluksi.

Innovatiivisia piirteitä sisälsivät seuraavat hankkeet tai toimintamallit:

- Lähiöiden kilpailukyvyyn huomioiminen kokonaisvaltaisesti: mallit vuokratulojen myymiseksi omistusasunnoiksi, muuttaminen palveluasunnoiksi, seudullisen kuntapalvelimen sähköinen asunnonhaku & seuranta
- Asumisneuvojan työ, josta voivat hyötyä kaikki alueen asukkaat (ei vain yhden kiinteistöyhtiön ja sen asukkaiden intressi) sekä asumisneuvojatyö sosiaalityöntekijän kenttätöön tapana
- Pilottikortteli & korttelitalonmies
- Isännöintityön uudistaminen
- Kiinteistö Oy:n vahva rooli asukastupatoiminnan tutkijana
- Alueen ympäristö- ja kulttuuriarvojen hyödyntäminen (alueen kansainvälinen kulttuuristatus)
- Asukastupien vetäjien yhteisryhmä, lähiökoordinaattoritoiminta, aluetiimitointi, alueraatitoiminta, verkkotiedottaminen
- ”Täsmätyöllistäminen” ja aktivointi omassa kotilähiössä
- Suunnittelukäytäntöjen tehostaminen ja monipuolistaminen konkreettiseksi työvälineeksi
- Tietotyötorit, verkkopalvelujen kehittäminen, yhteisöportaalit

Hyviksi havaittuja toimintakäytäntöjä, joissa on kehiteltiin uudenlaista tapaa ratkoa paikallisia haasteita olivat:

- Tehostettu sosiaalinen työ ja interventiot
- Hyvin organisoitu asukastupatoiminta ja siihen liittyvät kumppanuustoiminnat
- Laajakaistayhteyksien rakentamisen tukeminen
- Lähiötoiminnan organisaatiomalli
- Esteettömyyskartoitukset

5.2 “What works” eli mikä on toiminut käytännössä?

Seuraavassa on käsitelty lyhyesti niitä tekijöitä, joiden on koettu edistäneen projektien toteuttamista. Selkein tuki näyttää löytyneen läheltä eli oman kaupungin emorganisaatioista tai paikallisista toimijaverkostoista. Linjaorganisaatiolta saatu toimistotuki tai muu tukirakenne on varmistanut hankkeen käytännön toteutusta. Ehto kaupunkien panoksesta projektiin olikin sisäänrakennettuna Lähiöuudistus 2000-ohjelman hakuvaiheessa. Vastauksissa mainittiin myös käynnissä olevien muiden projektien tuki, synergia tai osaaminen. Lisäksi tuli esille ohjaus- ja projektiryhmien tuki, joskin oli havaintoja näiden ryhmien kankeudesta ja etäisyydestä suhteessa projektityön arkeen. Vuokra-asuntoyhtiöiden aktiivisuutta korostettiin useassa raportissa. Toimivia yhteistyökäytäntöjä löytyi ohjausryhmän, hallintokuntien ja kiinteistönomistajien kesken. Muutamassa tapauksessa projektin nähtiin toteuttavan kaupungin strategioita.

Paikallinen tiedottaminen ja median hyödyntäminen tulivat esille aiemmin jo yhtenä työmenetelmänä. Joissakin kaupungeissa oli käytössä “lähiöraha” tai vastaava resurssi, jolla voidaan tehdä nopeita pienimuotoisia toimenpiteitä. Usein tämä on tärkeää siinäkin mielessä, että asukkaat näkevät jotain tapahtuvan heti, eikä viiden vuoden suunnittelusykleissä. Fyysisen ympäristön perusparantaminen ARA:n ja kaupungin tuella on ollut merkittävä resurssi useimmissa hankkeissa. ARA edellytti korjausavustuksia myöntäessään, että myös muita toimia lähiön kehittämiseksi on olemassa. Lähiöuudistusohjelman resurssin nähtiin mahdollistaneen monia toimintoja, jotka muuten olisivat jääneet toteutumatta. “Nykyinen positiivinen ilmapiiri suhteessa lähiöiden kehittämiseen” kuvastaa lausumana toivottavasti laajemminkin tilannetta. Samaa asiaa kuvastaa “lähiöiden myönteinen profiloituminen kaupunkirakenteellisista muutoksista johtuen” ja seikka, että “lähiökehittäminen koetaan tärkeäksi kaupungin hallinnossa”.

5.3 Kehittämisen kitkat

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnissa painotettiin perinteisen “tilivelvollisuusarvioinnin” eli summatiivisen arvioinnin lisäksi formatiivista ulottuvuutta, jolla tarkoitetaan hankkeiden kehittämistä saadun palautetiedon perusteella. Ajatus oli, että arviointiaineistosta esiin nousseet kriittiset tulkinnat voivat olla hyödynnettävissä jatkokehittämisen suunnittelussa. Kriittisiä huomioita tuli esille kaikissa haastatteluissa ja vuosiraporteissa.

Asukkaiden aktivoinnin vaikeus

Asukkaiden aktivoimisen vaikeus ja passiivisuus on tullut esille useimmissa projekteissa. On koettu, että asukkaiden kanssakäymistä ei sittenkään onnistuttu lisäämään riittävästi. Asukasaktiivisuus jäi liian usein vain muutaman henkilön harteille. Epävarmuus toimintojen jatkuvuudesta on sekin vaikuttanut toimijoihin: asukkaat ovat varovaisia, eivätkä “panosta turhan työn pelossa”. Asukasyhdistyksissä on havaittu hallintorutiinien pelkoa. Ylipäätään paikallisen kansalaisaktiivisuuden kehkeytyminen voi olla hidas prosessi.

Resurssit

Joissakin tapauksissa ongelmaksi mainittiin resurssien puute yleensä, eli ideoita olisi runsaasti jos vain saisi rahoitusta. Viranomaisten resurssipulan ja henkilöstön vaihtuvuuden koettiin haitanneen yhteistyötä. Vähäiset henkilöresurssit vaivasivat myös projekteja. Kaupunkien tiukat budjettiraamit ovat viivästyneet puolestaan fyysisen ympäristön kohennushankkeita. Korjattavien kiinteistöjen vakuusongelma tuli esille parissa hankkeessa.

Yhteistyö

Hallintokuntien sitoutuminen tai jopa mahdottomuus rajojen ylittämiseen huolestutti muutamassa kunnassa. Tietyt, erityistä tukea tarvitsevat ihmisryhmät havaittiin vaikeiksi tavoittaa. Nämä ryhmät ovat vaikeita myös viranomaisten välisen yhteistyön kannalta (nuoret työttömät, mt-kuntoutuja). Projekteissa on ollut tiivistä toiminallista yhteistyötä, mutta muuten koko kaupungin tasolla toimenpiteet koettiin paikoin irrallisiksi. Omat roolit verkostoissa eivät välttämättä olleet kirkastuneet siinä määrin, jotta voisi nähdä työn ennaltaehkäisevä merkitys. Toisaalta asiakasasioissa ei uskallettu toimia aina riittävän ripeästi.

Muita teemaan liittyviä huomioita olivat viiveet sitoutumisessa ja yllättävät henkilöstömuutokset kumppaneiden tahoilla. Yksittäisiä mainintoja olivat yrittäjien heikko sitoutuminen esimerkiksi sähköiseen markkinointiin tai julkisten palvelujen tuottajien alhainen tietotaso sähköisten palvelujen laajentamisessa sekä laite- ja henkilöresurssien puute.

Suunnittelun kuvion peittäminen

Luvatun projektirahoituksen “onnahtaminen” on vaivannut joitakin hankkeita. Osin tämä tiedostettiin jo suunnitteluvaiheessa. Ymmärrettävämpää olisi sellainen menettely, jossa hanke saisi etukäteen tietää, jos se on hyväksytty mukaan sellaisena yhteistyöhankkeena, jonka on hankittava rahoitus Lähiöuudistusohjelman ulkopuolelta. Hissirakentamisen päätöksenteon vaikeus tiukkojen säännösten vuoksi (pelastuslaitos), kuten myös taloyhtiöiden hidas päätöksenteko peruskorjaus- ja pihasuunnitteluasioissa mainittiin. Yksittäisenä havaintona oli kolmannen sektorin “starttirahan” puute projektien käynnistysvaiheessa. Työhallinnon sekavat tukikanavat, mutkikkaat säännöt ja vastuukysymykset nostettiin myös esille.

Projektioorganisaation ja emo-organisaation suhteet

Projektikuntien haasteena jatkossa on, miten kuntien peruspalvelut asemoituvat suhteessa lähiöiden kehittämiseen. Vetäytyvätkö ne ulkokehälle, koska projektit ovat hoitaneet asioita vai ottavatko ne vastuun kaupungin lähiökehittämisestä, jolloin projektit ovat yksi väline kuntien lähiötyön toimenpidevalikossa. Projekti voi toimia vielä niin uudella toiminta-alueella, että resursseja ja kanssatoimijoita voi olla vaikea saada. Projekti voi syntyä linjaorganisaation ulkopuolelle tai rajapinnoille niin, ettei se integroidu riittävästi emo-organisaatioiden toimintaan. "Lähiöasia" on marginaalinen viranomaisille, vaikka he istuvatkin erilaisissa ohjausryhmissä. Uudenlainen toimintakulttuuri voi olla vaikeaa omaksua.

Segregaatio ja alueen ominaisuudet

Jotkut pulmat olivat sellaisia, että niihin ei projekteilla ole välttämättä vaikutusmahdollisuuksia. Tällaisia ovat väestön ikääntyminen koko kaupungissa ja väestömäärän väheneminen lähiöalueilla. Aravavuokra-asunnoissakin tarvittavat vuokravakuudet estävät esimerkiksi työttömien hakeutumista näihin asuntoihin. Ne joilla on varaa vakuuksiin, muuttavat yksityisiin vuokra-asuntoihin, joka taas näkyy tyhjiä aravavuokra-asuntojen ongelmana. Sekin huomattiin, että lähiöalueilla asuu vähän kunnallispolitiikan vaikuttajia ja päättäjiä.

Projektihallinnan pulmat

Tavoitteet on lausuttu useimmissa hankkeissa kovin yleisellä tasolla, jolloin ne eivät palvele hankkeen ohjausta tai arviointia. Toisin sanoen niiden perusteella ei voi arvioida, onko tuloksia tai vaikutuksia saatu aikaan. Vielä vähemmän yleiset tavoitteet palvelevat arviointimittareiden rakentamista, ja tämä tuli esille myös joidenkin projektien palautteissa. Tilanne parantui vuosien 2002 ja 2003 raportoinnin osalta ennakkoon lähetetyn yksityiskohtaisen itsearviointilomakkeen myötä.

Lähiöuudistus 2000

Ministeriöiltä toivottiin selkeämpiä pelisääntöjä rahoituksen ja sopimusten tekemisen osalta. Kuntien palaute Lähiöuudistus 2000 -työryhmälle on esitelty sellaisenaan liitteessä 4. Palaute kerättiin osana vuosien 2002 ja 2003 raportointia.

Yleishuomio

Kehittämistyön sisällöllisiä ongelmia ei haastatteluissa ja raportoinneissa paljoakaan käsitelty, tai mainittiin "pikkupulmia". Seikka ei kuitenkaan ole "pikkupulma". Arvioinnin kuluessa tuli selvästi esille, että projektien oli vaikea määrittää, mikä oli toiminnalla haluttu tulos, tai saavutettiin tavoitteita. Tavoitteet ja toimenpiteet voivat olla vaikeita mitattavia, mutta näytti myös siltä, että asia harvoin koettiin projekteissa tärkeäksi. Seikka liittyy paikoin projektien liian väljiin suunnitelmiin ja spontaanisuuteen käytännön toimissa. Vain harva hanke perustui aluekohtaiseen tietoon tai selvityksiin. Hankkeiden aikana tehtiin ja teetettiin monenlaisia selvityksiä, jotka toivottavasti ovat jatkossa hyödynnettävissä. Sekin pitää varmastakin paikkansa, että lähelle on vaikea nähdä. Valmiuksia kuitenkin on, joten projektien välistä kokemusten vaihtoa tulee lisätä. Projektihallinnan ja arvioinnin koulutustarpeet ovat ilmeisiä sekä projekteissa että kaupunkien hallintokunnissa.

Hyödyntäminen ja juurruttaminen

6

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman edetessä projektit hahmottivat suhdetta toimintaympäristöönsä eri tavoin. Pelkän yhteistyön tekemisen sijasta strategista kytkeytymistä kaupunkien toimintoihin alkoi selvästi tapahtua ensimmäisen toimintavuoden jälkeen. Toinen piirre oli erilaisten konkreettisten mallien ja työkäytäntöjen siirtäminen kaupunkien palveluvalikkoihin. Kolmanneksi kytkeytymistä aluekeskusohjelmiin on alkanut tapahtua. Seuraavassa kytköksiä on esitelty tarkemmin teemoittain kuntakohtaisesti.

Kytkeminen osaksi kaupungin tai kaupunkiseudun strategioita

- Forssassa lähiöhanke huomioitiin Forssan kaupungin strategiassa 2010.
- Kotkassa hanke oli osaltaan kaupunkistrategian toteuttamista: “väestökehityksen kääntäminen voitolliseksi” ja “ruostelaaksoimagon kääntäminen positiiviseksi ja dynaamiseksi teollisuus/asumiskulttuuri-imagoksi”.
- Lappeenrannassa hanke oli mukana kaupungin työllisyys 2010 -strategiaohjelmassa.
- Kuopiossa koko hanke kytkettiin kaupungin strategiatyöhön.
- Kajaanissa projekti määriteltiin osaksi kaupungin turvallisuussuunnitelmaa (2002-2005) ja sitä tukevaksi toiminnoksi. Projekti osallistui kumppaneineen Kajaanin kyläohjelman laatimiseen.
- Oulussa lähiöhanke liittyi seuraaviin strategioihin:
 - o Koordinoiva palvelustrategia (sisältää esteettömyyden)
 - o Osallisuuden ja vaikuttamisen strategia ja toimenpideohjelma
 - o Vanhustenhuollon strategia ja toimintaohjelma.
- Tampereen malli oli osa kaupunkisuunnitteluorganisaatiota.
- Porin malli oli kokonaisuudessaan strategialähtöistä linjaorganisaatioiden toteuttamaa pitkän tähtäimen kunta- ja seutukuntasuunnittelua.

Työmallien vakiinnuttamispäätökset Lähiöuudistushankkeen päätyttyä

- Järvenpäässä perustettiin asumisneuvojan toimi 1.1.2004, jolloin projektissa luotu malli ja organisoidut työkäytännöt saivat vakiintuneen aseman.
- Oulussa kaupunginvaltuuston päätöksellä (13.10.2003) siirrytään lähiöprojekteista jatkuvaan poikkihallinnolliseen yhteistyöhön. Lähiökehittäminen siirtyy hallintokuntien työksi.
- Kajaanissa lähiötuvan ja nettikahvilan toiminta jatkuu kyläyhdistyksen voimin.
- Iisalmessa asukastupa jatkaneen toimintaa asukasyhdistyksen toimesta kaupungin tuella. Lapsiperhetyötä kehitetään hyödyntämällä varhaista puuttumista edistävää huolen puheeksiottokoulutusta, koulutuksen suorittaneita työntekijöitä sekä lähiöprojektissa syntyneitä yhteistyöverkostoa.
- Kuopiossa asukastupaverkoston, asukastoiminnan ja lähiökoordinaattorin toimintamallit vakiinnutettiin vuoden 2004 alusta alkaen.
- Tesomassa lähiökehittämistyötä jatketaan seuraavasti. Nettisivujen ylläpito siirtyi hankkeen aikana perustetulle asukasyhdistykselle ja samoin Lähiölehden julkaiseminen jatkuu paikallisilla voimin. Yleissuunnitelman toteutus jää alueen toimijoiden eli kaupungin hallintokuntien, isännöitsijöiden ja liikekeskusten

vastuulle. Rakennetun ympäristön turvallisuusohjeistuksia ja kokemuksia hyödynnetään muilla alueilla Tampereella. Työtapoja jatketaan ja kehitetään uusissa kohteissa erityisesti kaavoitukseen liittyen. Forum-tyyppiset tilaisuudet muodostunevat normaaleiksi keskusteluareenoiksi asukkaiden ja päättäjien välillä. Aluekehitystoimisto sijoitettiin vuonna 2003 kaupungin asemakaavoitusyksikköön.

- Kokkolassa Koivuhaan asukastupa jatkaa Kokkolan vapaaehtoistoiminnan yhdistyksen ylläpitämänä. Vammaisten asuntojen peruskorjaustyö jatkuu. Korttelitalonmiestoiminta pilottikorttelissa vakiinnutetaan ja mallia laajennetaan lähien muihin kortteleihin. Kokkolan Talohoito Oy järjestee huoltomiestoimintaansa yhteistyössä taloyhtiöiden kanssa niin, että toiminta tulee olemaan samantyyppistä kuin pilottikorttelissa.
- Porissa suurin osa malleista on juurtunut jo projektin kuluessa.
- Kotkassa Pro Sunilan työ jatkuu, kuten MoNeCo -hanke, jos rahoitus järjestyy.
- Forssassa projektin työtä jäävät jatkamaan asukasyhdistys, kaksi talotoimikuntaa, puistotoimikunta, varttuneiden jumppa, asukastila ja maahanmuuttajien perustama yhdistys. Asukastupatoiminta siirtyy alueen nuorisotilojen yhteyteen, josta tehdään asukas- ja nuorisotalo.
- Lappeenrannassa hankkeen tuloksena syntynyt asukastoiminnan malli on tarkoitus ottaa käyttöön. Asukastoiminta liitetään osaksi Etelä-Karjalan työ- ja asukastupa ry:n toimintaa. Sammontorin asukastupa jatkaa tässä yhteydessä toimintaansa, ja toiminta suuntautuu työllistämiseen tähtääväksi.

Kytkenät aluekeskusohjelmiin

- Pori
- Forssa
- Iisalmi
- Tampere
- Kuopio
- Kouvola & Kuusankoski sekä Lappeenranta Tripla-hankkeen kautta

Seutukuntayhteistyö

- Pori: toiminnallinen ja strategiyhteistyö "Karhukuntien" kesken
- Lappeenranta, Kouvola & Kuusankoski: Tripla-hanke

Vappu Karjalainen ja Tuukka Lahti (2001, 83-95) ovat kuvanneet kehittämistyön juurtumisen ja yleistymisen prosesseja neljänä, osin päällekkäin tapahtuvana vaiheena. On myös mahdollista että vain yksi kohta ilmentää tapahtunutta kehitystä. Jaottelu kuvaa lähiöteemaan muokattuna hyvin myös lähiöuudistuksen mallien juurtumisen eri kunnissa.

1. Yhteistyö ja verkostorakenteiden jatkuminen: pidetään kiinni toimivista yhteistyökäytännöistä
2. Strateginen kytkeytyminen käynnistyy:
 - Kytetään projekti osaksi kunnan / seutukunnan palvelujen strategiaa tai asuntopoliittista strategiaa
 - Sitoutetaan johto- ja luottamushenkilöt
3. Generatiivisen yleistymisen vaihe:
 - Muut kuin projektin työntekijät omaksuvat sen toimintaidean, työotteen, asenteen tms. ja alkavat soveltaa niitä omassa työssään
 - "Siirretään idea meidän kontekstiin"
4. Mieli-pidejohtajien ja muutosagenttien vaikuttamistyö
 - Projektipäällikköjen ja siirtyvien työntekijöiden asiantuntijarooli
 - "Viedään hyvää sanomaa eteenpäin"

Lähiöuudistus toimeenpanijan silmin

7

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman työryhmän jäseniä haastateltiin touko- ja kesäkuussa 2002. Haastattelu oli luonteeltaan teemahaastattelu. Ympäristöministeriön osalta yksi haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna, jossa oli mukana neljä henkilöä. Kaksi ympäristöministeriön edustajaa haastateltiin erikseen, heistä toinen toimi Lähiöuudistus 2000 -työryhmän sihteerinä elokuuhun 2002 saakka. Lisäksi haastateltiin sosiaali- ja terveysministeriön edustaja, sisäasiainministeriön edustaja, Valtion asuntorahaston edustaja sekä Suomen Kuntaliiton edustaja, joka on työryhmän toinen sihteeri. Haastatellut henkilöt on mainittu liitteessä 3.

7.1 Lähiöuudistusohjelman haasteet

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman haasteiksi kunnissa nähtiin uusien menetelmien etsiminen lähiökehittämiseen. Tietoa toivottiin saatavan esimerkiksi siitä, millaiset mallit toimivat erikokoisissa lähiöissä. Erilaisina kehittämisalueina mainittiin ohjelmassa mukana olevat fyysinen parantaminen, sosiaaliseen rakenteeseen vaikuttaminen sekä kiinteistöjen ylläpidon kehittäminen ja kaupunkirakenne laajemmin. Aikaisemman lähiöiden rakennusten peruskorjauksen ja fyysisen ympäristön kohentamisen lisäksi tarvittiin uutta tapaa nähdä lähiökehittäminen, ja se näyttää toteutuneen. Asukastuvat omaksuttiin ARAn lähiöprojektissa toiminnan alueellisiksi tukikohdiksi. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman hankkeissa asukastuvat ovat olleet mukana ja lähtökohtaisesti.

Ohjelman tavoitteet nähtiin mukana olleiden eri tahojen näkökulmista tärkeinä ja relevantteina; niiden koettiin sopivan kaupunkipoliittisen kehittämisen linjaan Suomessa. Jatkossa huomiota toivottiin kiinnitettävän nykyistä enemmän vanhojen alueiden kilpailukykyyn, esteettömyyteen ja tietoverkkojen rakentamiseen. Lähiöiden toiminnallista kytkeytymistä muuhun kaupunkirakenteeseen painotettiin, ja tämä olikin yksi ohjelman toimintalinjan teemoista. Asuntojen suurentaminen ja asuntorakenteen monipuolistaminen ovat mahdollistaneet paremmat alueelliset palvelut. Olemassa olevan asuntokannan tiivistäminen nähtiinkin haasteena. Kuntien kannalta seuraavat teemat koettiin tärkeiksi: asuntopolitiikan näkökulma, elinympäristön laatu, suuret asuinalueet ja niiden vetovoima sekä kehitettyjen mallien vakiinnuttaminen. Painotettiin myös, että kyse on sellaisten kehitysprosessien hallinnasta, joista monet ovat alueiden ulkopuolisia tekijöitä.

Lähiöuudistuksessa mukana olleet lähiöt olivat kooltaan pieniä, joten Helsingin projektin keskeyttämistä alkuvaiheessa harmiteltiin. Helsingin kaupungin laaja-alainen panostaminen lähiökehittämiseen mainittiin. Kysymys, puhutaanko alueista vai lähiöistä tuntuu olevan ajankohtainen. Kunnissa tarvitaan laajempaa kuin lähiötyötä, joka ei ole erillinen lohko. Kunnissa asioita nähtiin katsottavan liian usein rahoituksen, eikä tavoitteiden kautta, jolloin kokonaisuudet voivat hämärtyä. Kehityssuunta nähtiin sikäli parempana, että kun aiemmin kaupungit kehittivät vain keskustojaan, alkavat katseet nyt suuntautua koko kaupungin kehittämiseen. Kahdessa haastattelussa tuotiin esille, että pelkästään Suomen lähiöalueiden asunnoissa on kiinni merkittävä varallisuus, joka on eräiden arvioiden mukaan jopa 27 prosenttia koko Suomen kansallisvarallisuudesta.

7.2 Katsaus projektien saavutuksiin

Alkukesästä 2002 haastateltujen oli vielä vaikea nähdä projektien tuloksia. Ohjelmaa luonnehdittiin moni-ilmeiseksi kokonaisuudeksi, jossa on saatu alulle monipuolista toimintaa. Hankkeissa nähtiin tapahtuneen paljon ja ne näyttivät olevan hyvässä vedossa: ”halua on, osaavat edetä, kaikki ei mene raporttien kautta, alueiden oma dokumentointi tärkeää vuosiraporttien lisäksi, kunnat verkostoituneet keskenään, innostunut ilmapiiri, kuntien toiminta ollut hyvää”. Paavo Viirkorven vetämät kehittämisseminaarit koettiin motivoiviksi myös tässä joukossa. Uusista avauksista mainittiin esimerkkeinä asumisneuvonta sekä toimintojen kirjon lisääntyminen.

Tulosten saavuttaminen vaatii kuitenkin työtä, eikä innostuminen riitä. Yhdyskuntatyyppinen työote koettiin tarpeellisenä, mutta epäiltiin, tavoittaako se vain muutenkin aktiivisia ja jäävätkö syrjäytyneet ulkopuolelle. Pohdittiin myös, ovatko raportoidut tulokset tämän ohjelman ansiota, vaan jonkun muun väliin tulevan tekijän vaikutusta. Näkemys oli pääosin se, että vauraat kunnat hoitavat lähiöasiaa joka tapauksessa. Porin hankkeen todettiin olevan omaa luokkaansa useassa haastattelussa, koska siinä on päästy pureutumaan rakenteellisiin ongelmiin. Myös Kuopiossa pitkään tehty hyvä työ, Iisalmen vahva panostus ja Tampereen malli mainittiin.

Kriittisesti kysyttiin, vaikuttaako talustilanteen paraneminen eivätkä itse projektit, miten saadaan kiinteistöjen omistajat mukaan, miten saadaan eri hankkeet tukemaan toisiaan tai millainen on mallien levitettävyyden todettiin myös, että hissejä ei ole saatu aikaiseksi tarpeeksi paljon, mutta monella alueella vuokratilat alkavat olla kunnossa. Ylipäätään merkille pantiin sinnikkyys ja luovuus. Alku nähtiin lupaavana, mutta huoli jatkosta syntyi, kun pohdittiin ulkopuolisen resursoinnin loppumista aikanaan. Lähiöuudistusohjelmahan mitoitettiin hallituskauden ajalle.

7.3 Yhteistyö ministeriöiden, Kuntaliiton ja ARAn kesken

Ohjelman toimeenpanijoiden välillä on ollut yhteistyötä vähänlaisesti, mutta silti yhteinen tarkastelu ja keskustelu lähiötyöryhmässä koettiin hyvin tarpeelliseksi. Ministeriöt lähtivät helposti mukaan ohjelmaan – jokaiselle löytyi jotain. Ohjelma on koettu ”matalasti organisoiduksi”. Pulmalliseksi koettiin, että ministeriöissä on liian vähän tietoa kuntien toiminnasta. Sisäasiainministeriön näkökulmasta yhteistyö on ollut toimivaa siksi, että kaupunkipoliittinen yhteistyöryhmä toimii ja siinä on lähes samat ihmiset kuin lähiötyöryhmässä.

Toimivaksi havaittiin malli, jossa ympäristöministeriö hankki Kuntaliitosta erityisasiantuntijan työpanosta lähiöuudistushankkeen koordinointiin 16 800 eurolla vuodessa, joskin puolet vähemmän kuin edellisen ohjelman aikana, jolloin summa oli 33 600 euroa vuodessa.

Valtion asuntorahaston rooli ohjelmassa oli suunnitellusti pienempi, sillä pelkkään perusparannustoimintaan haluttiin etäisyyttä viisi vuotta kestäneen ARAn ohjelman jälkeen. ARAn avustukset ovat olleet enemmän rahoitusinstrumentti, jota kautta on ohjattu korjausavustuksia ja lainoitusta kohdealueille. ARAssa on toiminut oma työryhmä, joka liittyy lähiöuudistustyöryhmän työhön.

Yhteistyöhankkeiksi tarkoitettujen lähiöprojektien jäivät sivuun lähiöuudistusohjelmasta. Myös mukaan valituissa rahoitetuissa hankkeissa olisi tullut olla enemmän yhteistä. Yleisempänä ongelmana on ollut, että kukin ministeriö oli liiaksi kiinni omissa hankkeissaan, mikä haittasi kokonaistavoitteiden toteuttamista. Yhteisten tavoitteiden ohuutta on paikannut lähiötyöryhmässä käyty aktiivinen keskustelu sekä tietojen vaihto. Erityisesti tämä näkyi viimeisen toimintavuoden aikana työryhmän loppuasiakirjan valmistelussa ja siihen liittyvässä keskustelussa.

7.4 Mikä on kangerrellut?

Toteutuksen ongelmia havaittiin sekä kuntatasolla että ministeriöiden, Kuntaliiton ja ARAn välisessä toiminnassa. Lähiöuudistusohjelman resursoinnin nähtiin olleen liian pieninä palasina ja ohjelman liian kevyesti johdetun siihen nähden, että projektit mainittiin sekä hallitusohjelmassa että ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön laatimissa hallituskauden mittaisissa strategioissa. Ministeriöissä henkilöiden työaika oli varattu ohjelmaa varten vain marginaalisesti. Lähiöuudistustyöryhmän sihteerien panos koettiin sekin liian kevyeksi johtuen siitä, että vain pieni osa heidän työpanoksestaan osoitettiin ohjelmaan. Henkilöstövaihdokset ovat nekin tuntuneet muutaman vuoden mittaisessa ohjelmassa. Selityksenä on, että ohjelma oli suhteellisen pieni, eikä se ole ollut toimeenpanevien tahojen pääprioriteetti. Ministeriöt näkivät yksiselitteisen hyvänä, että Kuntaliitto ja ARA olivat mukana ohjelmissa.

Kunnilla oli hakuvaiheessa kuusi viikkoa aikaa tehdä hakemus, mikä johti kritiikin mukaan traditionaaliin toimenpiteisiin; sosiaalipoliittisesti matalaan tavoitetasoon sekä liian paikallisiin ja korjaaviin toimiin. Kysyttiin myös, miksi koulut eivät olleet mukana paikallisissa hankkeissa. Parempi integrointi vaatii kuntatasolla lähiökehittämisen sitomista paikallisiin strategioihin ja kuntarahoitusta.

Ohjelman suunnittelussa olisi tullut käyttää enemmän taustatietoja ja tutkimuksia. On kuitenkin mainittava, että Tuomas Eskola teki etukäteen paljon selvitystyötä ja Markku Lankisen alueindikaattoreihin pohjautuvia tutkimuksia oli käytettävissä. Edellä tuli jo esille, että kuntien yhteistyöhankkeet jäivät marginaaliin, liittymistä toisiin ohjelmiin ei käsitelty (Urban) ja aluekeskusohjelman kytkennät alkoivat löytyä vasta ohjelman loppuvaiheessa. Sisäasiainministeriön rahoittamat hankkeet ovat olleet osa aluekeskusohjelmaa.

Valtakunnallisesti katsoen puutteita löydettiin alueiden ja maankäytön suunnittelusta, jotka perustuvat liian paljon yleiseen tuntumaan, eikä parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon. Ei pitäisi pitäytyä vain lähiökohtaisessa tarkastelussa, vaan laajemmin yhdyskunnissa. Liian vähän on mietitty, miten lähiöasioita viedään alaspäin, miten muut paikkakunnat asiaan liittyvät tai miten olemassa olevaa verkostoa kehitetään. Tanskassa on kaupunkisuunnittelussa panostettu korkeamman tason yhteistoimintaorganisaatioihin. Suomessa asiat ovat hajallaan ja pilkotuina liian pieniin rahoitusosuuksiin, jolloin hallinnon kulut kasvavat. Kysyttiin, onko kaupunkisuunnittelun ja yhdyskuntien kehittämisen strategia Suomessa loppuun asti mietitty?

Lähiökehittämisen ideaa ei haastateltujen mukaan ole aina ymmärretty. Onko kyse kaavoituksen kysymyksestä vai lähiökysymyksestä? Mikä voisi olla ympäristökeskusten rooli? Riittääkö informaatio-ohjaus? Asumisen heikko asema nähtiin ongelமாகsi valtakunnan politiikassa, jolloin lähiöt jäävät yhä enemmän marginaaliin. Ongelmaa syventää sektoroitunut hallinto joka tasolla. Lähiötutkimuksen roolia toivottiin jälleen vahvemmaksi. Katseet tässä suuntautuivat yliopistoihin ja ympäristöministeriöön.

7.5 Mitä on opittu?

Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa on kyse laajoista yhteiskuntapoliittisista tekijöistä, joihin voidaan yhdellä viranomaisohjelmalla vaikuttaa vain rajallisesti. Näky lähiöiden kehityssuunnasta on siten vaikea määrittää, koska yleistä, yhtäläistä ja riittävän konsensuksen saavuttavaa reseptiä on vaikea löytää.

Lähiöuudistustyöryhmän jäsenistä useimmat olivat sitä mieltä, että ministeriöiden ja kuntien välisten sopimusten olisi tullut olla yhtenäisiä ja rahoituksen yhdestä lähteestä monivuotisella päätöksellä. Nythän menettely oli se, että viisi ministeriötä teki sopimukset rahoituksesta vuosittain kuntien kanssa. Tässä on huomattava, että kaikki eivät olleet asiasta samaa mieltä. Perusta hyvälle lähiökehittämiselle

on luotu, joskin toiminta nähtiin melko yllätyksettömänä. “Lähiökehittäminen ei ole “seksikäs aihe”, “toiminta on ollut aika rutiinia” ja “ei poliittisia intohimoja, mutta tärkeitä asioita”. Näin toiminta-aluetta kuvattiin. Haasteeksi osoittautui hyviksi havaittujen toimintamallien juurruttaminen sekä paikallisella tasolla että valtakunnallisesti asuntopolitiikassa. Myös tiedottaminen nousi kehittämiskohteeksi.

Kunnissa tulisi haastateltujen mukaan panostaa kokonaisvaltaiseen suunnitteluun, rakennusten ylläpitoon, palvelujen kehittämiseen sekä lähiökehittämisen kytkemiseen liikenne- ja suunnittelustrategioihin. Myös sen huomioiminen nähtiin tärkeänä, miten ihmiset asuvat olemassa olevassa asuntokannassa. Kiinnostus on ollut liiaksi uudistuotannossa. Projektien toiminta-aika havaittiin liian lyhyeksi mallien luotettavaan testaamiseen. Koulutus koettiin tärkeäksi elementiksi, joka näkyi selvästi myös kunnilta saadussa palautteessa. Tutkimus sekä arvioinnin ja tietopohjan vahvistaminen nousivat niin ikään alueiksi, joihin tulee jatkossa panostaa.

Haastatteluissa kysyttiin, mikä on kaupunkien yhdyskuntapoliittinen välineistö. Nyt tämä välineistö nähtiin liian suppeana. Tulema oli, että tarvitaan elinkeinopolitiikkaa, työvoimapolitiikkaa sekä yliopistollista kaupunkitutkimusta. Sosiaalipoliittinen kokemus, sosiaalityön rooli ja kuntoutus nähtiin liian marginaalisiksi käsillä olevassa kokonaisuudessa. Urban -yhteisöaloite mainittiin kiinnostavan monialaisena ja Helsingin kaupunkikohtainen panostus moniammatilliseen lähiökehittämiseen merkittävänä (näistä enemmän, ks. Sculman & Bäcklund 2000; 2003).

Ilmenneistä pulmista johtuen voi esittää kysymyksen, pitäisikö valtakunnallisen ohjelman lähtöä nykyistä korkeammalta tasolta liikkeelle. Nyt tulisi viimeistään pohtia, missä tilassa Suomen lähiökehittäminen on. Yksi vaihtoehto on kytkeä se osaksi kaupunkipoliittista työtä, jota lähiöuudistusohjelma osaltaan jo on. Ruotsissa suurkaupunkipolitiikassa on samat sisällöt, mutta isommat volyymit. Suomessa painottuvat alueiden kilpailukyky ja aluekeskukset, jolloin sosiaalisten kysymysten käsittely jää varsin ohueksi ja toimet nimellisiksi. Onko niin, että ensin tulee luoda kaupunkipoliittiset tavoitteet ja sitten hankkia resurssit, eikä toisinpäin? Kuntaliiton rooliksi nähtiin parhaiden käytäntöjen kehittäminen ja edistäminen. Ministeriöillä ohjausinstrumentteina suhteessa asettamiinsa tavoitteisiin ovat puolestaan informaatio ja rahalliset resurssit.

Haastatteluissa painotettiin seudullista tarkastelutapaa ja esitettiin organisointimallia, jossa eri tahot ja asuntojen omistajat ovat suoraan mukana ohjelmassa. Kysyttiin, tarvitaanko jatkossa uutta ohjelmaa vai onko niin, että toimintatavat ovat jo olemassa. Rahoituspohjan monipuolistaminen varmistaisi osaltaan resursseja sekä niiden suuntautumista tarkoituksenmukaisesti.

Kokoavia johtopäätöksiä

Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa toteutettiin hyvin erilaisia ja paikallisesti erilaisissa kehityskaarissa edenneitä projekteja. Kuntien hankkeiden erilaisia kehityskaaria ei tässä kuitenkaan arvoteta. Aineistossa tuli esille, että jokaisessa kunnassa on eletty tiettyjä oppimisvaiheita. Esimerkiksi Porissa toteutettiin ensimmäinen lähiöhanke 1970-luvulla ja tuohon aikaan käynnisteltiin ensimmäisiä yhdyskuntatyön kokeiluja esimerkiksi Hervannassa. Lähiöuudistuksen projektikunnista 1980-luvulla lähiökehittämistä tehtiin edellisten lisäksi ainakin Iisalmessa, Kokkolassa ja Oulussa. Jollekin kaupungille lähiöuudistushanke oli ensimmäinen lähiöprojekti. Kehittämisen pituutta tärkeämpää on lähiöuudistushankkeissa ollut kokemusten vaihto sekä järjestetyt ohjausseminaarit ja koulutus.

Seuraavassa lähiöuudistusohjelmaa ja sen alahankkeita tarkastellaan arviointikriteereihin suhteutettuna. Tämän jälkeen arvioidaan, millaisia hyviä käytäntöjä ohjelman myötä on kehitetty. Lopuksi tarkastellaan kysymystä, miten saatujen kokemusten ja olemassa olevan tiedon pohjalta lähiökehittämistä tulisi Suomessa suunnata.

8.1 Johtopäätöksiä suhteessa arviointikriteereihin

1. Tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden fokus, laatu ja tasot

- Millaisia tuloksia ja vaikutuksia on saavutettu suhteessa seuraaviin ulottuvuuksiin:
 - o asiakastaso
 - o verkostotaso
 - o palvelujen taso
 - o mallien juurtuminen

Projekteissa on selvimmin ollut osoitettavissa asukastupien kävijämäärät ja erilaisiin toimintamuotoihin osallistuneiden määrät. Joissakin hankkeissa, kuten Kouvolassa ja Kuusankoskella, on osoitettu työllistettyjen määrät ja muualla projekteihin työllistetyt. Vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta osallistuminen järjestettyihin toimintoihin on ollut vilkasta, joten tarjotut mahdollisuudet ovat perustuneet paikallisesti havaittuun tarpeeseen (vrt. kriteeri 3.). Sen sijaan asukkaiden aktivoiminen osallistamisen perinteisin keinoin erilaisiin suunnitteluryhmiin ja foorumeihin on ollut jo vaativampi tavoite. Tätäkin vaikeampaa on ollut saada asukkaista aktiivisia toimintojen ylläpitäjiä, joskin pari asukasyhdistystä jatkaa lähiöuudistushankkeen jälkeen asukastupien toimintaa. Yksilötason interventoiden vaikuttavuuden arviointi ei ollut tämän arvioinnin tutkimuskysymyksenä, eikä se olisi ollut arviointiin varatulla resurssilla toteutettavissa. Projektien tekemien osallistujakyselyjen ja projektivastaavien haastattelujen mukaan yksilöitä ja ryhmiä tukevat toimet on koettu tarpeellisiksi. Ne asukkaat, jotka ovat niihin osallistuneet, ovat niistä myös hyötynneet (vrt. Karisto & Karjalainen 2000).

Hankkeissa on verkostoiduttu runsaasti ja luotu paikallisia monitoimijaisia kokonaisuuksia. Kuten aiemmin todettiin, on erilaisia toimijakombinaatioita ja kumppaneita niin paljon, ettei niiden luetteleminen kuntakohtaisesti ole tarkoituksenmukaista. Paikallisesti hallintokunnista asuntotoimi ja tekninen toimi ovat olleet aktii-

visesti mukana, samoin kiinteistöyhtiöiden isännöitsijät ja huoltoyritykset. Joissakin tapauksissa sosiaalitoimi on ollut aktiivinen toimija, mutta ottaen huomioon lähiöuudistusohjelman ja projektien tavoitteet, on sosiaalista kehittämistä tehty paljon ilman kyseisen hallintokunnan mukana oloa. Kolmannen sektorin toimijoita on ollut mukana runsaasti, mikä kertoo ennakkoluulottomasta tavasta koota yhteen ne panokset, joita tavoitteiden saavuttaminen vaatii. Oppilaitosyhteistyötä on tehty poikkeuksetta paljon kaikissa hankkeissa liittyen työharjoitteluun, opinnäytetöihin, selvityksiin ja tutkimuksiin. Käyttämättömiä mahdollisuuksia on sen sijaan jäänyt kulttuuri- ja liikuntatyön saralle.

Projekteissa on kokeiltu uudentyyppisiä ja monipuolisia toimintamalleja ja palveluja, joita ei peruspalvelutuotannossa ole voitu tuottaa. Esimerkiksi asukastuvat ovat toimineet yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden ja palveluntuottajien kanssa. Alueiden fyysinen ilme on kohentunut käynnistyneiden remonttitoimien johdosta. Projektien interventioiden osuutta ei raportoinnissa eritelty riittävästi. Näin on mahdotonta sanoa, mikä yksittäisen projektin osuus kokonaisuudessa on lopulta ollut. On varmasti niin, että kohdealueella olisi parannettu ympäristöä ja liikenneturvallisuutta ilman lähiöuudistusprojektiäkin. Projektien aloitteesta ja ajamana moni kehityskulku on kuitenkin saanut alkunsa, toteutus on nopeutunut ja prosesseihin on voitu samalla lisätä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia.

Strategista kytkeytymistä laajempiin kokonaisuuksiin on sitäkin tapahtunut, osin jopa vakuuttavalla tavalla. Projektien loppuvaiheessa ja vielä vuoden 2004 puolella on nähty, että uusia toimintamalleja on pystytty vakiinnuttamaan normaalityötoiminnaksi yllättävän laajasti.

2. Innovatiivisuus

- Paikallisesti uusi tai ennen kokeilematon toimintatapa
- Uudenlaiset avaukset työmenetelmien, toimintatapojen, asiakkaiden tavoittamisen, yhteistoiminnan, verkostoitumisen tms. kannalta
- Innovaatiot ja niiden vakiinnuttaminen

Uudenlaisia työmalleja on kehkeytynyt jokaisessa hankkeessa. Kokonaisvaltaisista innovaatioista on ollut kyse vain muutamassa tapauksessa, mutta paikallisesti monella mallilla on lisäarvoa. Laajempaa lisäarvoa löytyy, kun lähiöuudistuksen kokonaisuudesta kategorisoidaan sellaisia osioita, joita kehittämällä löydetään valtakunnallisesti sovellettavia teemoja ja hyviä käytäntöjä (ks. luvut 5.1, 8.3 ja 8.4). Sellaisina voi mainita lähiöiden kilpailukykyyn tehostamisen kokonaisvaltaisoin toimenpitein, vuokra-asuntojen käyttötarkoitusten muutokset, mallit suunnittelukäytäntöjen uudistamiseksi, asumisneuvontatyön mallit, isännöintityön toimenkuvan laajentamisen sekä lähiökoordinaattorityön mallin.

3. Sosiaalinen relevanssi ja syrjäytymisen ehkäisyn relevanssi

- Toiminnan tarkoituksenmukaisuus: kohderyhmien ja alueellisiin tarpeisiin vastaaminen
- Keinojen, välineiden ja toimintatapojen mielekkyys suhteessa tuloksiin (erityisesti asukaslähtöisyys)
- Välineiden, menetelmien ja toimintatapojen puhtaus suhteessa ongelmaan: mitä niistä tiedetään ja onko tietoa käytetty hyväksi?

Asukaslähtöisyys on ollut keskeinen tavoite hankkeissa. Asukkaiden edustajia on ollut projektien ohjausryhmissä ja keskeisinä toimijoina. Näyttää kuitenkin siltä, että asukasystävällisyyttä edustavat melko harvat aktiivit. Toimintamuotojen alueellinen ja sosiaalinen relevanssi on kaikista arviointikriteereistä toteutunut parhaiten. Paikallisiin tarpeisiin on kehitetty sellaisia toimintamuotoja, jotka vastaavat väestörakennetta tai ilmenneitä ongelmia. Ongelmalähtöisyydestä huolimatta projektit ovat pohjautuneet positiivisen imagon avulla työskentelyyn, jolloin on saavutettu luotta-

mus asukkaiden keskuudessa. Hankkeet eivät myöskään näytä leimautuneen itse tai leimanneen alueita. Helsingin lähiöprojektissa käytetty ilmaus “positiivisesta diskriminaatiosta” on kuvaava tämäntyyppiselle toimintaotteelle. Ajatuksena on, että siirretään väestömäärään nähden suhteellisesti enemmän voimavaroja kortteleihin, joiden asukkailla on muiden alueiden asukkaita suuremmat tarpeet.

Lähiöuudistusohjelmassakin on pyritty toimimaan saman periaatteen mukaisesti. Sosiaaliseen kehittämisen, syrjäytymisen ja osallistamisen teemaan liittyviä toimintamuotoja on ollut monenlaisia. Toimenpiteet ovat kohdentuneet paikallisten vaatimusten mukaisesti ja työt on tehty intensiivisesti. Tehdyn työn purevuus suhteessa ilmenneisiin ongelmiin herättää kuitenkin kriittisiä kysymyksiä. Ei ole merkkejä tai näyttöä siitä, että hankkeet olisivat pystyneet vaikuttamaan sosiaalisiin pulmiin. Asiaa ei kuitenkaan tule tarkastella näytön kysymyksenä, vaan sitä realiteettia vasten, että paikalliset projektit ovat tavoitteissaan ja toimissaan pyrkineet vaikuttamaan suuriin rakenteellisiin ongelmiin. Asukas- ja asuntotyyppirakentamiseen on vaikutettu, mutta suurempia haasteita ovat työttömyys ja laajemmin työmarkkinoihin liittyvät seikat, muuttoliike, erilaiset segregaatien muodot sekä talouselämään ja kilpailukykyyn liittyvät kysymykset.

Projektien suunnittelussa lähtökohtana on käytetty tietoa siitä, mihin on tarvetta suuntautua. On siis pureuduttu relevantteihin seikkoihin, mutta ei ole päästy ratkaisemaan pulmia tai vaikuttamaan asioihin riittävän ennaltaehkäisevästi. Käytetyt menetelmät ovat olleet puutteellisia. Mitä muuta olisi voitu tehdä? Kysymys tulee kuitenkin asettaa; miten olisi pitänyt toimia? Parhaiten ovat onnistuneet projektit, joissa on ollut luonteva ja toimiva kytkentä siihen hallintokuntaan, jonka alaan kehittämisen kohteena oleva asia kuuluu. Hyviä esimerkkejä on kaavoitukseen, kaupunkisuunnitteluun ja työhallintoon liittyvissä asioissa. Sosiaalitoimen heikko sitoutuminen projekteihin näkyy sosiaalisten tavoitteiden saavuttamisessa ja siinä, että tärkeimpiä kohderyhmiä ei ole tavoitettu tai työskentely ei ole rakentunut kestäväälle pohjalle. Puutteita on ollut siinä, miten kehittämistyö ja menetelmien toimivuuden testaaminen on omaksuttu toimintatavaksi. Pelkkä tekeminen ja mahdollisuuksien tarjoaminen on riittämätöntä, jos pyritään palvelukäytäntöjen muutokseen. Jälleen kerran on mainittava, että positiivisia poikkeuksia tässäkin on ollut.

Verrattuna edelliseen lähiöuudistusohjelmaan on sosiaalisessa ja toiminnallisessa kehittämisessä kuitenkin menty eteenpäin. Edellisellä kaudellahan tähän ei ollut lainkaan resursseja, elleivät kunnat niitä itse osoittaneet. Tässä mielessä käsillä ollut ohjelma oli merkittävä eri mallien kokeilemisessa ja vastausten hakemisessa 2000 -luvun alun haasteisiin. Lähiöuudistusohjelma on antanut myös tärkeän signaalin paikallisesti ja kansallisesti siitä, että segregaatio ei saa edetä ja että lähiöitä asukkaineen ei ole jätetty oman onnensa nojaan.

4. Toimeenpano ja rakenteiden hallinta

- Organisoinnin & yhteistyön rakenne ja toimivuus
- Vastuiden selkeys
- Tavoitteiden kirjaamisen selkeys ja seurattavuus sekä raportoinnin selkeys
- Välineet seurata hankkeen etenemistä ja mekanismit muuttaa suuntaa tarvittaessa (itsearviointi ja muut seurannan työkalut)
- Aiempien hankkeiden kokemusten hyödyntäminen
- Hanketta ohjaavien keskeisten oletusten esipöytäkirja, esimerkiksi kirjallisuuteen viittaaminen ja tilastotieto

Projektien organisointitavat vaihtelevat nekin suuresti. Merkitystä on sillä, miten hankkeet on kiinnitetty kaupungin hallintokuntien työhön. Keinoina on käytetty erilaisia lähiötyöryhmiä, tai hankkeet ovat löytäneet muuten toiminnallisen paikansa kokonaisuudessa. Jotkut hankkeet olivat varsin löyhästi integroituja kunnan toimintoihin. Parhaimmillaan lähiöiden kehittäminen on muodostunut osaksi kaupungin budjettia ja vakiinnutettu tällä tavoin.

Tavoitteiden kirjaamisessa ilmeni puutteita, joskin vaihtelua hankkeiden välillä on. Joissakin tapauksissa on soruttu retoriikkaan jopa raportoinnissa, mutta parhaimmillaan tavoitteista on johdettu toimenpiteitä, jotka on vastuutettu ja joihin on järjestetty rahoitus. Tavoitteet eivät suoraan palvelleet hankkeiden omien arviointimittareiden rakentamista, mutta ne saattoivat toimia hankkeen ohjauksen työkaluina. Pulmaa ratkaistiin hankkimalla ulkopuolista tutkimusta etenkin asukaskyselyjen laatimiseen. Sen sijaan projektien itsearviointiin ei kiinnitetty huomiota paria poikkeusta lukuun ottamatta.

Hankkeiden loppuraportoinnissa ilmeni ongelma, joka liittyi tilattuihin ulkopuolisiin projektiarviointeihin. Projektien loppuraporteissa vain viitattiin ulkopuolisen arvioinnin olemassa oloon tai referoitiin sitä ainoastaan muutamalla lauseella. Tuloksia ja oppeja ei siten välttämättä käsitelty omakohtaisesti. Lähiöitä ja lähiökehittämistä koskevia selvityksiä ja tutkimuksia on käytetty melko vähän projektien lähtötietona, vaikka kuntien omia tilastotietoja onkin käytetty. Luotettiin paikalliseen kokemukseen siitä, millainen toiminta on tarkoituksenmukaista.

Katsottaessa ohjelmaa kokonaisuutena voidaan huomata, että toimenpiteet ovat olleet melko hajanaisia. Tilanne muistuttaa jollain tavalla edellisen lähiöuudistusohjelman tilannetta, jossa Viirkorpi (1997, 70) pohti, olisivatko määrätietoisemmin kehittämistyöhön suuntautuneet projektit ja menetelmälliset kokeilut tuoneet paremman hyötysuhteen käytetyille resursseille. Projektiosaaminen on kehittynyt noista ajoista, jolloin pelättiin, että projektitoiminnan ja kokeilujen levitessä kulovalkean tavoin oppimista ei pääse tapahtumaan ja samoja virheitä tehdään joka puolella. Vaikka projektiosaaminen ja -hallinta ovat kehittyneet, voidaan edelleen olla huolestuneita siitä, miten kehittämistyö omaksutaan toimintatavaksi. Yhtä lailla ongelma on siinä, miten malleista kiteytetään parempia palveluja ja suunnittelukäytäntöjä ja miten "osainnovaatiot" nivelletään osaksi toimintakulttuuria.

5. Taloudellisuus ja resurssien tarkoituksenmukainen käyttö

- Sosiaalisen pääoman lisääminen ja hyödyntäminen (verkostojen hyödyntäminen ja kumppanuudet)
- Resurssit suhteessa tuotoksiin

Taulukkoon 6 on koottu projektien rahoituksen koostumus vuoden 2003 osalta. Vuoteen 2002 verrattuna suurin muutos on Sosiaali- ja terveysministeriön tukemien hankkeiden rahoituksen mainittava pieneneminen vuonna 2003.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman, eli ministeriöiden panos on vaihdellut nimellisestä noin 4000 euron summasta 89 000 euron resurssiin vuonna 2002. Kumppanuuden ja sitoutumisen kannalta on kiinnostavaa tarkastella muun rahoituksen saraketta. Kiinteistö- ja huoltoyhtiöiden panostus on ollut toiminnallisen roolin lisäksi merkittävää myös taloudellisesti. Tämä on osoitus siitä, että uudenlaista näkökulmista katsottuna voidaan löytää yhteisiä intressejä ja tekemisen kohteita.

Verrattuna resursseihin lähiöuudistuksessa on tehty tavattoman paljon kokeilu- toimintaa ja näkyvyyttä lähiötyölle paikallisesti. Sama pätee sosiaalisen pääoman kumuloitumiseen ja erilaisten verkostosynergioiden syntyymiseen. Verkostoimalla on kyetty lisäämään sosiaalista, materiaalista, työpanoksiin liittyvää ja rahallista pääomaa huomattavasti budjetista luettavaa summaa suuremmaksi. Mallien kokeilemisen jälkeinen pääoman kokoaminen on tapahtunut kunnissa eri tavoin ottamalla hyviä malleja käyttöön. Laajemmassa mitassa oppeja on käsitelty lähiötyöryhmässä ohjelman loppupäätelmien valmistelussa (ks. liite 5). Arviointien myötä on toivottavasti luotu edellytykset tiivistää suomalaisen lähiökehittämisen opit. Parhaiten tämä varmistettaisiin erikseen tehtävällä meta-arvioinnilla.

Taulukko 6. Paikallisten projektien rahoitus (euroa) 2003.

Kaupunki	Kokonais-rahoitus	Lähiö2000	Kaupunki	Muu
Tampere	72 867	4 250 (SM)	68 617	
Pori	76 178	12 000 (YM) 9 500 (SM)	12 000	12 000 (YH, UPM-AS, VVO, SATO)
Kuopio	96 035	16 600 (STM)	55 544	23 305 (Kunnan työllisyysraha + asuntotoimen palkkamääräraha) 585 (muu)
Oulu	121 603	17 161 (STM)	84 586 19 856 (lähidemokratia-avustus)	-
Kajaani	72 000	42 000 (OPM)	-	30 000 (KOY Kajaanin Pietari)
Iisalmi	121 984	46 200 (STM)	75 784	-
Lappeenranta	67 332	45 700 (STM)	21 632	-
Kokkola	128 463	48 300 (STM)	66 240	- 11 857 (Taloheito Oy) - 1 686 (myyntitulot ym.) - 200 Lääninhallitus
Kemi	27 835	7 880 (YM) 12 075 (SM)	7 880	-
Forssa	110 700	-	33 210	44 280 (ESR) 33 210 (Hämeen liitto: maakunnan kehittämistäraha)
Kotka	129 800	16 800 (YM) 3 000 (OPM)	50 000 (MOMONE-CO -omarahoitusosuus) 5 000 (Pro Sunilalle)	10 000 (Kymenlaakson liitto) 45 000 (Euroopan komissio)
Lahti	75 000	40 000 (OPM)	35 000	
Järvenpää	49 961	36 900 (STM)	5 681	3 690 (Järvenpään mestariasunnott Oy) 3 690 (VVO)
Tripla (Kouvola, Kuusankoski, Lappeenranta)	90 000	-	12 000 (kunnat)	78 000 (ESR)

8.2 Lähiökehittämisen hyvät käytännöt

“Hyvät käytännöt” (“best practices”) on tullut käsitteenä näkyvästi esille viime vuosina Euroopan sosiaalirahaston hankkeiden siivittämänä. Käsite on yhtä aikaa itsestään selvä ja toisaalta epämääräinen. Voidaanhan ajatella arkikielisesti, että hyvä käytäntö eroaa huonosta käytännöstä. Näin hyvät saataisiin esille löytämällä huonot sekä analysoimalla eroavaisuuksia. Käsitteen tultua politiikka- ja ohjelmakieleksi sitä on syytä pohtia tarkemmin. Tässä riittää hyvän käytännön määrittämi-

nen prosessiksi tai toimintatavaksi, jossa on huomioitu sosiaalinen innovaatio, levitettävyyden, hyödynnettävyyden ja tuloksellisuus. Erityisesti on painotettava sosiaalisen innovaation luonnetta uudenlaisten käytäntöjen, yhteistyösuhteiden ja rakenteiden kehittämisenä.

Lähiökehittämiseen sovellettuna haaste liittyy kehittämissuhteiden laadun parantamiseen laaja-alaisesti. Hyvissä käytännöissä on kyse paitsi tuloksekkaista toimintamalleista, niin myös erityisesti toimintatapojen ja säännönmukaisen toiminnan muutoksesta, toiminnallisten suhteiden uudelleen järjestymisestä ja resurssien uudeltaisesta kohdentamisesta. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman tapauksessa haaste kiertyy siihen, mitä edellä on puhuttu toimintamallien strategisesta kytkeytymisestä emo-organisaatioon. Toiseksi kysymys liittyy lähiökehittämisen valtakunnalliseen ohjaukseen ja resursointiin. (Satakunnan TE-keskus 2003, 27.)

Seuraavassa lähiökehittämisen hyviä käytäntöjä pyritään paikantamaan konkreettisemmin. Hankkeissa kehitettiin toimintamalleja, joilla on sovellusarvoa laajemmin. Osa hankkeista kohdistui segregaan, syrjäytymiseen ja yhteiskunnan rakennemuutoksen kannalta keskeisille alueille. Lähiöalueiden kilpailukykyä kyettiin kohentamaan, seutukunnallisia asumiseen liittyviä malleja kehitettiin ja tyhjien aravavuokra-asuntojen ongelmiin löydettiin ratkaisuja. Niissä hankkeissa ja osaprojekteissa, joissa työskenneltiin lähellä ihmisten arkea, onnistuttiin luomaan elämänhallintaa lisääviä ja osallisuutta edistäviä välineitä.

Intensiivisten sosiaalisen kehittämishankkeiden tärkeys on ollut siinä, että voitiin arvioida, mikä merkitys on sosiaalisella kehittämisellä lähiöissä. Vastaavasti oli tärkeää arvioida, miten ympäristön toimivuutta kohentamalla ja suunnittelukäytäntöjä uudistamalla voidaan vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lähiöiden kehityssuuntiin. Paikalliset vuokratulo- ja huoltoyhtiöt sekä isännöitsijät ovat olleet toiminnallisissa rooleissa sekä paikoin rahoittajana. Löytyi myös merkittävää näyttöä siitä, miten kunta- ja seutukunta-kohtaisesti lähiöiden ja yhdyskuntien kehittämiselle on luotu strategisesti vahva asema. Seuraavassa mukana olleet projektit on profiloitu kolmeen luokkaan, jotka kuvastavat hankkeiden ja niitä toteuttaneiden kuntien strategista sitoutumista lähiökehittämiseen.

Lähiöuudistuksen hankkeiden profilointi:

1. Suuren volyymin hankkeet, jotka ovat vakiintuneet kaupunkien eri hallintokuntien (strategia)työhön ja joille ulkopuolinen rahoitus on ollut pikemmin lisäresurssi kun edellytys (Pori, Tampere, Kuopio, Oulu).
2. Kaupunkikohtaisia toimintamalleja hakeneet hankkeet, joilla oli kohtuullinen asema taustaorganisaatioissa ja joiden taustalla on lähiökehittämisen perinne (Iisalmi, Lappeenranta, Kemi, Kokkola).
3. Asuinaluekohtaiset kehittämissuhteet, joiden kumppanuussuhteet olivat pääosin paikallisia tai asuinaluekohtaisia. Näissä hankkeissa kehitettiin innovatiivisia, edellisiä pienemmän mittakaavan toimintamalleja. Malleja on vakiinnettu tai toimintaa jatkettiin muuten (Kajaani, Forssa, Kotka, Järvenpää, Kouvolan & Kuusankoski, Lahti).

Lupaavimmat kehityslinjat

Lupaaviksi jatkokehittelyn kohteiksi ja orastaviksi hyviksi käytännöiksi rakentui viisi kategoriaa, jotka on muodostettu Lähiöuudistus 2000 -ohjelman toiminnallisista osioista. Hankkeita tai lähiöuudistusohjelmaa ei ollut sen mukaan organisoitu, mutta työssä mukana olevat elementit paikantuvat niihin mielekkäällä tavalla:

1. Asukastupatoiminta, joka sisältää ryhmäaktiiviteetteja, tiedottamista, tietoyhteiskunnan mahdollisuuksia ja palvelujen tuottamista monitoimijaisesti.
2. Kaupunkisosaalisen uudet mallit.

3. Asumisneuvojatyö, palveleva isännöinti sekä kiinteistöjen ja asuinympäristön jatkuvan kunnossapidon periaate.
4. Rakennusten ja fyysiseen ympäristön perusrantaminen ja (osallistavien) suunnittelukäytäntöjen kehittäminen.
5. Strategisesti perusteltu lähiöiden ja yhdyskuntien kehittäminen.

Saatujen kokemusten nojalla on melko selvää, mihin suuntaan toiminnallisesti ja työmallien osalta kannattaa edetä. Tiivistämällä hyviä palvelukäytäntöjä edelleen arviointitutkimusten pohjalta (meta-arviointi) voidaan koota opit suomalaisesta lähiökehittämisestä siten, että nähdään miten kehittämistyötä, palvelujen organisoimista ja peruspalveluja tulee suunnata valtakunnallisesti. Hyvien käytäntöjen suurin haaste on kuitenkin organisatorinen; miten tavoiteltavat kehityssuunnat määritellään, keillä on valtaa tehdä se ja kuka uudistuksia rahoittaa. Toinen haaste on uudenlaisten ja usein parempien toimintatapojen perusteleminen toimijoille.

8.3 Lähiökehittämisen jatkohaasteet

Lähiöiden kehityssuunnat, palvelutarpeet ja kaupunkipolitiikka

- Lähiöiden, kaupunkien ja seutukuntien kehityksen ennakointi niin, ettei kaupunkipolitiikka ole pelkästään reagointia havaittuihin ongelmiin.
- Integroitu kaupunkipolitiikka: huomioidaan alueellinen kilpailukyky, yritysten vaateet ja asukkaiden hyvinvointi toisiaan täydentävinä tekijöinä.
- Kehittämistoimia suunniteltaessa tulee erottaa, mitä voidaan saada aikaiseksi projektityöllä, mikä vaatii laajapohjaista strategista työskentelyä ja millaisin mekanismein rakenteelliset seikat vaikuttavat.
- Edellisiin viitaten; voiko lähiöprojekti olla syrjäytymistä ehkäisevä interventio ilman, että sillä on asiaan tarvittavaa legitimitettä, osaamista ja taustaorganisaatioiden varauksetonta tukea?
- On erotettava, että on olemassa hyviä projekteja, hyviä organisaatioita ja kehittämisen konteksteja. Pelkkä hyvä projekti ei riitä tuottamaan sosiaalisia innovaatioita ja hyviä käytäntöjä.
- Kaupunkitilaa ja asuinympäristöä ei ole huomioitu sosiaalipoliittisissa ohjelmissa hyvinvoinnin osatekijänä riittävästi (esimerkiksi kansallinen sosiaalialan kehittämisohjelma, jossa tosin tuettu asuminen huomioitu asianmukaisesti).

Kriittisiä kehityskysymyksiä

- On tuotettu työtapoja, joiden “syrjäytymisrelevanssi” ja “alueellinen relevanssi” ovat korkeita, eli toimet ovat vastanneet paikallisiin kehittämistarpeisiin ja ongelmiin. Haasteena on näiden mallien “uloskirjoittaminen”, vaikuttavuuden osoittaminen ja hyödyntäminen.
- Tehostetun työn merkitys ja interventiot: työmallit, joilla saavutetaan vaikuttavuutta, ovat niin kalliita, että niitä ei voi sellaisenaan ajatella perustyöksi → miten näistä hiotaan hyviä käytäntöjä?
- Kun joissakin käytännöissä on tuettu huono-osaisten ihmisten asumista ja ehkäisty häätöjä, niin vastaavasti toisaalla on tyhjennetty vuokrataloja ja muutettu ne omistuspohjaisiksi asunnoiksi. Jossakin on puolestaan tarkennettu asukavalintojen kriteereitä ja pyritty näin ehkäisemään asumisen häiriöitä. On huomattu, että erilaisten interventioiden seurauksena sosiaaliset ongelmat ja asumisen pulmat siirtyvät vuokrataloalueille, jotka eivät ole lähiökehittämisen kohteina. Mikä logiikka ja käytäntö toimii missäkin parhaiten? Mihin eri toimenpiteillä tähdätään? Ketkä hyötyvät?
- Tietoyhteiskunnan teema ei ole tuottanut ohjelman tavoitteeksi asetettuja päämääriä kuin osittain. Tietoyhteiskunnan ja paikallisen kehittämisen näkökul-

masta on huomattava, että kaupallisesti syntyvät innovaatiot leviävät helposti ilman yhteiskunnan ohjelmallista tukea. Sen sijaan erilaiset lähiöiden kehittämishankkeet ja kansalaislähtöiset tietoyhteiskuntasovellukset vaativat ulkopuolista resursointia. Keskeisenä arvopohjana tämäntyyppisissä hankkeissa on kansalaisten aktiivinen ote tulevaisuuteensa ja elinympäristönsä kehittämiseen. Näkemys “täyden kansalaisuuden” toteutumisesta edellyttää yhteisön jäsenten osallistumista julkiseen elämään laajemmassa mielessä kuin poliittisten järjestelmien kautta. Tähän liittyviä riskejä puolestaan ovat erilaiset osattomuudet tietoyhteiskunnan rakenteista, jotka voivat kasaantua niin yksilö- kuin alueta-soilla. (Talkoilla tietoyhteiskuntaan 1999)

- Erilaisten valtakunnallisten moniammatillisten yhteistyökokeilujen (kuntouttava työtoiminta, yhteispalvelupiste, työvoiman palvelukeskukset) myötä on tehty keskustelunavauksia sosiaalityön rooleista erilaisilla rajapinnoilla. Sekä julkisten palvelujen että kehittämishankkeiden arviointien pohjalta tehtyjen johtopäätösten valossa on selvää, että sosiaalityöltä odotetaan uudenlaisia avauksia syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä erilaisten inklusiovoimien yhdistämisessä. Erityinen haaste on, miten toimintakontekstit ja asuin ympäristö voidaan huomioida moniammatillisessa palvelutuotannossa. Arviointitutkimuksissa on keskitytty liian yksiviivaisesti tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin lopputulemina. Tehtyjen interventoiden arvioinnin lisäksi tulisi huomioida, mitkä menetelmät vaikuttavat, keiden kohdalla, millaisin prosessein ja mekanismein sekä millaisissa olosuhteissa.

Mitä jatkossa?

- Tulee nostaa esille muutama lähiökehittämisen linja, jonka vaikuttavuudesta on näyttöä sekä tuottaa niistä hyviä käytäntöjä huomioiden laajemmat rakenteelliset tekijät ja tutkimuskirjallisuus (opit aiemmasta kehittämisestä). Tämä voisi olla lähiöuudistus 2000-ohjelman jälkeinen meta-arviointityö, joka ohjaisi lähiökehittämisen suuntaa ja resursointia Suomessa jatkossa.
- Jos lähiöuudistamista jatketaan valtakunnallisena ohjelmalla, tulee harkita suurempaa rahoitusta aiempaa selvästi harvemmille ja tarkemmin harkituille kehittämiskohteille.
- Lähiöuudistus 2000 -ohjelman yhteistyöryhmän loppupäätelmien (liite 5) riittävä käsittely valtionhallinnossa, Suomen Kuntaliitossa, Valtion asuntorahastossa ja kunnissa.

8.4 Lopuksi

Ohjelman hankkeita voi luonnehtia siten, että ne ovat menestyneet kaikilla arviointikriteereillä arvioituna. Asetettuja tavoitteita on saavutettu, mutta on myös osioita, joita ei päästy toteuttamaan käytettävissä olleilla resursseilla, menetelmillä tai osaa-misella. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman hankkeissa on kehitetty malleja, joilla on sovellutusarvoa laajemmin. Muutamit hankkeet ovat kohdistuneet segregaa-tion, syrjäytymisteeman ja yhteiskunnan rakennemuutoksen kannalta keskeisille alueille. Niissä hankkeissa ja osaprojekteissa, joissa on työskennelty lähellä ihmisten arkea, on epäilemättä onnistuttu luomaan myös elämänhallintaa lisääviä välineitä.

Keskeinen ja huomioitava seikka tehdyn kehittämistyön suhteen on se, että se ei rajoitu vain jonkun mallin kehittelyyn ja kokeilemiseen, vaan uusia toimintamuotoja vakiinnutetaan laajempaan käyttöön määrätietoisesti ja ammattimaisesti. Useimman hankkeen taustalla on aiemmin hankittua projektiosaamista sekä sellaisia rakenteita, että uusia malleja voidaan vakiinnuttaa. Tämä edellyttää usein resursseja, joita on suuremmilla kaupungeilla. Tämä ei kuitenkaan vähennä pienempimuotoisen kehittämisen merkitystä ja yleistettävyyttä valtakunnallisesti.

Millaisia johtopäätöksiä Lähiöuudistus 2000 -ohjelman pohjalta voi tehdä kun pohditaan lähiökehittämisen jatkoa Suomessa? Ensinnäkin on huomattava mittakaava, joka tarkoittaa, että Helsingin, Turun, Tampereen tai Oulun kaupunkikohtaiset mallit eivät ole sellaisenaan siirrettävissä esimerkiksi Koivuhaan tai edes Kontulan kontekstiin. Joissakin tapauksessa lienee järkevintä säilyttää edelleen perusyksikkönä "lähiö". Lähiöt ovat erilaisia ja niillä on oma identiteettinsä, joka on tärkeä voimavara. Yhteen lähiöön katsominen ei kuitenkaan ole perusteltua silloin, kun puhutaan liikenneyhteyksistä ja työssäkäyntialueesta, koska silloin kyse on kaupunkiseutuun liittyvistä seikoista. Sama pätee myös silloin, kun pohditaan kaupunkirakenteen tiivistämistä.

Vaikka monessa lähiössä vuokratilokanta ja usein lähiympäristötkin on perusparannettu, peruskorjaustarpeet muuttuvat ajan kuluessa ja uusia rakennuksia tulee korjausikänsä. Näiden toimien tukeminen valtion rahoitustuella on tärkeää, jotta asutokannan laatu ja rakenne vastaavat muuttuvia tarpeita. Esimerkiksi hissi- ja esteettömyyshankkeiden tarve lisääntyy väestön ikääntyessä lähiövyöhykkeellä.

Lähiöuudistusohjelmissa on toteutettu monenlaisia työtapoja ja malleja, mutta niiden varassa jatkaminen ilman pohdintaa lähiökehittämisen suunnasta ei ole perusteltua. Liian hajanaiset ja kokeilevat toimet ilman riittävää kytkeä kaupunkien hallintokuntiin jäävät hyötysuhteeltaan vaatimattomiksi. Ongelmana on edelleen, miten olemassa olevaa tietoa lähiöiden tilasta voidaan hyödyntää tarkoituksenmukaisen kehittämisen perustana.

Perinteisen lähiökehittämisen aika lienee kuitenkin ohi. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin tulosten sekä lähiöuudistustyöryhmän loppupäätelmien mukaan toimenpiteitä tulee suunnata lähiöiden kilpailukykyyn kohentamiseen ja uudenlaisiin yhteistoiminnan malleihin (liite 5). Kilpailukykyyn teema pitää sisällään seuraavat seikat:

- Asutokannan ja asukasrakenteen monipuolisuus sekä asuinympäristön laatu ja turvallisuus
- Asutokannan kunnosta huolehtiminen: osaava ylläpito, peruskorjausten rahoitustuet ja kohtuulliset asumiskustannukset
- Asuntojen ja asuinalueiden esteettömyyden edistäminen: hissien rakentaminen, liikennejärjestelyt, esteettömyys sekä elinkaariasumisen mahdollistavat ratkaisut
- Lähiöalueiden peruspalvelujen turvaaminen
- Lähiöiden huomioiminen Euroopan Unionin rakennerahastouudistuksessa

Toinen kilpailukykyäkin turvaava teema liittyy yhteistoimintaan paikallisesti ja valtakunnallisesti:

- Lähiökehittämisen perusta on toimiva yhteistyö kunnan hallintokuntien kesken
- Kumppanuus asuntojen omistajien ja asukkaiden kesken
- Paikallisten toimijoiden osaamisen ja kokemusten ennakkoluuloton hyödyntäminen
- Sektorirajat ylittävät ja tehokkaat monitoimijaiset palvelukonseptit
- Asukkaiden osallistaminen ja toimintatilojen järjestäminen (mm. asukastuvat)
- Kansallinen yhteistyöverkosto: keskeiset ministeriöt, Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto ja käytännön lähiötoimijat

Perusta lähiökehittämislle voisi jatkossa olla saatujen kokemusten mukaan ns. ohjelmallinen kehittäminen. Huomio suuntautuisi niihin ohjelmallisiin kokonaisuuksiin, joille alueilla on selkeä tarve. Nämä ohjelmat suunniteltaisiin ja resursoitaisiin niin, että tavoitteet saavutetaan. Toisaalta lisäpotkua lähiötyöhön voi löytää esimerkiksi Helsingin lähiöprojektissa toimiviksi osoittautuneista työtapamalleista (lähiöasematyö, lähiöliikunta ja -kulttuuri, perhetyö, lähiöarkkitehti), jotka perustuvat hallintokuntien yhteistyöhön (näiden arviointi, ks. Karjalainen 2003).

Lähiöuudistusohjelman vakuuttavimpien hankkeiden taustalla on säännönmukaisesti ollut kaupungin strateginen näkemys lähiöalueiden kehittämistä. Näissä tapauksissa lähiöiden kehittämistarpeet on tunnustettu ja tunnustettu (myös poliittisesti), jolloin erilaisia resursseja on voitu suunnata eri toimijoiden yhteiseen työskentelyyn kohteeseen. Voidaan esimerkiksi Oulun mallin tai Itä-Turun tavoite 2 -ohjelman tapaan luoda toteutettavia ohjelmia ja palvelujen tuottamismalleja (Oulun koordinoiva palvelustrategia). Keskeistä on kaikkien tasojen ja linjaorganisaatioiden sekä asukkaiden välinen aito työskentely ja vastuu. Joissakin kaupungeissa esimerkiksi apulaiskaupunginjohtaja on ottanut vastuulleen joitakin strategisia lähiökehittämisen osioita.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa ovat toteutuneet monenlaiset lähiö- ja kaupunkikehittämisen periaatteet. On kohennettu lähiöiden fyysistä ympäristöä ja jatkettu yhdyskuntatyön perinnettä sekä löydetty monipuolisia toimijakombinaatioita myös resursoinnissa. Melkoinen haaste muodostuu siitä, että lähiöt tulee nähdä osana toiminnallista yhdyskuntaa, kaupunkirakennetta ja seutukuntaa. On tultu siihen johtopäätökseen, että yksittäisistä lähiöprojekteista olisi siirryttävä kohti uudella tavalla rakentuvia alueellisia palveluja. Lähiöt ovat osa kokonaisvaltaista kaupunkipolitiikkaa ja kaupunkiseutujen kehittämisstrategioita. Tämäntyyppisessä toimintatavassa kyse ei ole vain sosiaalisten ongelmien lievittämisestä tai taantuvien kaupunkinosien nostamisesta. Kyse on sellaisen kaupunkipolitiikan toteuttamisesta kuntien normaalina toimintana, jossa asukkaiden arkisen hyvinvoinnin ja alueiden kilpailukyvyn nähdään koostuvan itse asiassa samoista elementeistä.

- Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) (2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:4.
- Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) (2003) Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000-2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003:4.
- Eskola, Tuomas & Eero Hiltunen (2002) Tyhjäät asunnot. Ratkaisuja perusparantamisesta purkamiseen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Eskola, Tuomas & Hannu Rossilahti & Virpi Tiitinen & Kimmo Huovinen (2000) Lähiöuudistus 1995-1999. Valtion asuntorahaston lähiöprojektin loppuraportti. Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto.
- Eskola, Tuomas ja Merja Olkkonen (2001) Lähiökysely 2000. Suomen Kuntaliitto, Ympäristöministeriö.
- Halme, Timo & Kimmo Koski & Saija Niskanen & Hannu Kurki (2001) Lähiöiden palvelut. Kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 475.
- Hankonen, Johanna (1994) Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Tampere: Otatieto Oy, Gaudeamus.
- Ilmonen, Mervi & Markku Lankinen & Hilikka Lehtonen & Jon Maury & Jani Päivänen (1997) Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. YTV, Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997:2.
- Kaakinen, Juha (1999) Projektit lähiöissä. Kolme kertomusta lähiökehittämisestä. Ympäristöministeriön moniste 53.
- Karisto, Antti (1996) Invisible social policy. Empowerment through cultural participation. Teoksessa, Francois Matarasso & Steven Halls (toim.): The art of regeneration. City of Nottingham & Comedia, Nottingham, 32-37.
- Karisto, Antti (2004) Arkiviihtyvyyden aika. Kaupunkipolitiikan pehmeä puoli. Teoksessa: Kaupunkiseutujen kasvun aika. Sisäasiainministeriö, alueiden kehittäminen. Helsinki.
- Karisto, Antti & Pekka Karjalainen (2000) Verkostoitumista ja kaupunkipolitiikkaa, teoksessa Bäcklund, Pia ja Harry Schulman (toim.): Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:4, 171-191.
- Karjalainen, Pekka (2000) Marjalan monipalveluhanke. Asukastoimintaa ja tietoyhteiskunnan palveluja. Stakes, aiheita 22/2000.
- Karjalainen, Pekka (2003) Lähiötyö lähikuvassa. Teoksessa Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) Lähiöprojekti lähikuvassa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2003:4, 99-117.
- Karjalainen, Pekka & Petri Virtanen (1997) Työttömyys ja urbaani toiseus: pohjois-karjalainen näkökulma. Sosiologia 4(34).
- Karjalainen, Pekka & Yrjö Laasanen & Pia Mero & Antti Karisto 1999. Toimintalinja 2: Sosiaalinen kehittäminen, teoksessa: Lapintie ym. 1999. Suomessa toteutettavien URBANOhjelmien arviointi 1995-1999. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 77, 82-148.
- Karjalainen, Pekka & Antti Karisto & Marjaana Seppänen (2003) Lähiöt, kaupunkisosaalisyö ja projektitoiminta. Teoksessa Kopomaa, Timo (toim.) Kohti kaupunkisosaalisyötä - haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Palmenia-kustannus, 229-250.
- Karjalainen, Vappu & Tuukka Lahti (2001) Kokeilusta käytännöksi. Miten edistää pitkäaikaisyöttömien aktiivikäytäntöjen yleistymistä? Stakes, raportteja 264.
- Kopomaa, Timo (toim.) 2003 Kohti kaupunkisosaalisyötä - haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Lankinen, Markku (1998) Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat - 36 lähiön tilastollinen seuranta 1980-1995. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 187. Helsinki.
- Lankinen, Markku (1999) Lähiöiden välinen ja sisäinen eriyminen jatkuu. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. Ympäristöministeriön moniste 52/1999. Helsinki.

- Lankinen, Markku (2003) Kerrostalolähiöiden tilastoseurantaa vuoteen 2000. Ympäristöministeriön moniste 119.
- Lapintie, Kimmo & Päivi piispa & Pekka Saarela & Riitta Koivisto & Lauri Lamminmäki & Pekka Karjalainen & Yrjö Laasanen & Pia Mero & Antti Karisto & Olli Maijala (1999) Suomessa toteutettavien URBANohjelmien arviointi 1995-1999. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 77.
- Nupponen, Terttu (2001) Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2001:8.
- Pyykkönen, Miikka (2001) Tuumasta toimeen. ARA:n lähiöuudistusprojektien kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien tavoiteanalyysi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2001:9.
- Robson, Colin (2001) Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.
- Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1999:2.
- Rönkä, Kimmo & Kari Rauhala & Irmeli Harmaajärvi & Pekka Lahti (1994) Ekologinen lähiöuudistus. Kestävän kehityksen periaatteen mukainen korjaus- ja lisärakentaminen suomalaisilla asuinalueilla. Ympäristöministeriö, yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta, julkaisu 4/1994.
- Satakunnan TE-keskus (2003) Laatua, kehitystä, haasteita. Projekti työvoimatoimistojen kehitystyössä. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja 1/2003.
- Seppänen, Marjaana (2001) Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Särkelä, Antti (2001) Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Talkoilla tietoyhteiskuntaan (1999) Pohjois-Karjalan tietoyhteiskuntastrategia ja toimenpideohjelma 1999-2006. Pohjois-Karjalan liitto, julkaisu 41/1999.
- Tyhjät aravavuokra-asunnot - toimenpide-ehdotuksia ongelmien ehkäisemiseksi. Valtion asuntorahasto 2001.
- Uuskallio Irma (1997) National overview on distressed urban areas in Finland. The Finnish Environment, 85. Helsinki.
- Viirkorpi, Paavo (1997) Eteneekö lähiöuudistus? Paikallisten lähiöprojektien käynnistysvaiheen arviointi. Suomen ympäristö 118.
- Viirkorpi, Paavo (1998) Lähiöprojektin alueellisen toiminnan väliarviointi. Raportti 18.6.2998. Helsingin kaupunki, julkaisematon moniste.
- Ympäristöministeriö (1997) Valtion asuntorahaston lähiöprojektin arviointi. Lähiöiden tulevaisuus -työryhmä. Ympäristöministeriön moniste 25.
- Ympäristöministeriö (1998) Lähiöiden kehittämisen toimenpide-ehdotukset 5.3.1998. Lähiöiden tulevaisuus -työryhmä. Ympäristöministeriön moniste 32.
- Ympäristöministeriö (1999) Lähiöuudistus 2000 – oppia menneestä ja suuntia tulevaisuuteen. Suomen ympäristö 324, Helsinki 1999.
- Yliruka, Laura (2000) Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto. Stakes, FinSoc. Työpapereita 2/2000.

Haastatellut henkilöt projekteissa

Forssa:

- projektisihteeri
- rakennustarkastaja
- asukastuvan vastaava

Pori:

- projektilakimies
- peruspalvelujohtaja (apulaiskaupunginjohtaja)
- asuntoimenjohtaja
- lähiötyöntekijä (Pormestarinluoto)
- projektityöntekijä (MLL / Porkkana-projekti)

Kotka

- projektijohtaja
- korttelikoti Alvariskan työntekijä

Tampere:

- projektipäällikkö

Iisalmi:

- asuntosihtööri
- sosiaalijohtaja
- projektisihteeri
- lapsiperhetyöntekijä
- tarkastusrakennusmestari
- asukasyhdistyksen puheenjohtaja

Kuopio

- asuntotoimenjohtaja
- lähiökoordinaattori

Kouvola & Kuusankoski

- koordinaattori
- projektityöntekijä

Lappeenranta

- sosiaalsihtööri
- projektipäällikkö

Järvenpää:

- asumisneuvoja
- johtava sosiaalityöntekijä

Kajaani:

- projektipäällikkö

Lahti:

- asuntolainapäällikkö
- projektityöntekijä

Kemi:

- projektipäällikkö
- Kiinteistö Oy Itätuulen toimitusjohtaja

Oulu:

- lähiökoordinaattori
- toimistoarkkitehti
- lähiökulttuuriprojektin vetäjä
- Lintulammen asukastuvan tupaemäntä

Kokkola:

- projektityöntekijä
- projektivastaava / vanhus-vammaispalvelujen osastopäällikkö
- Koivuhaan Talohoito Oy:n toimitusjohtaja
- asukastuvan asukasemäntä

Arviointihaastattelujen runko

1. Hankkeen keskeisimmät tavoitteet
2. Mihin kehittämishankkeella pyritään?
3. Mikä ohjasi hankkeen suunnittelua (kenttäkokemus, aiemmat hankkeet, kirjallisuus, muu mikä)? Kuvatkaa
4. Ketkä / mitkä tahot määrittivät tavoitteet?
5. Oliko asukkaita mukana tavoitteita määrittelemässä? Miten?
6. Mitä tuloksia hankkeessa saatiin suhteessa tavoitteisiin? Määritellä mikä on tulos
7. Aineelliset tulokset suhteessa käytettyihin resursseihin?
8. Arvio tavoitteen ja tuloksen välisestä suhteesta: Onnistuttiinko? Oliko hankkeella vaikutusta?
9. Mitkä tekijät edesauttoivat onnistumista, mitkä vaikeuttivat sitä?
10. Mistä tietää, että tuloksiin päästiin?
11. Yllättävät tulokset? Millaisia?
12. Onko jo tässä vaiheessa syntynyt uusia toimintakäytäntöjä? Millaisia?
13. Mitä teette toisin jatkossa?
14. Millaisia johtopäätöksiä voitte vetää kokemuksistanne?

Toimeenpanijoiden haastattelut

Ministeriöt:

- Jaakko Ellisaari (STM)
- Peter Fredrikson (YM)
- Riitta Kimari (YM)
- Mari Kortesoja (SM)
- Jukka Saikkonen (YM)
- Sauli Solhagen (YM)
- Markku Tahvanainen (YM)
- Matti Vatiilo (YM)

Kuntaliitto:

- Kirsi Mäkinen

Valtion asuntorahasto

- Olavi Lehtinen

Projektien palaute vuosiraporteista

2002

- Kansallista rahoitusjärjestelmää voisi kehittää siten, että kohdealueet saisivat muutakin valtion rahoitustukea, kuin hissi- ja korjausavustuksia. Esimerkiksi taloyhtiöille voitaisiin myöntää perusparantamisen lainoitusta.
- Aasukastoimintaa ei olisi voitu länsialueella toteuttaa ilman Lähiöuudistus 2000-hanketta.
- Lappeenrannan kaupungilla on mahdollisuus valmistella huolella lähiötoiminnan saattamista kestäväälle pohjalle.
- Rahoituspäätökset tulisi saada yhdellä kertaa koko projektin kestoajalle mielellään vielä yhdellä sopimuksella (vaikka rahoittajina olisikin eri ministeriöitä). Nykyinen epävarmuus rahoituksesta haittaa hankkeen toteutusta ja vaikeuttaa kunnallistaloudessa välttämätöntä ennakkobudjetointia.
- 2,5 vuotta (hanke lähti oikeasti käyntiin puoli vuotta virallista myöhemmin) ei todellakaan ole pitkä aika näissä hommissa, starttirahaksi kai se on tarkoitettu-kin.
- Elävä Sunila-hanke on MRL:n tarkoittama kehittämisalue, jossa punaisena lankana on rakennussuojelun alueen kulttuurimiljöön säilyttäminen elinvoimaisena.
- Hyvä lomake.

2003

- Vuonna 2003 olisi voinut olla enemmän Lähiöuudistus-2000 projekteille järjestettyä yhteistä koulutusta. Paavo Viirkorven koulutuksia olisin kaivannut enemmän myös projektin viimeisenä vuonna.
- Ohjaus ja tuki on ollut riittävää.
- Tarjolla ollut koulutus oli suhteessa hankkeeseen laadukasta, mielenkiintoista ja sisällöltään hankkeen toteutumista tukevaa. Ajoitus (lukuunottamatta ensimmäistä koulutusjaksoa, joka järjestettiin ennen kuin Kuopion projekti käynnistyi) osui lähes nappiin. Projekti eteni ajallisesti ja toiminnallisesti siten, että järjestetyt seminaarit olivat erinomaisia foorumeita keskustella projektiin liittyvästä problematiikasta. Sisarhankkeiden esittely tarjosi mielenkiintoisia näkökulmia ja erilaisia lähestymistapoja. Tutustuminen sisarhankkeiden vetäjiin madalsi yhteydenottokynnystä ongelmanratkaisussa. Seminaarien yleiseen keskusteluun varattu aika oli liian lyhyt.
- Kiitos valtakunnalliselle lähiöprojektille ja rahoittajalle monivivahteisesta yhteistyöstä. Hankkeella tulee olemaan paljon hyviä pitkäkestoisia vaikutusseuraamuksia Kuopion seudulla!
- Saamamme projektiohjaus ja -koulutus on mielestämme ollut riittävää, hyödyllistä ja virikkeitä antavaa. Seminaarit ovat tarjonneet tilaisuuden tavata muiden hankkeiden edustajia ja vaihtaa heidän kanssaan kokemuksia. Myös hankkeiden evaluointityö on ollut tärkeää siitä saadun palautteen ja vertailutietojen saamiseksi. Toimintaa jouduttiin muokkaamaan uudelleen vuoden 2003 valtion rahoitusosuuden supistumisen vuoksi.
- Ohjaus, koulutus ja seminaarien määrä on ollut täysin riittävä. Varsinkin kaksipäiväinen seminaari antoi osallistujille mahdollisuuden tutustua myös "iltaoh-

jelman” puitteissa vapaamuotoisemmin toisiinsa, jolloin tehokkaasti voitiin vaihtaa kokemuksia eri hankkeiden toteuttajien välillä. Pitkät etäisyydet ja vaikeat aikataulut rajoittavat käytännössä osallistumisten määrää. Sama ongelma oli varmasti Marttalassa Mukavasti -hankkeen ohjausryhmän helsinkiläisillä jäsenillä.

- Ohjaus ja seminaarit painottuivat ajallisesti oikein eli ensimmäisinä toimintajaksoina tarvittiin projektiohjausta ja keskusteluyhteyttä muiden lähiöprojektien kanssa. Erityiskiitokset rahoittajaministeriölle, jonka luottamus ja jouheva yhteistyö ja ohjaus on antanut hyvän toimintaperustan ja mahdollistanut projektin toiminnan keskittymisen sisältöön.
- Lähiöuudistus 2000-hankkeen tukimuoto on osoittautunut adekvaatiksi Sunilan tapauksessa, mahdollistaen projektinvetäjän palkkaamisen, mikä antoi hankkeelle jatkuvuutta ja mahdollisti hankkeen sisällön kehittämistä ja lisärahoituksen hankintaa. Ohjausta, koulutusta, seminaareja ja tiedonvaihtotilaisuuksia oli riittävästi. Ainoa ongelma oli, ettei projektinpuskemiselta jäänyt niin paljon aikaa “kohtalotovereihin” tutustumiseen kuin olisi toivonut. Ystävyyskaupunginosa-hanke Maunulan kanssakin on jäänyt, mutta sehän on edelleen toteutettavissa.
- Ministeriöiden yhteistyö näytti takkuiselta; arviointi olisi voinut olla intensiivisempää; rahallinen avustus vain nimellinen.
- Kansallista rahoitusjärjestelmää voisi kehittää siten, että kohdealueet saisivat muutakin valtion rahoitustukea, kuin hissi- ja korjausavustuksia. Esimerkiksi taloyhtiöille voitaisiin myöntää perusparantamisen lainoitusta. Valtio voisi tukea kaikkien asuinalueiden kehittämistä teemoittain, jolloin samankaltaisten hankkeiden synergia olisi paremmin hyödynnettävissä.
- Rahoituspäätökset tulisi saada yhdellä kertaa koko projektin kestoajalle mielellään vielä yhdellä sopimuksella (vaikka rahoittajina olisikin eri ministeriöitä). Nykyinen epävarmuus rahoituksesta haittaa hankkeen toteutusta ja vaikeuttaa kunnallistaloudessa välttämätöntä ennakkobudjetoitua.
- Tuki ja koulutukset ovat olleet suureksi avuksi; monille Paavo Viirkorven neuvolle on ollut käyttöä matkan varrella. Enemmän olisi ehkä voinut olla yhteistyötä muiden projektikuntien/lähiöiden kanssa. Alueellisista tai toimintalinjakohtaisista projektitapaamisista olisi ehkä voinut olla hyötyä. Projektityöntekijät tahtovat uppoutua niin omiin töihinsä, että verkostoituminen unohtuu. Lopuseminaaria kaivataan! (Ilmoitus seminaarista tulikin jo!)
- Viirkorven seminaarit erinomaisia. Hankkeiden antama suora palauteaika jäi liian lyhyeksi. Tilaisuuksia, jossa eri hankkeet olisivat esitelleet toimintaansa käytännönläheisemmin.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman yhteistyöryhmän loppupäätelmät

Lähiöuudistus 2000 –ohjelma on Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmaan ja sen asuntopoliittiseen strategiaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmaan 2001-2003 perustuva opetusministeriön, sisäasiainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työministeriön, ympäristöministeriön, Valtion asuntorahaston, Suomen Kuntaliiton ja kuntien yhteistyöhanke lähiöiden kehittämisen tukemiseksi.

Ohjelman valmistelua ja toteutusta varten ympäristöministeriö asetti 19.5.2000 laajapohjaisen työryhmän, jonka tehtävinä on ollut tukea käytännön lähiökehittämissankkeita hyvien käytäntöjen tunnistamiseksi sekä ministeriöiden välistä yhteistyötä edistää tehdä muutoinkin esityksiä lähiöiden parantamiseksi.

Ohjelmaan valittiin julkisen haun jälkeen 15 kehittämishanketta eri puolilta maata edustamaan neljää lähiökehittämisen ajankohtaista näkökulmaa:

- lähiöt yhdyskuntarakenteessa,
- rakennusten ja elinympäristöjen kehittäminen,
- lähiöt elämänympäristöinä sekä
- lähiöt ja tietoyhteiskunta.

Ohjelman hankekohtaiset tavoitteet, sisältökuvaukset ja tulokset sekä arvio koko ohjelman toteutuksesta on esitetty Stakesin FinSoc -ryhmältä tilatussa arviointiraportissa (Pekka Karjalainen: Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä, Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti, Suomen ympäristö 703, Helsinki 2004).

Hankkeissa mukana olevat paikalliset toimijat ovat muodostaneet epävirallisen verkoston, jonka keskinäistä yhteydenpitoa ja kouluttautumista on tuettu ohjelman kautta tiedonvaihtoseminaarien ja projektikoulutuspäivien avulla.

Yksittäisten hankkeiden tukemisen lisäksi ohjelman puitteissa on koottu lähiöitä koskevia perustietoja ja kehittämistarpeita lähiökyselyn avulla sekä tuotettu tilastotarkasteluun perustuva raportti lähiöiden tilassa tapahtuneista muutoksista 1990-luvun jälkipuoliskolla (Kerrostalolähiöiden tilastoseuranta vuoteen 2000, Ympäristöministeriön moniste 119, Helsinki 2003).

Lähiöuudistuksen sosiaalipoliittista näkökulmaa on käsitelty kahdessa raportissa (Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa sekä Tuumasta toimeen, ARA:n lähiöuudistusprojektien kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien tavoiteanalyysi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:8 ja 2001:9)

Lähiöuudistus 2000 -hankkeen lisäksi lähiöiden parantamista on tehty mittavasti myös muiden ohjelmien avulla. Esimerkiksi Asuntorahaston tuella on jatkettu lähiöiden peruskorjausta 68 alueella. Helsingin kaupungilla on oma lähiöprojektinsä. Lisäksi monien EU-hankkeiden (mm. Tavoite 2 ja Urban) avulla tehdään merkittävää lähiöiden kehittämistyötä. Lähiöuudistus 2000 -yhteistyöryhmä on mahdollisuuksien mukaan seurannut myös näiden hankkeiden etenemistä ja tuloksia.

Lähiöissä asuu yli viidennes suomalaisista. Niiden ja muiden asuntoalueiden elinvoiman ja kilpailukyvyn ylläpitäminen on tärkeä yhteiskuntapoliittinen tavoite myös tulevaisuudessa. Lähiöiden kehitysedellytykset vaihtelevat ja riippuvat seudun olosuhteista ja asemasta. Tämä luo erilaiset lähtökohdat myös niiden kehittämistyölle. Lähiöiden tilaa onkin tarpeen selvittää ja arvioida paikallisesti riittävän yksityiskohtaisesti, jotta kehittämistavoitteet ja -keinot vastaisivat aidosti kunkin lähiön todellisiin tarpeisiin.

Päättyessään nyt työnsä Lähiöuudistus 2000 -yhteistyöryhmä haluaa korostaa lähiöiden ohjelmallisen kehittämistyön jatkamisen tärkeyttä ja painottaa siinä erityisesti seuraavien periaatteiden huomioon ottamista:

- (1) Lähiöiden ohjelmallisen kehittämisen on oltava osa kunnan ja kaupunkiseudun kehittämisstrategiaa ja liityttävä alueen muihin kaupunkipoliittisiin interventioihin.**

Lähiöhankkeet ovat usein erillään kaupungin muista kehittämishankkeista. Niiden liittäminen aiempaa tiiviimmin kaupungin kehittämisstrategioiden ja ohjelmien yhteyteen tuo jatkuvuutta lähiötyöhön ja tekee näkyväksi asuin ympäristön hyvän laadun seudun kilpailukyvyn osana. Kaupunkiseudun kuntien yhteistyö mm. vuokra-asuntojen markkinoinnissa ja asukasvalintojen periaatteissa tukee strategialähtöistä lähiöiden kehittämistä. Myös kaupungin elinkeinopolitiikan suuntaaminen mm. ohjaamaan työpaikkojen sijaintia lähiöiden elinvoiman tukemiseen on tapa liittää lähiöiden kehittäminen kaupungin muihin kehittämistrategioihin.

- (2) Lähiötä on kehitettävä asukasrakenteeltaan ja asutokannaltaan monipuolisina, laadukkaina ja turvallisina elinympäristöinä.**

Monipuolisen asukasrakenteen säilyminen edellyttää eri hallintamuotojen ja vaihtelevan kokojakauman turvaamista asutokannassa. Asumistarpeiden muuttumiseen on vastattava vanhan rakennuskannan mahdollisuuksia hyödyntämällä ja täydennysrakentamisella. Vaikuttamalla vuokra-asuntojen omistusrakenteeseen ja hallintasuhteisiin kunta voi tukea omistamansa asutokannan kilpailukyvyn säilymistä. Turvallisuuteen ja viihtyisyyteen kunta voi vaikuttaa mm. alueidentiteettiä vahvistamalla, julkista kaupunkitilaa parantamalla sekä kiinnittämällä huomiota erityisesti sellaisten paikkojen uudelleen suunnitteluun, joissa tehdään paljon rikoksia. Maahanmuuttajien kotoutumista edistävillä toimilla tuetaan lähiöiden sosiaalisen tasapainon turvaamisen ohella myös niiden kehittymistä monipuolisina ja turvallisina elinympäristöinä.

- (3) Lähiöiden asutokannasta on pidettävä jatkuvasti huolta. Sen ikääntyessä osaava ylläpito ja peruskorjausten jatkuminen asumiskustannusten kohtuullisuuden mahdollistavalla rahoituksella on keskeinen osa kilpailukyvästä huolehtimisesta.**

Asutokannan oikea-aikainen peruskorjaus edellyttää taloyhtiöiden pitkäjänteistä varautumista korjaustarpeisiin. Peruskorjauksia on tarpeellista tukea jatkossakin valtion rahoitustuin, jotta asutokannan laatua ja rakennetta pystytään kehittämään muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Myös tyhjien asuntojen ongelmaan puuttuminen kunnan omistajapolitiikan ja vastuullisen isännöinnin keinoin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tukee lähiön vuokra-asutokannan säilymistä kilpailukykyisenä asuin ympäristönä.

- (4) Asuntojen ja asuntoalueiden esteettömyyttä edistäviä toimenpiteitä, kuten hissien rakentamista, elinkaariasumisen mahdollistavia asuntosaneerauksia ja liikenneympäristöjen parantamista on tarpeen jatkaa ja tehostaa.**

Esteettömyyttä edistämällä tuetaan kaikkien mahdollisuutta asua kotonaan eri elämäntilanteissa ja -vaiheissa. Esteettömyys lisää mm. ikäihmisten elämisen laatua, kun vanhuksat selviytyvät itsenäisesti kotonaan mahdollisimman pitkään. Näin voidaan myös vähentää sosiaalihuollon palvelujen tarvetta. Valtion tuki hissien rakentamiseen ja liikkumisesteiden poistamiseen ja sitä täydentävät kuntien lisäävustukset lisäävät taloyhtiöiden kiinnostusta asiaan. Esteettömyyden toteutumista voidaan edistää myös edellyttämällä asian huomioon ottamista esimerkiksi kunnan rakennusjärjestyksessä ja korjaushankkeiden rahoituspäätöksissä.

- (5) Lähiöiden elinvoiman turvaamiseksi on tärkeää tukea peruspalvelujen säilymistä tai järjestämistä tarvittaessa muutoin siten, että ne ovat palveluja tarvitsevien asukkaiden saavutettavissa.**

Peruspalvelujen näivettyminen johtaa lähiöiden väestörakenteen yksipuolistumiseen ja vetovoiman hiipumiseen. Erityisen tärkeää on huolehtia siitä, että lapsiperheille ja vanhuksille tärkeät palvelut, kuten, koulut ja lähikaupat säilyvät asukkaiden saavutettavissa. Lähiökeskustojen kehittämishankkeet, joilla pyritään parantamaan ostoskeskusten vetovoimaa ovat eräs keino palvelujen säilymisen turvaamisessa.

- (6) Lähiöiden kehittämisen on perustuttava hyvään yhteistyöhön hallintokuntien kesken, kumppanuuteen asuntojen omistajien ja asukkaiden kanssa sekä paikallisten toimijoiden osaamisen ja kokemusten ennakkoluulottomaan hyödyntämiseen.**

Kumppanuuteen perustuvat innovaatiot tuovat uusia näkökulmia perinteisiin sektorilähtöisiin toimintakäytäntöihin sekä uusia ideoita lähiöiden kehittämiseen. Niiden on onnistuakseen perustuttava osapuolten yhdenvertaisuuteen ja uskottaviin vuorovaikutuskäytäntöihin. Palvelukonseptit, kuten sosiaalinen isännöinti ja vuokrataloyhtiöiden asukasneuvojapalvelut kokoavat ja tehostavat ongelmien hallintaa.

- (7) Lähiöiden kehittäminen asukkaiden tarpeista lähtien edellyttää sekä asukastoiminnan kehittämistä että toimitilojen järjestämistä sitä varten.**

Asukastuvat, joissa on mahdollisuus ohjatusti esimerkiksi tietokoneiden käyttöön, harrastustoimintaan, kurssien järjestämiseen tai oleskeluun, ovat osoittautuneet käyttökelpoisiksi ratkaisuksiksi. Ne tukevat yhteisöllisyyttä ja alueidentiteettiä ja tarjoavat tilan alueen palvelujen kehittämiseksi. Asukastuvat mahdollistavat eri asukasryhmien, kuten maahanmuuttajien ja kantaväestön kohtaamisen. Niiden avulla on myös pystytty estämään syrjäytymistä saamalla toimintaan mukaan kaikkein vaikeimmin työllistyviä. Tietokoneiden käyttömahdollisuus on tärkeä lisä asukkaille, joilla muutoin ei ole mahdollisuutta niiden käyttöön. Asukastupien järjestäminen sekä toiminnan pysyvyyden turvaaminen on tärkeä lähiöiden kilpailukykyyn ylläpitämisen ulottuvuus. Vuokra- ja asumisoikeustaloissa asukastoiminnan organisoinnin lähtökohtana on ao. lainsäädäntö.

- (8) Lähiöiden kehittäminen on huomioitava EU:n rakennerahastouudistuksessa mm. vaikuttamalla siihen, että unionin kaupunkilähtöisiä kehittämisspanoksia voidaan suunnata jatkossakin yksittäisten lähiöiden tai niiden muodostaman kaupunkiseudun osan kehittämiseen.**

EU:n rakennerahastouudistusprosessi on käynnistynyt ja olisi tarkoitus saada päätökseen hyvissä ajoin ennen nykyisen kauden päättymistä v. 2006 lopussa. Rakennerahastojen rahoitus on kuluvallakin kaudella ollut huomattava lisä lähiöiden kehittämiseen. Rakennerahoituksen hallintomallin myötä uudenlainen kumppanuuteen perustuva toimintatapa on vakiintunut osaksi päätöksentekoa ja on tuottanut toiminnalle lisäarvoa. Myös jatkossa tulisi varmistaa, että EU-rahoitteisen kaupunkipolitiikan painopisteessä on lähiöiden fyysisen ja sosiaalisen asumisympäristön kehittäminen.

- (9) Lähiöiden kehittämisen tueksi tarvitaan jatkossakin asian kannalta keskeisten organisaatioiden kansallinen yhteistyöverkosto, jota voidaan käyttää lähiöasioiden keskustelufoorumina sekä ajankohtaisten kehittämis- ja tutkimusaloitteiden edistämiseen.**

Yhteistyöverkoston tulisi olla mukana asian kannalta keskeiset ministeriöt, Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto ja käytännön lähiötoimijoita. Yhteistyöverkoston tulisi seurata ja arvioida lähiöiden tilaa ja kehitysnäkymiä sekä käynnistää tarpeellisiksi katsomiaan tutkimus- ja kehittämishankkeita. Sen tehtävinä voisivat olla myös käytännön lähiöhankkeiden välisen yhteydenpidon organisointi ja ylläpitäminen sekä lähiöiden kehittämisen kansainvälisen kehityksen seuraaminen ja välittäminen suomalaiseen lähiökeskusteluun. Yhteistyöverkoston ylläpitäminen edellyttää tarkoitusta varten osoitettuja resursseja.

Helsingissä 19. p:nä toukokuuta 2004

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman yhteistyöryhmä:

Matti Vatiilo (pj, ympäristöministeriö), Jaakko Ellisaari (sosiaali- ja terveysministeriö), Peter Fredriksson (ympäristöministeriö), Mika Honkanen (sisäasiainministeriö), Paavo Immonen (Porin kaupunki), Riitta Kimari (ympäristöministeriö), Ilpo Kokko (opetusministeriö), Ulla Korhonen-Välämä (Helsingin kaupunki), Olavi Lehtinen (Valtion asuntorahasto), Arja Mäkeläinen (opetusministeriö), Pauliina Porkka (työministeriö), Teija Ojankoski (Vantaan kaupunki), Jukka Saikkonen (ympäristöministeriö) sekä Kirsi Mäkinen (siht. Suomen Kuntaliitto)

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto	Julkaisuaika Toukokuu 2004
Tekijä(t)	Pekka Karjalainen	
Julkaisun nimi	Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti	
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut		
Tiivistelmä	<p>Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaan kiinteästi kytkeytyssä arviointitutkimuksessa tarkastellaan, millaisia toimintatapoja lähiöiden kehittämiseksi on luotu. Innovatiivisuuden ulottuvuudella kiinnitetään huomiota uudenlaisten toimintatapojen ja työmenetelmien arviointiin; kehitettiin paikallisesti uusia vaihtokunnallisesti sovellettavia malleja. Kumppanuuden osalta arvioidaan, onko kyetty luomaan sellaisia liittyviä ja synergioita, jotka ovat tuottaneet aidosti lisäarvoa. Edellisten lisäksi yksittäisiä projekteja ja ohjelmakokonaisuutta arvioidaan perinteisillä tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden ulottuvuuksilla sekä luodaan katsaus lähiökehittämisen haasteisiin valtakunnallisesti.</p> <p>Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa toteutettiin hyvin erilaisia ja paikallisesti erilaisissa kehityskaarissa edenneitä projekteja. Hankkeissa kehitettiin toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä, joilla on sovellusarvoa laajemmin. Osa hankkeista kohdistui segregaan, syrjäytymisteeman ja yhteiskunnan rakennemuutoksen kannalta keskeisille alueille. Lähiöalueiden kilpailukykyä kyettiin kohentamaan, seutukunnallisia asumiseen liittyviä malleja kehitettiin ja tyhjien aravavuokra-asuntojen ongelmiin löydettiin ratkaisuja. Niissä hankkeissa ja osaprojekteissa, joissa työskenneltiin lähellä ihmisten arkea, onnistuttiin luomaan elämänhallintaa lisääviä ja osallisuutta edistäviä välineitä.</p>	
Asiasanat	lähiö, lähiöuudistus, lähiöparannus, lähiöiden kehittäminen, kaupunkipolitiikka, kaupunkisosaaliyö, asuntoalue	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 703	
Julkaisun teema	Alueiden käyttö	
Projektihankkeen nimi ja projektinumero		
Rahoittaja/toimeksiantaja	Ympäristöministeriö	
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot	Ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö, sisäasiainministeriö, työministeriö, Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto sekä Porin, Helsingin ja Vantaan kaupungit	
	ISSN	ISBN
	1238-7312	952-11-1715-X (nid.), 952-11-1716-8 (PDF)
	Sivuja	Kieli
	83	suomi
	Luottamuksellisuus	Hinta
	julkinen	
Julkaisun myynti/jakaja	Edita Publishing Oy, Asiakaspalvelu, PL 800, 00043 Edita puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380 sähköposti: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-palvelin: http://www.edita.fi/netmarket	
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö	
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2004	
Muut tiedot	Yhteyshenkilö ympäristöministeriössä: Rakennusneuvos Matti Vatiilo, puh. (09) 1603 9560	

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet Markanvändningsavdelningen	Datum	Maj 2004
Författar	Pekka Karjalainen		
Publikationens titel	Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä. Lähiuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti (Friska tag och om igen. Slutrapport för utvärderingen av programmet Förortsförnyelsen 2000)		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt			
Sammandrag	<p>I programmet Förortsförnyelsen 2000 ingick en utvärdering av de arbetssätt som användes för att förnya förorterna. Där bedöms i dimensionen innovationer nya arbetssätt och arbetsmetoder, dvs. om modellerna enbart var lokala eller kanske kunde tillämpas på andra håll. I fråga om partnerskap utvärderas kopplingar och synergi som faktiskt medfört mervärde. Utöver detta utvärderas projekten och programhelheten med de traditionella dimensionerna resultat och verkningar, och vidare ges en översikt över de utmaningar som utvecklingen av förorterna i Finland innebär.</p> <p>Programmet Förortsförnyelsen 2000 genomfördes i form av olika lokala projekt med olika utvecklingsgång. Inom projekten skapades nya arbetsmodeller och god praxis som också kan tillämpas annorstädes. Vissa av projekten gällde områden som var centrala med tanke på segregering, utslagning och samhällets strukturomvandling. Konkurrenskraften hos förorterna kunde byggas upp. regionala modeller för boendet togs fram, och lösningar presenterades för de problem som tomma aravabostäder innebär. De projekt och delprojekt som var vardagsnära bidrog till utvecklingen av instrument som förbättrar livsbalansen och ökar delaktigheten.</p>		
Nyckelord	Förort, förortsförnyelse, förortsförbättring, stadspolitik, socialarbete i städerna, bostadsområden		
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 703		
Publikationens tema	Markanvändning		
Projektets namn och nummer			
Finansär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet		
Organisationer i projektgruppen	Miljöministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, inrikesministeriet, arbetsministeriet, Statens bostadsfond, Finlands kommunförbund samt städerna Björneborg, Helsingfors och Vanda		
	ISSN	ISBN	
	1238-7312	952-11-1715-X, 952-11-1716-8 (PDF)	
	Sidantal	Språk	
	83	finska	
	Offentlighet	Pris	
	offentlig		
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, Kundservice, PB 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket		
Förläggare	Miljöministeriet		
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2004		
Övriga uppgifter	Kontaktperson vid miljöministeriet: byggnadsrådet Matti Vatiilo, tfn (09) 1603 9560		

Documentation page

Publisher	Ministry of the Environment Land Use Department	Date May 2004
Author(s)	Pekka Karjalainen	
Title of publication	Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti (New approaches and repetition. Final assessment report on the programme Suburban Renewal 2000)	
Parts of publication/ other project publications		
Abstract	<p>The assessment of the programme Suburban Renewal 2000 presents new approaches to suburban renewal. New activities and new work methods are assessed – Are they only locally useful or can the models be used in a broader context? Partnership – Has the programme created such new connections and synergies which provide added value? Additionally, individual projects and the whole programme were evaluated for their results and impacts, and there is an overview of national challenges in suburban development.</p> <p>The programme Suburban Renewal 2000 contained a number of different projects at different stages of development. The projects resulted in work models and good practices, which also have a broader application. Some of the projects focused on segregation, social exclusion and structural changes in society. Suburbs were made more competitive, models for regional housing were developed, and problems with low-cost housing were addressed. The projects and project parts with a clear connection to daily life created instruments for better life management and increased participation.</p>	
Keywords	Suburb, suburban renewal, improvement of suburbs, development of suburbs, urban policy, social work in towns, residential area	
Publication series and number	The Finnish Environment ????	
Theme of publication	Land Use	
Project name and number, if any		
Financier/ commissioner	Ministry of the Environment	
Project organization	Ministry of the Environment, Ministry of Health and Social Affairs, Ministry of Education, Ministry of the Interior, Ministry of Labour, State Housing Fund, the Association of Finnish Local and Regional Authorities, and the cities Pori, Helsinki and Vantaa	
	ISSN	ISBN
	1238-7312	952-11-1715-X, 952-11-1716-8 (PDF)
	No. of pages	Language
	83	Finnish
	Restrictions	Price
	for public use	
For sale at/ distributor	Edita Publishing Ltd, Box 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket	
Financier of publication	Ministry of the Environment	
Printing place and year	Edita Prima Ltd. Helsinki 2004	
Other information	Contact at the Ministry of the Environment: Matti Vatiilo, Director, Urban Development and Cultural Heritage, phone +358-9-1603 9560	

